

Alexander Brener, Barbara Schurz

Ką daryti?

54 kultūrinio pasipriešinimo valdžiai technologijos
vėlyvojo kapitalizmo epochoje

Alexander Brener, Barbara Schurz

Ką daryti?

54 kultūrinio pasipriešinimo valdžiai technologijos
vėlyvojo kapitalizmo epochoje

Iš rusų k. vertė Darius Pocevičius

Vilnius, 2008

Alexander Brener, Barbara Schurz

Ką daryti?

54 kultūrinio pasipriešinimo valdžiai technologijos
vėlyvojo kapitalizmo epochoje

Iš rusų k. vertė Darius Pocevičius

Versta iš: А.Бренер, Б. Шурц „Что делать? 54 технологии
культурного сопротивления отношениям власти в эпоху
позднего капитализма“. М.: Гилея, 1999.

Knygą parengti padėjo Benediktas Januševičius,
Ramūnas Gilyš, Marija Mlinkauskaitė, Dovilė Abromavičiūtė

Ši knyga išleista pasinaudojus laisvojo publikavimo teise.
Autoriai atsisako visų turtinių ir moralinių teisių į savo tekstus.
Knygos tekstai gali būti naudojami neįspėjus autorių, laisvai
skelbiami bet kokia forma ir bet kokiomis priemonėmis.

ISBN 978-9955-640-74-5

UDK 316.6

Br-168

Turinys

Pradžios žodis. Pirmyn, sočių kirmėlių vaikaičiai!	9
Pirma įžanga: tik citatos	15
Antra įžanga: pasipriešinimo klasifikavimas	22
Trečia įžanga: kvietimas maištui	24
1. Skrydis į Meksiką	25
2. Gyventi ant stogo	29
3. Paliesti Hanso Haackės nosį	31
4. Spjaudytis	33
5. Parodyti šikną	34
6. Demonstracija	36
7. Barikados	38
8. Kąsti	41
9. Nepakantumas valstybei	44
10. Nešioti	47
11. Būti Antoninu Artaud	49
12. Tortas į fizionomiją	53
13. Šaudyti	57
14. Artikuliuoti	61
15. Smirdėti	64
16. Reikalavimai valdžiai	65
17. Paniekinama šypsena	66
18. Išdalyti pinigus	67
19. Nešiotis tris tūkstančius dolerių	69
20. Vaikščioti be <i>triusikų</i>	70
21. Kurti kitokią kultūrą	72
22. Plagiatas	74
23. Užsikasti į smėlį	76
24. Bado streikas	77
25. Būti suvereniu	79

26. Nepasiduoti artistinei dviveidystei	82
27. Streikas	87
28. Graffiti	90
29. Būti menininku	94
30. Būti neskaidriu	96
31. Būti skaidriu	97
32. Gatvės neramumai	98
33. Suprasti pažodžiui	100
34. Juoktis ir kvatoti	105
35. Veiksmai su kėde	107
36. Neapkęsti	108
37. Ataka prieš nuobodulį	110
38. Išsipisinėti	114
39. Kukuoti, kvaksėti, kudakuoti	116
40. Kiaušiniai į kaktą	118
41. Palįsti po dušu	120
42. Meilė	121
43. Gėdytis	121
44. Kikenti iš šios knygos	122
45. Tiesioginis susidūrimas, konfliktas	123
46. Preparuoti identiškumą	124
47. Spoksoti televizorių	126
48. Tapti nomadu	130
49. Rėkti	132
50. Šaudyti iš laidynės, svaitytis akmenimis, mojuoti kumščiais	134
51. Išpažinti feminizmą	135
52. Nematoma moteris	137
53. Pasidaryk pats	138
54. Būti demokratišku	138
Pabaigos žodis	138
Epilogas!!!	139

Pradžios žodis

Pirmyn, sočių kirmėlių vaikaičiai!

Aleksandas Brenneris (Alexander Brener) – naujosios kartos konceptualistas performansininkas, nepavargstantis kovotojas prieš valdžią ir jos remiamą oficialiąją kultūrą, prieš kapitalistinę sistemą ir jos proteguojamą komercinį meną. Izraelio pilietybę turintis rusas jau 20 metų „dirba“ gatvės menininku – kuria politiškai angažuotus performansus, rengia brutalias nonkonformistines akcijas. A. Brenneris – vienas Maskvos akcionistų mokyklos pradininkų – skandalingai pagarsėjo jau 1993 metais, kai surengė keletą ekscentriškų ir šokiruojančių antivalstybinių bei kontrkultūrinių akcijų. Štai keletas tokių politinio ir kultūrinio chuliganizmo pavyzdžių.

1994 metais A. Brenneris atliko performansą „Plagiatas“. Jis apsilankė Maskvos A. Puškino muziejuje, išvydo milijonus kainuojančią van Gogho drobę, puolė prieš ją ant kelių ir, veriančiu balsu stenėdamas „Vincent, Vincent...“, imitavo savaiminės defekacijos aktą, t. y. bandė apsišikti. Tokiu ironišku būdu menininkas viešai pademonstravo „savo niekingumą ir bejėgystę Didžiojo Meno akivaizdoje“.

Tais pačiais metais A. Brenneris surengė ir akciją „Jelcinai, išeik!“ Protestuodamas prieš Čėčėnijos karą Raudonojoje aikštėje vaizdavo animacinio filmuko „Katino Leopoldo nuotyčiai“ herojų peliuką. Vienomis glaudėmis, užsidėjęs bokso pirštines, per megafoną kvietė į garbingą kovą tuometinį Rusijos prezidentą B. Jelciną: „Jelcinai, išeik! Išeik, niekingas baily!“ Tačiau prezidentas kažkodėl nepasirodė, tuojau pat prisistatė milicija, kuri menininką sulaukė ir uždarė į daboklę. Paleistas A. Brenneris nė trupučio nenuirimo – jis bandė įsiveržti į Rusijos vidaus reikalų ministeriją ir įteikti namines šlepetes ministrui, vadovaujančiam karo veiksams Čėčėnijoje. Antimilitaristas vėl buvo suimtas.

Na, o 1997-ųjų pradžioje A. Breneris metė buržuaziniam pasauliui iki šiol skandalingiausią savo meninį iššūkį – atliko performansą „Pokalbis su Malevičiumi“. Lankydamasis Amsterdame, antimenininkas užsuko į Stedelijko galeriją ir žaliais dažais užpurškė dolerio ženklą ant K. Malevičiaus paveikslo „Suprematizmas“ (arba „Baltas kvadratas baltame fone“), kuris buvo apdraustas 10 milijonų dolerių. Teisme performansininkas teigė: „Kryžius yra kančios simbolis, o doleris simbolizuoja prekybą ir komerciją. Humanitariniu požiūriu būtent Jėzaus Kristaus idėja daug reikšmingesnė už pinigų idėją. Tai, ką padariau, NĖRA nukreipta prieš tapybą, savo akta aš vertinu kaip dialogą su Malevičiumi.“ Šia akcija, už kurią 5 mėnesius atsėdėjo Olandijos kalėjime, autoriaus lūpomis tariant, buvo paliudytas visiškas menininkų, mėginančių pakeisti pasaulį, pralaimėjimas.

Štai kaip apie šį veiksma kalba pats autorius kalėjime parašytoje knygoje „Apmyžtas pistoletas“: „Amsterdame Stedelijko muziejuje priėjau prie išgarbstyto rusų modernisto K. Malevičiaus paveikslo. Kaip ilgai kapsčiausi iki šito paveikslėlio: iš Niujorko, per Paryžių, Berlyną ir Milaną! Baltame drobės fone aliejiniais dažais nutapytas baltas kryžius. Sveika, pretenzingoji rusų kultūre! Mano kišenėje guli žalių dažų balionėlis. Muziejaus salėje, kurioje kabo Malevičius, nė gyvos dvasios. Išsitraukiau balionėlį ir dažų čiurkšle ant balto paveikslo nupiešiau žalutėlį dolerio ženklą: prikaliau prie kryžiaus dolerį, kaip Jėzų. Tuo metu savęs jau nelaikiau dailininku ir niekinau *contemporary art*... Kas yra šiuolaikinis menas? Kaip sakyti Jeanas Genet, tai paprasčiausi tylūs pirsčiojimai svetainėje, kurioje susirinko svečiai, pasidabinę smokingais ir dekolte. Tie ponai apsimeta, kad nieko neįvyko, nors patalpoje tvyro baisi smarvė. Ką gi, persti reikia! Bet taip, kad visa svetainė driokstelėtų! Kad visi užsispaustų nosis ir akimirksniu dingtų laukan! Kad taurės imtų skimbčioti! O šiuolaikinis menas perdžia be garso, be garselio. Tad aš nenoriu būti šiuolaikinis vizualinis menininkas, aš – politinis aktyvistas. Jea!”

Politinio aktyvisto A. Brenerio nemėgsta niekas – jo privengia visų šalių valdžios (maža ką tas beprotis gali iškrėsti!), ignoruoja visa vakarietiška art sistema (A. Breneris specialiai vengia žodžio „menas“, tuo pabrėždamas, kad konjunktūrinis, pasidavėliškas, valdžiai ir kapitalui nuolankiai tarnaujantis vakarietiškas „menas“ su menu neturi nieko bendra). A. Brenerio akcijos ir performansai dažniausiai sutinkami arba mirtina tyła, arba pasipiktinimo šūksniais. Bet kartais tokiems išsišokėliams ima ir pasiseka.

Pasisekė ir rusų meno revoliucionieriui – beveik pusę metų atsėdėjęs Amsterdame kaliūzėje, jis sutiko jauną merginą iš Austrijos, menininkę, mokančią rusų kalbą – slavistę, dirbančią Vienos meno akademijoje. Nuo to laiko tęsiasi audringa ir kūrybinga A. Brenerio ir B. Schurz meilė bei draugystė. Kartu jie išleido bent devynias anarchistinės kultūrologijos ir politologijos knygas, tarp jų graffiti studiją „Tatuiruotės kalėjimuose“ (2000), politologinių esė rinkinį „Fašistinė planeta“ (2002), revoliucinės poezijos rinkinį „Apelsinai Palestinai“ (2002). Barbara tapo ne tik kūrybine bendradarbe, bet ir tikra kovų drauge – kartu jie surengė ne vieną šokiruojančią antmeninę ir antivalstybinę akciją. Ši porelė – dinamitas, akies mirksniu išsprogdinantis visus tradicinius mūsų supratimus apie valdžią, kultūrą ir meną. O pirmasis kūrybinis porelės bandymas buvo knyga „Ką daryti? 54 kultūrinio pasipriešinimo valdžiai technologijos vėlyvojo kapitalizmo epochoje“ (1999). Kaip sako jie patys: „Rašėme šią knygutę greitai, pankiškai. Turbūt daug ką praleidome. Užtat įgavome velniškos patirties: įsimylėjome vienas kitą kaip triušiai, kaip kačiukai. Kita vertus, pabandėme tapti tikrais revoliucijos šuniukais: mėtėme kiaušinius, kvaksėjome ir panašiai. Rašėme šią knygutę. Tai yra mylėjome, maištavome ir analizavome. Ko daugiau iš žmogaus norėti?“

Ką gi, brangieji, iš jūsų nenorime nieko – knyga iš tiesų pavyko. A. Breneris ir B. Schurz parašė tikrą kovos veiksmų vadovėlį šiandieninės visuomenės atskalūnams – anarchistams, pankams,

laisviems menininkams, feministams, nomadams, skvoteriams, žodžiu, visiems pradedantiesiems maištautojams, kurie nenori sėdėti sudėję rankų, trokšta priešintis sistemai, bet nežino ką daryti. Nežinai ką daryti – pasiskaityk „Ką daryti?“ ir sužinosi!

Knyga išėjo pusiau teorinė, pusiau praktinė. Ilgi teoriniai samprotavimai iliustruojami vaizdingais praktiniais pavyzdžiais. Pateikti 54 pasipriešinimo valdžiai metodai, kuriuos sąlygiškai galima suskirstyti į tris grupes: tradiciniai (demonstracijos, barikados, bado streikai), kultūriniai (skandalai, akcijos ir performansai) ir individualūs (pvz., parodyti šikną, išdalyti pinigus arba paniekinamai nusišypsoti). Visi šie metodai tinka tam tikromis aplinkybėmis, todėl svarbiausia – kūrybiškai juos panaudoti. Juk mūsų tikslas vienas – tai kova prieš valdžią. O ką reiškia ši „kova prieš valdžią“? Autoriai atsako: „Tokių subjektų, vienas iš kurių būtų proletariatas, o kitas – buržuazija, tikrovėje paprasčiausiai nėra. Kas prieš ką kovoja? Mes visi kovojame prieš visus. Mumyse visada yra kas nors, kas kovoja prieš ką nors kitą pačiuose mumyse.“ Štai šis pasipriešinimo valdžiai apibrėžimas – pats svarbiausias. Jis teigia: kovodamas prieš valdžią, pirmiausia tu turi kovoti prieš valdžią savyje!

Apie šią autorių porėlę ir jų knygą galima būtų pasakoti be galo daug, bet geriau už juos pačius nepasakys niekas. Todėl pateikiu išsistatą ištrauką iš knygos „Murmančios tautos“ (1999), kuri kuo puikniausiai apibūdina visą A. Brenerio ir B. Schurz mąstymo būdą bei idėjas:

„Buvau išauklėtas avangardo ir moderniosios vakarietiškos poetinės tradicijos dvasia. Meną laikiau idealia erdve, kurioje atvirai komunikuojama ir nuolat ginčijamasi, kurioje gyvena tyri ir atviri žmonės. Vėliau išsiaiškinau, jog viskas ne taip. Ši erdvė, kaip ir visas sociumas, suskaldyta korupcijos, asmeninių ryšių ir konkurencijos. Dar daugiau, atsidūręs Vakaruose supratau, kad tarptautinė art sistema – tai ne tik visos politinės sistemos dalis, bet ir jos modelis. Garsusis kairiųjų teoretikas Tonis Negri kalba

apie šiandien visur viešpataujančią neoliberalią imperiją. Art pasaulis – irgi jos dalis. Ši sistema pasiruošusi priimti tik geidaujamus, tik savus, tik jai pritariančius agentus. Svetimam ten nėra ko ieškoti. O aš buvau svetimas pagal visus požymius: geografinius, politinius, pagal emigranto ir žmogaus be nuolatinės gyvenamosios vietos statusą. Kiekvienas, kuris išdrįs tokiai sistemai pasipriešinti, turi suprasti, kad jo laukia atstūmtis, izoliacija ir žiaurus priešiškus.

Bet ne tai svarbu. Svarbiausia – mūsų oralinis-genitalinis solidarumas ir tarpusavio pagalba. Mes internacionalistai ir kartu individualūs anarchistai. Mes dar ir feministai. Tikime tik viena bendrija – įsimylėlių. Siunčiame oro bučinį zapatistams. Neigiame visus mums peršamus literatūrinius pirmtakus ir globėjus – mums nusiūkti ant Williamo S. Burroughso ir Irwino Welsho, ant Luiso Ferdinando Céline'o ir Tomo Wolfe'o. Visi kultūrės veikėjai daugiau ar mažiau parsidavė hegemoninės valdžios derglionėms, o mes to nenorime. Sukekšėsime ar nesukekšėsime – parodys laikas. O kol kas mes spjauname ant jūsų brangių kapų, nelaikšiai hipiai ir nususe pankai, juodosios panteros ir situacionistų chimeros, supistos raudonosios brigados ir struktūralistiniai maskaradai. Žinoma, mes jus mylime, bet nuo jūsų trenkia stipriu patriarchalumo ir autoritetingumo, savireklamos ir kultūros lavonų kvapeliu. O nuo mūsų? Šiuo metu – ne, o vėliau pažiūrėsime. Reikia labai pasistengti, kad neįklimptum viešpačių ir padlaižių kultūrėje, kurią surentė tokie mūsų tėvai, kaip André Bretonas ir Malcolmas McLarenas. O visokie artistiniai kakučiai, kaip Jeffas Kuntzas, Vladimiras Sorokinas arba Salmanas Rushdie, tik ir svajoja apie tą akimirką, kada prasmegs į smirdančią pasaulinės kultūros išvietės skylę, ir ne tik prasmegs, bet ir linksmai plūduriuos aksominiame paviršiuje. O bala skylėje tikrai bjauri ir šlykšti! Paskęsti joje irgi oi kaip nesinori. Tai ką gi daryti? Ogi kurti naują kultūrą, kuri iš tikro išvartys supistas hegemonines struktūras ir atvers naują fizinių bei kalbinių kontaktų kelią! Mes iš tikrųjų sunaikinsime valstybę, materialinę ir dvasinę nuosavybę,

baimę, skurdą, tamsumą, pavaldumo santykius ir visų rūšių represijas! Mūsų laukia didžiulis darbas, milžiniškas! Prie darbo, maištaujantys visų šalių ir sluoksnių lapiūkščiai ir vilkiūkščiai! Ir nemyžkit iš baimės!“

Darius Pocevičius

Pirma įžanga: tik citatos

Taigi pasipriešinimo technologijos. Ką jos reiškia? Ogi pati elementariausią dalyką: analizuoti kovos prieš valdžią metodus, kultūrinio ir politinio pasipriešinimo būdus bei techniką. Analizuoti, žinoma, nesiūlant jokių receptų ir pozityvių sprendimų, užimant visiško nepasitikėjimo pozicijas. „Kova prieš valdžią“ – štai viena iš formuluočių, kuri iš karto sukelia teisėtą abejonę. Pradėsime nuo antros šios formulės dalies: „valdžios“ sąvoka indukuoja daugybę nesusipratimų, susijusių su jos reikšme, forma ir vienove. Ką mes vadiname valdžia?

Visų pirma, valdžia, kaip žinome, – tai visuma institutų ir aparatų, garantuojančių kokios nors valstybės piliečių paklusnumą. Antra, valdžią mes suprantame kaip žmonių pajungimo būdą, kuris greta prievartos įgyja taisyklių formą: įstatymai, juridiniai potvarkiai, socialinės normos. Trečia, įprastu mūsų suvokimu, valdžia yra viešpatavimo sistema, kurią vienos grupės elementai naudoja prieš kitus, viešpatavimo, kurio pasekmės per ilgą nuoseklių atšakų virtinę kiaurai persmelkia visą socialinį kūną. Ketvirta, mes žinome, kad valdžia reiškiasi ir per ideologiją, nematomą ir dažnai sunkiai atpažįstamą, per signifikantų ir diskursinių efektų kodus. Penkta, akivaizdu, kad valdžią reikia suprasti kaip įvairialypį jėgų santykį, kuris imanentiškas jėgos panaudojimo sričiai ir konstitutyvus jos organizacijai; suprasti kaip žaidimą, kurio metu vykstantys nuolatiniai mūšiai ir susidūrimai transformuoja, stiprina ir keičia jėgų santykį; suprasti kaip atramos taškus, kuriuos šios jėgos viena kitoje atranda ir sujungia į vientisą grandinę ar sistemą, arba kaip prieštaravimus, kurie jėgas vieną nuo kitos atskiria; valdžią reikia suprasti kaip strategijas, kurių pagalba jėgos siekia savo tikslų, strategijas, kurių bendri kontūrai susikristalizuoja į valstybės aparatą, įstatymų leidybos organus, kitus socialinio viešpatavimo institutus.

Sąlyginių valdžios užuomazgų neverta ieškoti kokiam

nors nuo pradžių pradžios egzistuojančiame centriniame taške, kokiame nors viename suverenumo židinyje, iš kurio lyg spinduliai išsišakotų visi valdžios dariniai ir jų formos; valdžios atsiradimo sąlyga galima laikyti mobilią jėgų santykio platformą, kuri šių jėgų nelygybės dėka nuolat indukuoja valdžios apraiškas, tiesa, visada lokalias ir nestabilias. Valdžia egzistuoja visur: visai ne todėl, kad ji – nenugalima ir vieninga – tartum turi privilegiją viską dėti ir pergrupuoti taip, kaip ji nori, ne, ji yra visur dėl to, kad nuolat atsinaujina – kiekvieną sekundę kiekviename taške. Valdžia visur: ne todėl, kad ji viską užtvindo, bet todėl, kad ji kyla iš visur. Dar kartą: valdžia – tai ne kokia nors institucija ar struktūra, ne tam tikra jėga, kuria kas nors būtų apdovanotas; tai vardas, kuriuo įvardijama sudėtinga šiandienės visuomenės strateginė situacija.

Vadovaujantis tokia logika galima iškelti keletą prielaidų:

a) valdžia nėra kas nors, ką galima įgyti, paveržti ar kuo pasidalyti; ji atsiranda iš daugybės situacijų nuolat kintančiame nelygių jėgų santykio žaidime;

b) valdžia neegzistuoja už kito tipo santykių (ekonominio vystymosi, pažinimo proceso, seksualinių santykių) ribų, šiems santykiams ji yra imanentiška. Valdžia nėra koks nors antstatas, jei ji užimtų tokią poziciją, tai valdytų paprastais draudimais arba raginimais; ten, kur valdžia veikia tiesiogiai, ji atlieka produktyvų vaidmenį;

c) valdžia atsiranda iš apačios; tai reiškia, kad valdžios santykiai grindžiami visuotine matrica, kurioje nėra jokios binarinės ar globalinės opozicijos tarp valdančiųjų ir tų, kuriuos valdo, – tokios, kad šis dvilypumas plačiai išplistų iš viršaus į apačią, apimtų visas grupes ir įsiskverbtų iki pačių socialinio kūno gelmių. Reikia

manyti, kad įvairialypiai jėgų santykiai, atsirandantys ir veikiantys gamybos procese, šeimose, porose, tam tikrose grupėse ir institutuose, tiesiogiai sukelia visuomenės susiskaidymo procesus, persmelkiančius visą sociumą. Šie santykiai kartu nubrėžia ir tam tikrą generalinę jėgos liniją, kuri į vieną visumą sujungia atskirus lokalius konfliktus. Žinoma, tuo pat metu jie kaip atlygį perskirsto, išlygina, homogenizuoja ir stengiasi sušvelninti susiskaidymo efekto pasekmes. Pagrindinė visų viešpatavimo rūšių esmė – hegemoniniai efektai, kuriuos nuolat palaiko visi tie intensyvūs vietiniai konfliktai.

d) valdžios santykiai kartu yra ir tikslingi, ir nesubjektiniai. Jie kiuramai persmelkti išskaičiavimo: nėra tokios valdžios, kuri būtų vykdoma be visos ketinimų ir tikslų virtinės. Tačiau tai nereiškia, kad ji kyla iš subjektyvaus kokio nors individo pasirinkimo ar sprendimo; neverta ieškoti štabo, vadovaujančio valdžios racionalumui; nei valdančioji kasta, nei valstybių aparatus kontroliuojančios grupės, nei svarbiausius ekonominius sprendimus priimančios asmenys – niekas iš jų nevaldo visuomenėje funkcionuojančio viso valdžios tinklo; valdžios racionalumas yra racionalumas taktikų, kurios jungiasi tarpusavyje ir galiausiai nubrėžia visumos kontūrus. Logika aiški, ketinimus lengva iššifruoti, ir vis dėlto pasitaiko, kad nebelieka nė vieno, galinčio šiuos ketinimus sumanyti, ir visai mažai tų, kurie juos suformuluotų: akivaizdus implicitinis anoniminių, beveik nebylių strategijų charakteris, strategijų, koordinuojančių daugiasluoksnes taktikas, kurių „išradėjai“ dažniausiai nė trupučio neveidmainiauja.

Kaip parodė tyrimai, šis „besubjektės valdžios“ arba „besubjektės strategijos“ fenomenas formavosi XIX amžiuje įvairios rūšies mechanizmų ir institucijų dėka – parlamentarizmo, informacijos plėtros, leidybinio verslo, pasaulinių parodų, universitetų ir t.t. „Buržuazinė valdžia“ sugebėjo sukurti globalias strategijas, kurių autorystės negalima sieti su tam tikru subjektu, aiškiai

reprezentuojančiu valdžią. (XVIII amžiuje tokia valdžią atstovaujanti figūra buvo, pavyzdžiui, karalius, tačiau jo valdžia nesireiškė taip globaliai ir lanksčiai, kaip buržuazinės valdžios strategija – subtili, galinga, siejanti gausybę nevienarūšių elementų.)

Būtent „besubjektės valdžios“ koncepcija gražina mus prie pirmosios formuluotės „kova prieš valdžią“ dalies. Nes „subjekto nebuvimo“ principas, toks nekaltas teorinio pažinimo ir diskurso atveju, sukelia rimtas ir kartais bjaurias dviprasmybes perėjus į praktinę plotmę, į veiksmo ir praktikos sritį, kurioje sutinkami realūs žmonės ir vyksta kautynės, kurių metu neišvengiamai iškyla klausimas – kas ir prieš ką kaunasi? Šis principas neleidžia išsisukti nuo klausimo apie „subjektą“ arba, teisingiau, „subjektus“. Tad ką gi reiškia žodis „kova“? Kas, tiesą sakant, kovoja? Kas tai? Klasių kova? Politinės kautynės dėl valdžios? Ekonominė batalija? Karinis susidūrimas? Partizanų *guerrilla*? Liaudies sukilimas prieš vyriausybę? Engiamųjų kova prieš engėjus? Ir dar vienas klausimas: kur ir kada „kova prieš valdžią“ pereina į „kovą už valdžią“? Kokiam būtent taške?

Šiaip ar taip, nuosekliai nagrinėjant valdžios fenomeną pasitelkus „jėgų santykio“ sampratą, galiausiai galima užčiuopti ryšį tarp „valdžios“ bei „kovos“ ir atsakyti į klausimą, kas gi tie vienas kitam priešiški subjektai, „kovoiantys prieš valdžią“ ir „kovoiantys už valdžią“. Tai viso labo tik tarpinė hipotezė, tačiau mes pasakytume taip: **v i s i p r i e š v i s u s**. Tokių subjektų, vienas kurių būtų proletariatas, o kitas – buržuazija, tikrovėje paprasčiausiai nėra. Kas prieš ką kovoja? Mes visi kovojame prieš visus. Mumyse visada yra kas nors, kas kovoja prieš ką nors kitą pačiuose mumyse.

Šitaip, mūsų nuomone, atrodo „kova prieš valdžią“ teoriniu ir egzistencinės praktikos požiūriu. Nepaisant to, priešprieša tarp engėjų ir engiamųjų, tarp valdovų ir vergų politinėje tikrovėje lieka tokia pat aktuali. Todėl mums atrodo, kad kur kas tikslingiau naudoti kitą sąvoką, kur kas konkretesnę ir aiškesnę negu „kovos“ sąvoka, – tai „pasipriešinimas“.

1997 m. sausį A. Breneris užsuko į Steledijko galeriją Amsterdame, žaliais dažais iš balionėlio užpurškė dolerio ženklą ant K. Malevičiaus paveikslo „Suprematizmas“, kuris įvertintas 10 milijonų dolerių, ir sėdo į kalėjimą. Teisme performansininkas pareiškė: „Tai, ką padariau, NĖRA nukreipta prieš tapybą, savo aktą aš vertinu kaip dialogą su Malevičiumi.“

Taigi vėl teoriniai samprotavimai: ten, kur egzistuoja valdžia, egzistuoja ir pasipriešinimas, tiksliau, pasipriešinimas niekada (arba beveik niekada) neegzistavo už valdžios santykių ribų. Gal tuomet reikia sakyti, kad mes esame uždaryti valdžios „viduje“, kad už valdžios ribų absoliučiai jokio pasipriešinimo nėra, kad to neįmanoma išvengti, nes mums visiems taikomi tie patys įstatymai? Gal istorija tėra tik proto vingrybė, o valdžia savo ruožtu – tik istorijos vingrybė, ta, kuri tarytum visada laimi? Taip kalbėti – reiškia užmiršti, jog valdžia grįsti ryšiai yra santykiniai griežta šio žodžio prasme. Jie gali egzistuoti tik kaip daugialypė pasipriešinimo funkcija: pasipriešinimo veiksmai valdžios „viduje“ vaidina priešininko, taikinio, atramos arba placdarmo naujam puolimui vaidmenį. Valdžios tinkle jie sutinkami visur. Vadinasi, valdžios adresu negali būti kokio nors vieno didžiojo NE – vieningos sukilimo dvasios, visų maištų židinio, švento revoliucijos priesako. Priešingai, egzistuoja daugybė įvairių pasipriešinimų, kiekvienas jų yra ypatingas: įmanomas, būtinas, neįtikėtinas, spontaniškas, laukinis, vienišas,

aprobuotas, šliaužiantis, pašėlęs, nesutaikomas arba prisitaikėliškas, pasiaukojamas arba savanaudiškas. Šiaip ar taip, pagal mūsų apibrėžimą pasipriešinimas gali egzistuoti tik strateginių valdžios santykių ribose. Vis dėlto tai nereiškia, kad pasipriešinimas – tik rikošetas, valdžios atspaudas, valdžios viešpatijos išvirkščioji pusė, amžiams pasmerkta pasyviai pralaimėjimui. Pasipriešinimas jokių būdu nėra valdžios masalas ar apgaulingi pažadai. Jis yra priešingas valdžiai polius, jie abu – pasipriešinimas ir valdžia – neperskiriamai sujungti kažkoku *vis-a-vis*. Tiek valdžios, tiek pasipriešinimo veiksmai nėra reguliarūs, pasipriešinimo židiniai primena sankirtos taškus, didesniu ar mažesniu tankumu išmėtytus laike ir erdvėje. Jie supriešina žmonių grupes ir atskirus individus, įkaitina tam tikras socialinio kūno vietas, uždega tam tikram elgesiui, įkvepia tam tikras gyvenimo akimirkas. Didieji radikalūs trūkiai, griežtos binarinės atskirtys? Kartais taip. Tačiau dažniausiai mes sutinkame mobilius ir nuolat klajojančius pasipriešinimo židinius, kurie suformuoja nuolat kintančius visuomenės tarpsluoksnius, sudaužo vienovę, sukelia persigrupavimus; kurie keičia pačius individus, suteikia jiems įvairias formas, iškasa juos jungiančius kanalus, juose – jų kūnuose ir sielose – apibrėžia neredukuojamas sritis. Panašiai kaip valdžios tinklas galiausiai išaudžia tankų audinį, globaliai sujungiantį valdžios institutus bei aparatus, taip ir pasipriešinimo židinių spiečius kiaurai persmelkia socialines stratifikacijas ir individų vienoves. O strateginis šių pasipriešinimo židinių kodavimas, be jokios abejonės, gali sukelti revoliuciją, iš dalies lygiai taip pat, kaip institucinė valdžios tinklo integracija sukuria valstybės pagrindą.

Pabaigoje norėtume trumpai pakalbėti apie pasipriešinimo „technologijas“ arba „techniką“. Pavyzdžiui, kas yra politinė demonstracija? Arba bado streikas? Arba sėdimoji protesto akcija? Kas gi daugiau, jei ne praeityje kanonizuoti pasipriešinimo metodai, praktinio pasipriešinimo receptai ir normos, kurių dėka pasipriešinimas kūrė savo istoriją arba, galbūt, savo praeities

iliuziją. Gali būti, kad pasipriešinimo technologijos – tai tik sukietėję realios politinės kovos tirščiai, kovos, kuri anaipol ne visada įgauna pastovias ir griežtai apibrėžtas formas. Gal šios technologijos yra tik suverenūs konkrečios žmogiškos veiklos precedentai, kuriuos į bendrą visumą galime sujungti tik labai sąlygiškai. Akivaizdu viena: pasipriešinimo technologijos – tai tokios pasipriešinimo teorijos ir praktikos grandys, kurios tarpusavyje kaip tik ir sujungia kartais beprotiškus ir nesuprantamus, kartais banalius ir kasdienius „išsilaisvinimo“ idėjas apsikrėtusių žmonių veiksmus.

Antra įžanga: pasipriešinimo klasifikavimas

Dabar mums norėtusi nubrėžti pačias grubiasias gaires, be kurių neįmanoma aprašyti įvairiausių pasipriešinimo technologijų ir tarp jų egzistuojančių tarpusavio ryšių. Iš pat pradžių būtina susitarti dėl paprasčiausių klasifikavimo kriterijų, kurie vėliau gali būti lengvai atmesti arba pertvarkyti mūsų analizės pagrindu. Mums atrodo, kad visą technologiją tikslingiausia būtų sudalinti į tokius skyrius, kad atskirų skyrių technologijų skirtumai būtų ganėtinai skaitlingi, pastovūs ir sąlyginai lengvai aprašomi. Pavyzdžiui, mes siūlome tokį klasifikavimą:

1. Tradicinė politinio ir socialinio pasipriešinimo technika (demonstracijos, barikados, bado streikai ir pan.);
2. Kultūrinė pasipriešinimo technika (skandalai, akcijos ir performansai, meninės provokacijos ir t. t.);
3. Individuali (transgresyvi) pasipriešinimo technika.

Ką gali duoti toks visiškai grubus klasifikavimas? Visų pirma, taip suklasifikavus pasipriešinimo technologijas, tampa įmanoma jas nagrinėti istoriškai. Tai yra, toks klasifikavimas leidžia išvysti pasipriešinimo gestus juos pagimdžiusiame kontekste ir žengti toliau už šio konteksto ribų – nagrinėti gestų „evoliuciją“ arba „degradaciją“. Pavyzdžiui, tradicinės politinio pasipriešinimo technologijos dažnai visiškai priklauso nuo istorinių ir geografinių jų atsiradimo bei vystymosi sąlygų. Sėdimasis streikas Vokietijoje ir Indijoje – visiškai skirtingi reiškiniai, nors ir ten, ir čia jis vadinamas sėdimuoju streiku.

Be to, šis mūsų ganėtinai apytikslis klasifikavimas parodo, kad pasipriešinimo veiksmų motyvai gali būti labai įvairūs. Individualūs

pasipriešinimo gestai todėl ir vadinami individualiais, kad atskiri subjektai gali juos motyvuoti itin keistai ir nenusėjamai. Kita vertus, politinio ir kultūrinio pasipriešinimo technologijos dažniausiai yra determinuotos ir giliai įsišaknijusios vienos ar kitose visuomenės tradicijose. Tačiau tai jokių būdu nepašalina trūkių ir plyšių, kurie atsiranda tarp pačių tipologiškai artimiausių pasipriešinimo veiksmų.

Ir dar vienas samprotavimas. Esmė glūdi anaipol ne priešpriešoje tarp valdžios technologijų ir technologijų, kurios tai valdžiai priešinasi. Technologijos yra taktinės veiklos elementai arba jų blokai santykiuose tarp jėgos ir bejėgystės; vienos ir tos pačios pasipriešinimo (arba valdymo) strategijos viduje sugyvena pačios įvairiausios ir netgi viena kitai prieštaraujančios technologijos; ir atvirkščiai – nekeisdamos savo formos, jos gali egzistuoti kaip visiškai priešingų strategijų dalis. Neverta klausinėti, iš kokių implicitinių teorijų jos kyla, kokius moralinius įsitikinimus skelbia, kokiai ideologijai atstovauja – valdančiųjų ar tų, kuriuos valdo. Vertėtų pasidomėti tik dviem klausimais: taktinio produktyvumo lygmenyje – kokius politinius ir kultūrinius efektus jos kuria tuometinėje socialinėje erdvėje, ir strateginės integracijos lygmenyje – kokios aplinkybės ir koks jėgų santykis sąlygoja, kad tam tikru aplinkui vykstančių susidūrimų epizodu jos tampa tiesiog būtinos.

Trečia įžanga: kvietimas maištui

O dabar norėtume minutėlei mesti šalin protingus žodžius ir visa gerkle riktelti: muškite valdžią per galvą! Ir per rankas! Muškite ją visur ir visada, čia ir dabar, pačiuose jumyse ir jus supančiame pasaulyje. Naikinkite valdžios ženklus ir simbolius, jos mechanizmus ir institutus! Griaukite kalėjimus! Kad policija išnyktų nuo žemės paviršiaus! Šiuolaikiniai kultūros aparatai visiškai atgyvenę! Velnio kariuomenę! Švietimas turi būti radikaliai reorganizuotas! Mūsų mokslas mus luošina ir daro iš mūsų tamsuolius! Šalin jį! Ir galų gale – valstybę! Ją reikia pritrėkšti! Kartą ir visiems laikams!

Kaip matote, mes turime daug darbų. Tad pirmyn, nudvėسę kačiukai! Pirmyn, sočių kirmėlių vaikiaičiai!

1. Skrydis į Meksiką

Mūsų pasipriešinimo technologijų žinyną pradedame skyriumi „Skrydis į Meksiką“ dėl visiškai autobiografinių priežasčių: 1998 metų vasarį keliavome į Meksiką norėdami daugiau sužinoti apie revoliucinį zapatistų judėjimą. Skaitytojai turbūt žino, kad 1994 metais Meksikos pietuose, Čiapo provincijoje, prasidėjo Zapatistų nacionalinio išsivadavimo armijos sukilėlių karas prieš federalinę valdžią. Čiapas – viena skurdžiausių agrarinių Meksikos valstijų – tapo ginkluotos kovos arena tarp sukilusių zapatistų, trokštančių apginti vietinių indėnų teises, ir centrinės valdžios kariuomenės. Šio karo metu zapatistams pavyko pritraukti pasaulinės žiniasklaidos dėmesį ir bėgant laikui tapti vos ne naujaisiais kultiniais didvyriais daugelio meksikiečių ir daugybės viso pasaulio kairiųjų akyse. Zapatistų judėjimui vadovauja subkomandantė Marcosas – buvęs universiteto dėstytojas, slepiantis veidą simboliu tapusia skarele. Šį triuką – pridengti savo veidą, savo identišumą – naudoja ir kiti judėjimo nariai, tad galima laisvai sakyti, kad subkomandantė Marcosas – tai visi zapatistai, visi revoliucionieriai kartu. Jau penkerius metus zapatistai tęsia kovą, paversdami Čiapą tikra demokratijos laboratorija.

Mes, kaip ir daugelis kitų turistų, vykome į Meksiką tikėdamiesi rasti tikrą pasipriešinimą ir per daug nesirūpinome komunikacijos galimybėmis: neišmokome ispanų kalbos, nežinojome zapatistų dislokacijos vietų, piniginiai ištekliai irgi buvo riboti. Ir apskritai: patys nežinojome, ar norime prisijungti prie zapatistų, ar tik žvilgtelti į pasipriešinimą iš šalies. Jei vis dėlto įstosime į jų gretas, tai ką mes veiksime: būsime *guerrilla*, ieškosime maisto, skalbsime rūbus, spręsime humanitarines problemas, sveikatos apsaugos klausimus? O ar panorės su mumis susisiekti patys zapatistai? Ar priims mus kaip saviškius? Visus šiuos klausimus lengvabūdiškai atmetėme, nes galvose skambėjo tik viena mintis: Į Meksiką! Į Meksiką!

Meksikoje praleidome nuostabų mėnesį. Dvi savaites gyvenome Meksike, savaitę maudėmės Akapulko kurorte, apžiūrėjome visus muziejus (tarp jų – Trockio ir Fridos Kahlo), aplankėme keletą įžymių vietų Kuernavakoje ir Taske – ir išskridome atgal į Europą. Jokio subkomandantės Marcosos, jokių revoliucinių indėnų su kaukėmis mes taip ir nesutikome. Matėme tik marškinėlius ir medines „ikonas“ su jų atvaizdais.

Zapatistų kariai su subkomandante Marcosu

Taip baigėsi mūsų kelionė į meksikietiško pasipriešinimo židinį. Ji netapo mūsų pačių pasipriešinimu, kaip kadaise pilietinis ispanų karas buvo tapęs „asmeniniu“ šimtams europiečių ir amerikiečių. Gal mes turėjome pasidalyti savo likimu su Marcosu ir jo žmonėmis? Galbūt mes praskydome?

Deja, į šiuos klausimus nėra vienareikšmio atsakymo. Mes, šios knygos autoriai, Meksikoje patyrėme fiasko. Galbūt kiti tenai atras savo pergalės. O mes išvykome kovoti į Vieną ir Berlyną.

Pirmas istorinis komentaras

Zapatistų nacionalinio išsivadavimo armija (EZLN – *Ejército Zapatista de Liberación Nacional*) šiuo metu asocijuojasi ne tik su ginkluotais *guerrilla*, bet ir su tokiomis naujausiomis pasipriešinimo formomis, kaip *mass media* atakos, sklaida internete ir revoliucinė lyrika (subkomandantės Marcosos tekstai). Visos šios kovos formos yra ne kas kita, kaip bandymas užkariauti kuo didesnę dėmesį ir laimėti tarptautinės visuomenės solidarumą. Pastarasis reikalingas tam, kad zapatistai galėtų efektyviai gintis nuo politinio ir karinio Meksikos vyriausybės įsikišimo, nuo pastangų izoliuoti Čiapą ir nutylėti EZLN veiksmus.

Atvirų veiksmų prieš vyriausybę oligarchiją zapatistai ėmėsi 1994 metų sausio 1 dieną, kai įsigaliojo diskriminacinis NAFTA¹ paktas, nukreiptas prieš vargingiausius Meksikos fermerius. Ginkluota EZLN kova buvo nukreipta į neoliberalistines politinio Meksikos istebliškumo strategijas – į melagingas „laisvosios prekybos“ idėjas. Vyriausybė nedelsiant atsakė į zapatistų veiksmus subombarduodama maištingą valstiją. Tačiau 1994 metų sausio 12 dieną Meksike įvyko didžiulė demonstracija, palaikanti EZLN ir smerkianti Čiapo bombardavimą. Tuometinis Meksikos prezidentas Salinas netrukus nusileido ir pažadėjo pradėti taikias derybas su zapatistų vadovais. Buvo pasiekta trapi taika, vėliau pažeista daugybę kartų.

Greta Čiapo provincijos Meksikoje egzistuoja ir kitas (daug mažiau žinomas) karinio ir politinio nestabilumo židinys – tai Gerero valstija. 1996 metais čia suaktyvėjo Revoliucinė liaudies armija (EPR – *Ejército Popular Revolucionario*). Ir Čiapas, ir Gere-

¹ *North American Free Trade Agreement* (NAFTA) – Šiaurės Amerikos laisvosios prekybos sutartis, kurią pasirašė JAV, Kanada ir Meksika, kad vystytų prekybos globalizavimą didžiausioje pagal plotą pasaulio ekonominėje erdvėje.

ro – vargingiausi šalies rajonai, kurių žmonės gyvena tradicinį žemdirbių gyvenimą. Būtent socialinė ir rasinė diskriminacija sukėlė aršią valstiečių bei jų vadų atsakomąją reakciją. EZLN reikalauja panaikinti rasistinius apribojimus ir socialinį beteisiškumą Čiapo provincijoje. Panašios idėjos įkvepia ir Gerero maištininkus. Išlaisvintose teritorijose revoliuciniai kolektyvai bando įgyvendinti radikalius demokratinės bendruomenės principus: savivaldą, tarpusavio santykių reguliavimą, tiesioginius mainus. Valstiečiai kuria lokalias visuomenines struktūras, nukreiptas prieš rasizmą, patriarchytą ir kapitalizmą.

Šiuo metu Meksikoje jaučiamas tam tikras nuovargis ir nusivylimas Čiapo įvykiais. Tačiau kova tęsiasi. Tegyvuoja meksikiečių pasipriešinimas!

2. Gyventi ant stogo

Iškart po „Skrydžio į Meksiką“ – į svarbų pasipriešinimo centrą – galima išmėginti decentralizuoto pasipriešinimo būdą: vienišos askezės pagalba tapti „privačiu“, „fantominiu“ ir „mistiniu“ disidentu. Tokiu disidentu galima tapti, pavyzdžiui, gyvenant ant stogo. Pamėginkime įsivaizduoti tokią vienišą egzistenciją, kurios tikslas – ne filosofinis eskapizmas, ne socialinis autizmas, o keisto ir aplinkiniams nepastebimo pasipriešinimo būdas, pagrįstas nuosekliu asocialumu. Šiuolaikinės visuomenės žmonės įpratę gyventi architektūriniuose statiniuose, kuriuos galime laikyti neatskiriama globalinių valdžios strategijų dalimi. Kaip sakė Georges’as Bataille’us: „Bet kokios architektūros prototipai yra kalėjimas ir kapas.“ Visose sėsliose (nenomadinėse) kultūrose architektūra reprezentuoja valdžią ir jos visuotinumą. Viena seniausių pasipriešinimo strategijų – griauti architektūrinius statinius, simbolizuojančius valdžią ir jos intencijas. Tačiau šiuolaikinės globalios valdžios sąlygomis („kontrolės visuomenėje“) naikinti architektūrą pavieniams žmonėms arba atskiroms jų grupėms yra ganėtinai problemiška: bet koku būdu pasikėsinus į architektūrą (nupiešus netgi „nekalta“ *graffiti*, jau nekalbant apie rimtus veiksmus), tuojau pat bus imtasi represijų.

O kas atsitiks, jei pasipriešinimo dalyviai ims gyventi ant stogų, tokiu būdu tarsis „pabaltos“ architektūrą – lyg klajokliai, „gyvenantys“ ant arklių? Kas bus, jei ant stogų jie pasistatys palapines, nomadų pastoges, lengvas pavėšines, vėgdamus ir jurtas? Arba ims nakvoti ant stogų miegmaišiuose? (Įdomu, apsidžiaugtų Gilles’is Deleuze’as, ar ne?) Ar jie taps maištinga stogų tautėle? O jei tautėle ir netaps, jei bus tik pavieniai atskalūnai ir drąsūs vienišiai – ar jie negriaus melagingų šiuolaikinės architektūros reprezentacijų? Įsivaizduokime tokį vienišą kovotoją: iš pradžių įsivaizduokime jį ant kokio nors administracinio pastato stogo, po naktiniu žvaigždėtu dangumi, po ryto debesimis, o po to – kalėjime, po tvirtomis lubomis,

už mūro sienų, tenai jis būtinai pateks, jei atkakliai tęs savo vienišą pasipriešinimą. Įsivaizduokime visa tai, kad dar kartą suvoktume: mūsų vergystė – totali, mūsų pasipriešinimas – niekingas. Bet ne-siplėšykite dėl to patys – geriau suplėšykite Picasso!

3. Paliesti Hanso Haackės nosį

Skiriu Sergejui Kudriavceviui²

Dabar mums norėtusi pažymėti seriją pasipriešinimo technologijų, siejamų su tiesioginiu fiziniu poveikiu, su personaliais suintymintais kontaktais, su asmeniniais santykiais. Pavyzdžiu pasitarnaus embleminė tarptautinio menininko Hanso Haackės figūra. Visame pasaulyje jis išgarsėjo kritinės pakraipos kūriniais. Ir reikia pasakyti, kad politinė Haackės kritika gana tradicinė (jei ne konservatyvi): ji nukreipta į stambias korporacijas (pavyzdžiui, „Philip Morris“), į reakcingus politikus (pavyzdžiui, senatorių Helmsą), į muziejus ir meno kolekcijas (pavyzdžiui, „Saatchi“), į istorinius nacionalsocializmo ir fašizmo fenomenus, vienu žodžiu, į kapitalo ir kultūros dėmes buržuazinėje visuomenėje. Tačiau tuo pat metu Hansas Haackė, deja, beveik visiškai nereflektuoja savo pozicijos, kurią jis užima kaip isteblišmento gerbiamas menininkas, priklausantis šiuolaikinio meno institucijoms ir aukščiausiams šiuolaikinės *art* sistemos sluoksniams. Kritikuodamas socioeko-nominę šiuolaikinio meno struktūrą, Haackė kalba to meno kalba ir yra bene reprezentatyviausia figūra meno kultūros pasaulyje. Jo kritikoje atsiranda tarsi „juodoji skylė“, tam tikra „akloji zona“, kuriai negalioja jo paties kritika. Tai gana tipiškas šiuolaikinės institucinės kritikos paradoksas: ji nukreipiama tik prieš lokalias, dirbtinai lokalizuotas sritis, tuo pačiu lengvai užmirštant visas kitas zonas, kurios iškrenta iš kritikos sferos.

² Sergejus Kudriavcevas – rašytojas ir leidėjas, 1991 m. įkūręs avangardinio meno ir radikalių politinės literatūros leidyklą „Gilėja“, kuri išleido U. Meinhof, H. Bey'aus, subkomandantės Marcosa, R. Vaneigemo knygas.

Hans Haacke „Star Gazing”, 2004

O ką, jei pabandytume sukritikuoti patį Hansą Haackę ir jam artimus konvencinius kritikus? Taip padaryti, beje, galima visai ne iš „politiškai korektiškos“ kritikos pozicijų, o, pavyzdžiui, panaudojant „tiesioginės demokratijos“ metodus, kurie nevengia fizinių kontaktų, nesibaimina skandalingų ir draudžiamų kultūros atakos formų, – tokių, kaip, tarkime, antausis, niuksas, smūgis į fizionomiją, spyris į šikną, nepadorus gestas, grimasa ar „kriaušė“ į pakaušį. Ką, jeigu mes prieisime prie Hanso Haackės ir paliesime, ir dar pakutensime jo nosį arba ausį? Ar tam tikromis aplinkybėmis, aišku, itin konkrečiomis, tai nebus gana veiksminga ir operatyvi pasipriešinimo technologija? Kodėl gi ne? Greičiausiai taip.

Kalbant rimtai, neatidėliotina pasipriešinimo užduotis yra sukurti naujus, politiška nekorektiškus ir kiek galima griežtesnius konfrontacijos ir šiuolaikinės kultūros elito atakos būdus.

Tegyvuoja fiziniai trečio lygio kontaktai!

4. Spjaudytis

Tęsiame nekorektiškų ir draudžiamų kontaktinių pasipriešinimo būdų analizę. Kitas, jau nepersonalizuotas (kaip kad buvo Haackės atveju) pasipriešinimo metodas – spjaudytis.

Spjūvis – tai gestas, kurį įprasta ir politiškai korektiška sąmonė susieja su neišsiauklėjimu, chuliganizmu, prastomis manieromis, žemu klasiniu (arba nacionaliniu) sluoksniu. Na, ir puiku! Šiuolaikinis politinis ir kultūrinis pasipriešinimas kaip tik ir vyksta trečiojo pasaulio vardan – prisidengus „barbarų“, „spalvotųjų“, „aliens“, „kitų“, „sve-timų“ vardu. Todėl visai logiška būtų naudoti tipines vadinamųjų „atstumtųjų“ priemones, tarp jų ir spjūvius.

Kartais ne taip jau blogai spjauti į kokią nors valdžios atstovą, kokią nors biurokratą ar kariškį. Beje, spjauti reikia su pasigardžiovimu, taikliai ir skoningai. Žinoma, tai nereiškia, kad spjūvis – veiksminga pasipriešinimo priemonė visais atvejais, kad spjaudytis reikia visur ir visada. Jokios mechanikos, jokio inertiškumo! Spjūvis, kaip ir kiti pasipriešinimo būdai, – ypatingai kontekstualus, ypatingai lokalus pasipriešinimo metodas. Spjūvis visų pirma susietas su emocinėmis reakcijomis į valdžią, su spontaniška neapykantos ir nepasitenkinimo išraiška. Jeigu jau spjausite į ką nors racionaliai, iš anksto suplanavę savo akciją, atminkite: jokio cinizmo, jokio asmens pažeminimo. Užtenka spjauti vos kartą – ir tikslas pasiektas. Būna atvejų, kai suturėti spjūvį, nuryti seilę yra daug svarbiau ir oriau, nei spjaudytis. Pakrutinkit smegenėles, spermiukai!

5. Parodyti šikną

Skiriu Miranui Moharui³

Parodyti šikną – tai, žinoma, irgi pasipriešinimo technika, pažeidžianti „politinio korektiškumo“ taisykles, pasityčiojanti iš priimtų socialinių elgesio normų. Visuomenė nurodo mums ne tik pozityvaus elgesio, bet ir protesto taisykles, neigimo normas. Kaip turi atrodyti protestas „kontrolės visuomenės“ požiūriu? Protestas turi reikštis tradicinėmis formomis – streikais, demonstracijomis, politiniais straipsniais, vienokiais ar kitokiais įteisintais kritiniais diskursais. O jei mes nenorime šių neefektyvių, nusibodusių ir jau išsemtų kritikos formų? Jei norime daryti ką nors kita, papiktinama, neleistina, iššaukiama? Visuomenė mums sako: negalima. Jūs pažeidžiate taisykles, elgiatės necivilizuotai, jūs – nusikaltėliai, vandalai, teroristai. Eik šikt, brangioji visuomenė, kartu su visais savo padlaižūniškais atstovais! „Necivilizuotos“ protesto formos daugeliu atvejų kaip tik yra pačios savalaikiškiausios, būtiniausios ir aktualiausios!

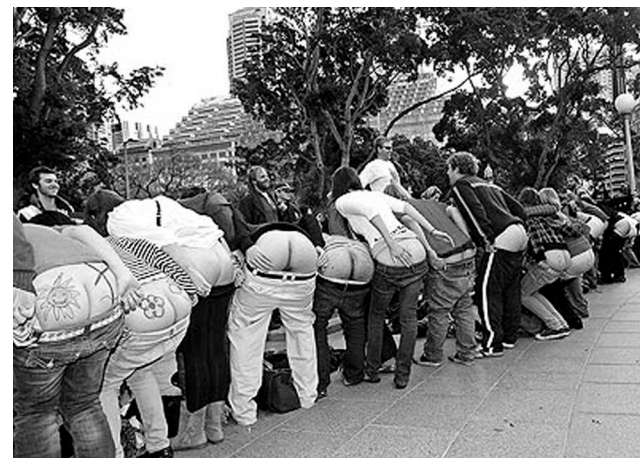
Žinoma, jokių būdu neteigiame, kad kiekviena proga valdžiai reikia rodyti šikną. Reikia tik abejoti iš anksto nustatytomis bendrosiomis pasipriešinimo technikomis, kurios susilieja į vieną monotonišką, inertišką, nepajudinamą socialinės patirties gumulą. Ir mums, žinoma, svarbu ne jas paneigti arba „uždrausti“ naudoti, o tik parodyti, kad jas reikia kruopščiai ir atidžiai išanalizuoti ir tik po to pasirinkti iš plataus pasipriešinimo technikų asortimento.

Dar kartą įspėjame: valdžia protestui uždeda tam tikrus norminius rėmus, prievartos būdu jį lokalizuoja ir reglamentuoja. Protestuojantiems įteigia: jūs turite būti tokie ir tokie. Pavyzdžiui:

³ Miran Mohar (g. 1958) – slovėnų menininkas, sąjūdžio „Naujas slovėnų menas“ įkūrėjas, eksperimentinės muzikos grupės „Laibach“ senbuvis.

eikite į demonstraciją prižiūrimi policijos! Kritinę savo nuomonę pareikškite akademiniu straipsniu! Susiraskite stipendiją ir įsteikite žurnalą!

Valdžia ir jos agentai nuolat siekia apropijuoti (pasisavinti) ir deformuoti įvairias pasipriešinimo technologijas, sumenkinti jų poveikį ir operatyvumą, paversti jas socialine rutina arba simuliacija. Būkim atidūs – atsakydami į valdžios gudrybes parodykim jai maištingas savo šiknas!

6. Demonstracija

Demonstracija – tai labiausiai gerbtina tradicinio pasipriešinimo forma. Tai viena akivaizdžiausių ir universaliausių protesto technologijų, kuri pagrįstai siejama su marksizmo istorija, klasių kova ir darbininkų judėjimu. Verta iškart pažymėti, kad būtent tokie akivaizdumai ir universalijos visada sukelia didžiausias abejones pasirenkant pasipriešinimo technologijas, kurios iš esmės nesuderinamos su inertiškumu ir prievarta. Šiuolaikinis pasipriešinimas kaip tik ir stengiasi sugriauti visus akivaizdumus ir universalijas, inercijos ir prievartos zonose atrasti pažeidžiamas, silpnas vietas, praėjimus, apgriuvusias sienas, kurias galima įveikti ir peržengti. Šiandienis pasipriešinimo kovotojas – tai individas, pasiryžęs begaliniam kilnojimuisi, tiksliai nežinantis, nei kur jis bus, nei apie ką galvos rytoj, nes visą savo dėmesį yra sutelkęs šiandienai. Pasipriešinimo kovotojas – visada „lokalus“ ir „specifinis“, jis yra „universalaus“ dogmatiško „revoliucionieriaus“ priešybė.

Demonstracija – tai protesto būdas, kurį valdžia ypač lengvai apropriuoja ir išnaudoja savo tikslams. Valdžia jau seniai manipuliuoja šia konservatyvia pasipriešinimo technologija. Užtenka prisiminti, kaip „darbininkų demonstracijas“ išnaudojo Stalinas, kaip SSRS jos tapo parankiu valdžios instrumentu ir valdžios reprezentavimo metodu.

Iš kitos pusės, demonstracija dažnai būna tik pasipriešinimo imitacija, fikcija, pateikta kaip realybė. 1998 metų gegužės mėnesį menininkų grupė Maskvoje surengė demonstraciją 1968-ųjų Paryžiaus Gegužės garbei. Šią demonstraciją palaikė dabartinis Europos parlamento narys Danielis Cohn-Benditas – 1968-ųjų oportunistas ir renegatas. Rusų menininkai buvo sužavėti tuo palaikymu ir Danielio Cohn-Bendito sveikinimus vertino kaip svarbiausią akcijos pasiekimą. *Fuck you!* Savo skaitytojams ne tik nerekomenduojame dalyvauti panašiose demonstracijose, bet ir

kviečiame joms visaip trukdyti. Tokius demonstrantus apmėtykite supuvusiais kiaušiniiais! Tuojau pat pasiųskite juos *kibenifeni!*

Demonstracija kartu lieka pati masiškiausia protesto forma. Sunku pervertinti jos potencialą politinėje kovoje. Demonstracijos Irane virto revoliucija prieš šacho režimą. Prancūzijos nelegalų judėjimas „Sans-papiers“ nuo 1995 metų surengė daugybę pavykusių demonstracijų prieš emigrantų diskriminavimą. Darbininkų judėjimas Meksikoje iki šiol naudoja demonstracijas konfrontuojant su vyriausybe, kovojant prieš neoliberalizmo politiką.

Nuraukime kiaušus dviveidystei!

JAV prezidento George'o Busho vizitas Lietuvoje 2002 XI 23

7. Barikados

Barikados, kaip ir demonstracijos, – viena seniausių kolektyvinio pasipriešinimo formų. Tačiau barikadas, skirtingai nei demonstracijos, sunkiau integruoti į valdžios struktūras, žymiai sunkiau suvaidinti ir barikadų mūšį. Žinoma, valdžia gali išnaudoti – ir visur išnaudoja – masių pasipiktinimą bei masines protesto formas, bet gatvėje pastatytos barikados dažniausiai liudija, kad politinė situacija tuo metu yra tikrai kritiška.

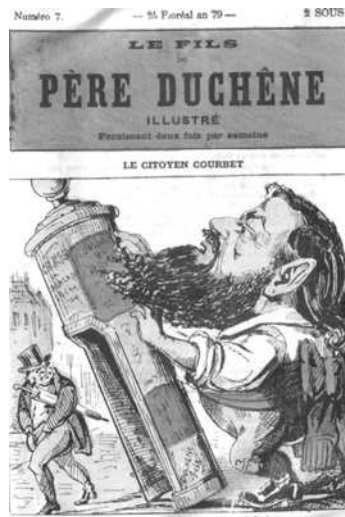
Menininkų barikada Maskvoje 1998 m., pastatyta Paryžiaus studentų revoliucijos sukakčiai paminėti

Kaip rodo istorija, valdžia visą laiką bijojo stichiško maišto, o barikados kaip tik ir yra viena svarbiausių aršaus, spontaniško ir neprognozuojamo sukilimo sudedamųjų dalių. Štai tik vienas pavyzdys. 1850–1860 metais garsusis prancūzų sostinės prefektas

baronas Haussmannas vykdė milžinišką Paryžiaus rekonstrukciją, kurios tikrasis tikslas buvo apsaugoti miestą nuo pilietinio karo. Haussmannas norėjo, kad Paryžius visiems laikams atsikratytų barikadų. Miesto gatvės buvo praplatintos, kad barikadų tiesiog nebūtų galima pastatyti, nutiestos naujos gatvelės, trumpiausiu keliu vedančios iš kareivinių į darbininkų kvartalus. Tai gerai apgalvota strategija, bet ir ji neišgelbėjo valdžios nuo naujų nemalonumų. Barikados ir toliau išliko reali grėsmė valdžiai. Jaunasis Engelsas specialiai studijavo barikadų mūšio techniką. Barikados atgimė Komunoje. Čia jos tvirtesnės ir tobulesnės nei kada nors anksčiau. Barikados perkerta plačius bulvarus, dažnai siekia antrą namo aukštą ir pridengia už jų slypinčias tranšėjas. Jos itin efektyvios.

Žinoma, ankstyvųjų darbininkų sukilimų bėda buvo ta, kad jie neturėjo kelių rodančios revoliucijos teorijos, tačiau, iš kitos pusės, jos trūkumas kaip tik suteikė papildomų jėgų ir entuziazmo pertvarkyti visuomenę. Šis stichinis entuziazmas pasiekė savo apogėjų Paryžiaus Komunos laikais. Rimbaud ir Courbet⁴ stojo į Komunos pusę. Vadovaujami Courbet sukilėliai nugriovė Vandomo koloną. Paryžiaus gaisras buvo derama griovikiškos Haussmanno veiklos pabaiga. Liepsnos liežuvių kalba visada pasakoma daugiau nei kokia nors anglų ar rusų.

⁴ Gustave Courbet (1819–1877) – žymus dailininkas ir skulptorius, impresionizmo pirmtakas. Žlugus Paryžiaus Komunai apkaltintas vandalizmu. Mirė emigracijoje.

Dailininkas G. Courbet Paryžiaus Komunos metu griauja imperinį meną. 1871 m. žurnalo viršelis

8. Kąsti

Tankų ir pasienio desantų laikais barikados, kaip pasipriešinimo technologija, atrodo kiek senamadiškai. O ką pasakytumėte apie tokią archajišką ir „barbarišką“ techniką kaip įkandimas? Šį metodą kartais naudoja senukai, moterys ir vaikai, kad pasipriešintų prievartai ir savivalei. Pavyzdžiui, boksininkas Mike'as Tysonas nukando savo priešininko ausies gabaliuką. Vėl patenkame į sritį technologijų, susijusių su tiesioginiais fiziniais kontaktais, su tarpasmeniniais santykiais.

Vito Acconci „Trademarks“, 1970

Iš pradžių prisiminsime seną amerikiečio Vito Acconcio meninę akciją, kai jis bandė save sukandžioti, kad kūne liktų gilios žymės. Jis menininkas vėliau užliedavo dažais, kad sukeltų tatuiruotės efektą. Įkąsti sau giliai ir skaudžiai – ne taip jau paprasta, tam reikia nemažai pastangų. Dar daugiau – toks aktas atrodo keistai,

jis mums primena transgresijos⁵ egzistavimą. Daug lengviau įkasti kitam. O dar lengviau – atkasti šviežio vyšnių pyrago gabalėlį, jei, žinoma, galite šio pyrago nusipirkti arba gauti kokiais nors kitais būdais.

Ar galima rimtai kalbėti apie įkandimą kaip apie realų pasipriešinimo būdą šiuolaikinėje visuomenėje, kurioje valdžia dažnai reiškiasi „be subjekto“, kurioje valdo ne Monarchas, ne Pirmininkas ir netgi ne Parlamentas, o daugybė neaiškių, užslėptų struktūrų ir aparatų? Ką sukandžioti, į ką nukreipti savo įtūžį, savo bejėgiškumą, savo siutą?

Turbūt reikia kalbėti ne apie sąmoningas pasipriešinimo strategijas ir technikas, o apie kūno maištą, somos sukilimą. Valdžia šiandienėje visuomenėje seniai sutelkta aplink kūną, laikomą mašina. Išdresuoti kūną, padidinti jo galimybes, išsunkti jėgas, pakelti jo našumą ir kartu klusnumą, prijungti jį prie efektyvių ir ekonomiškų kontrolės sistemų – visa tai stengiasi atlikti valdžios procedūros, nuodugniai studijuojančios kūną ir valdančios visas jo funkcijas. Ši dresūra ilgainiui įgijo totalų pobūdį – kūno kontrolė tapo labiausiai svaiginančia šiuolaikinės valdžios ir jos agentų pergale. Medicina, sportas, sveikos mitybos sistema, darbo ir poilsio režimai, turizmas ir pramogų industrija visiškai valdo kūną ir reguliuoja jo gyvybingumą.

Tačiau kiekviena totali kontrolė turi ir išvirkščių pusę. Valdomo kūno teritorijos pasieniuose ir užkampiuose dažnai įsiplieskia laukinės ir nenuspėjamos revoliucijos, keisti ir tuo pat metu ganėtinai reguliarūs maištai bei sukrėtimai. Kūnai staiga ima ir sulaukėja,

⁵ Transgresinis menas (lot. *transgressio* – „perėjimas“) – tai postmodernistinės būties sąlygotas meno reiškiny. Transgresijos terminas žymi legitimumo, leistinumo ribos peržengimo fenomeną. Tai veiksmas, sulaužantis tam tikrus nusistovėjusius kodus ar taisykles. Transgresija Slavojus Žižekas vadina tokį gestą, kuris ne pažeidžia egzistuojančius įstatymus ar normas, bet iš naujo apibrėžia tai, kas laikoma ar laikytina norma.

nugrimzta į beprotybę, tampa siaubingai agresyvūs ir lūžta kaip sugedusios mašinos. Būtent taip kyla futbolo chuliganų riaušės, taip sukeliamos serijinių žudikų sensacijos, taip subręsta prievartos prieš policiją apraiškos. Visa tai ir yra maištaujančio, išsiveržusio iš kontrolės kūno įkandimai – kandama akiai, kur papuolė, neaišku dėl ko, kad tik įkasti. Tai ne pasipriešinimo technika, o automatizuoto, kontrole perkrauto kūno išvarža iš nepakenčiamos disciplinos kalėjimo, kuriame jį uždarė kūnus ir jų būtų valdanti valdžia. Įkąskit savo mamytei įsčiose – štai koks mūsų patarimas.

9. Nepakantumas valstybei

Michelio Foucault atminimui

Pasitaiko individų, kuriems nepakenčiamos, neįmanomos ir iki kokių šlykščios tokios konservatyvios sąvokos, kaip tradicija ir hierarchija, šeima ir nuosavybė, tvarka ir organizacija, – šlykštūs ne tik patys žodžiai, bet ir su jais susiję institutai. Jie nenori ir negali pripažinti valstybės egzistavimo – tai organiška šių žmonių savybė, jų varomoji jėga, egzistencijos vektorius. Mes juos vadiname anarchistais, nors tai gali būti ir žmonės, nepriklausantys jokioms anarchistų grupėms ar judėjimams. Nepakantumas valstybei – ne pasipriešinimo technologija, o vidinė gyvenimo šerdis, jaučiama visuose jų veiksmuose ir žodžiuose. Jų poelgiai, kartais gana prieštaringi ir nepanašūs vienas į kitą, yra aiškiai bendri tipologiškai. Visų pirma, šie žmonės kovodami neieško kokio nors pagrindinio priešo arba centrinio niekadėjų štabo, kurį reiktų sunaikinti, jie stengiasi pasipriešinti tam konkrečiam varžovui, kurį tuo metu mato sau prieš akis. Jie kovoja betarpiškai ir tiesiogiai, nes kritikuoja ir griauja tuos valdžios institutus ir mechanizmus, kurie įtakoja žmones čia ir dabar. Problemos sprendimo jie neatideda ateičiai (nelaukia būsimos revoliucijos, nacionalinio išsivadavimo sąjūdžio ar klasių kovos protrūkio), nes įsitikinę, jog šiandien smogtas smūgis ir yra tikroji jų kova bei lemiamas veiksmas.

Šiuolaikinė pasipriešinimo teorija išskiria tris principines kovos formas: 1) kova prieš viešpatavimą (etninį, religinį arba socialinį); 2) kova prieš eksploataciją (kuri atskiria individą nuo jo darbo produktų); 3) kova prieš prievartinį subjekto identifikavimą (kitais žodžiais tariant, prieš valdžios siekį prievartos būdu identifiкуoti individus ir taip juos pajungti savo valiai). Istorijos eigoje šios trys formos gyvavo kartu arba atskirai, tačiau konkrečiu istoriniu periodu viena jų visada dominavo. Pavyzdžiui, XIX amžiuje, kapitalistinių

santykių suklestėjimo epochoje pirmoje vietoje buvo kova prieš eksploataciją. O šiandien vis svarbesnė ir aktualesnė tampa kova prieš prievartinę subjektyvaciją, prieš individų pavergimą valdžiai vykdant reprezentavimo politiką ir identifikavimo strategijas (nors kitos dvi kovos formos ne tik neišnyko, bet ir išliko tokios pat reikšmingos). Kovos prieš subjektyvaciją svarbos priežastis slypi istoriniame fakte, kuris liudija, kad jau nuo XVI amžiaus ėmė nuosekliai vystytis ir išstobulėjo svarbiausias politinės valdžios tipas – valstybė. Valstybė laikoma tokia politinės valdžios forma, kuri ignoruoja atskirų individų interesus ir atsižvelgia tik į didelių gyventojų grupių, sluoksnių ir socialinių klasių siekius. Tačiau tai ne visai tiesa. Valstybinė valdžia tokia stipri ir visaapimanti vien dėl to, kad ji vienu metu yra ir individuali ir totali. Kontroliuojami visi: ir žmonių masės, ir atskiri žmonės. Kaip pažymėjo Foucault, šiuolaikinė valstybė daug valdymo technologijų perėmė iš krikščioniškosios ganytojiškos tradicijos. Valstybė, kaip ir bažnytinė ganytojiška valdžia, veda pilietį „už rankos“ visą jo gyvenimą, nuo gimimo iki mirties, „viskuo aprūpina“ jo egzistenciją: asmeniniu saugumu, nuosavybės neliečiamybe, draudimu, vaikų išsilavinimu, medicina, profesija, pensija ir t. t., ir pan.

Kaip ir ganytojiška valdžia, valstybė vykdo savo valdžią per „pažinimą“: ji „pažįsta“ žmonių mintis ir jausmus, jų troškimus ir baimes. Šis pažinimas ganytojiškoje veikloje buvo pasiekiamas pasitelkiant išpažinties mechanizmus ir kitas tiesos išgavimo formas. Valstybinė valdžia pasinaudoja šiomis istoriškai susiklosčiusiomis formomis ir sėkmingai pritaiko jas praktikoje į pagalbą pasitelkdama mokslinius, literatūrinius, meninius, medicininius ir kitokius diskursus. Ganytojiška valdžia geram krikščioniui žadėjo išsigelbėjimą kitame pasaulyje – kaip apdovanojimą už klusnumą šiame. Šiuolaikinė valstybinė valdžia lojaliam piliečiui žada sėkmę ir gerovę žemėje. Ganytojiška valdžia reikalavo būti nesavanaudžiu, jai netgi aukotis. Valstybės valdžia dabar irgi bando įteigti piliečiui, kad ji daro viską

piliečio ir jo palikuonių vardan, kad šie pratęstų gyvenimą šiame pasaulyje.

Šiandien iškyla svarbiausias politinis, etinis, socialinis ir filosofinis uždavinys – išlaisvinti individą nuo valstybės ir tų individualizacijos tipų, kuriuos valstybė per jėgą primeta žmogui. Išlaisvinti individą nuo melagingų identifikavimų (pagal lytį, profesiją, tautybę, mentalitetą), nuo vegetavimo valstybinių institucijų ir jos ideologijos pavėsyje. Anarchistai – štai tie šiuolaikinės visuomenės nariai, kurių visos mintys ir veiksmai skirti tokiai išlaisvinimo idėjai, kurie įsijungia į kovą už tokį išlaisvinimą visur, kur tik jie gyvena. Bravo!

10. Nešioti

Dabar panagrinėsime vieną žodį, vieną sąvoką: „nešioti“. Ir pamėginsime įsivaizduoti, kaip šis žodis susijęs su mūsų tema: pasipriešinimo technologijomis. Galima nešiotis moterišką rankinę arba kuprinę, krepšį su nukauto priešo galva, automata, Maxo Stirnerio⁶ knygą arba megztinį. Visa tai gali būti niekis –

kasdienio gyvenimo rutina ir mechanika, tačiau gali tapti ir praktine pasipriešinimo priemone. Pavyzdžiui, moteriška rankinė.

⁶ Maxas Stirneris (1806–1856) – vokiečių filosofas, iškėlęs egocentriškojo anarchizmo idėją. Garsiausioje savo knygoje „Der Einzige und sein Eigentum“ („Vienintelis ir jo nuosavybė“) propagavo gryną subjektyvizmą ir absoliutų individualizmą. Maxo Stirnerio žmogus teigia „aš esu pasaulis“. Pagal tokį prototipą Nietzsche vėliau sukūrė savo „antžmogį“.

Nutolsime nuo šio daikto, pažvelgsime į jį iš šalies – ir suprasime visą feministinės teorijos reikšmę, visą jos būtinumą ir teisėtumą. Panaudosime ją kaip ginklą prieš patriarchalinį universiteto dėstytoją, prieš žūlių seksistą – štai jums ir praktinis pasipriešinimas! Ir jūs tuo tikite? Dieve, kokias nesąmones mes paistom! Nešioti – tai ta kasdienio gyvenimo rutina ir patologija, kuri neblogai iliustruoja visą šiandienų valdžios santykių sudėtingumą ir painiavą. Vienuolis nešioja savo abitą, nuotaka – savo nuometą, o kareivis – savo milinę. Kokia nuostabi dermė, koks siaubingas nuolankumas! Ir pankas, 9-ajame dešimtmetyje nešiojęs savo skiauterę, savo grandines, savo oranžinius plaukus, – ir jis simbolizuoja pasibaisėtiną nuolankumą ir lojalumą valdžiai, tik iš kitos, apsimestinai disidentinės pusės. Gal tai tiesiog kretinizmas, gėdingas neišmanymas, kvailumas? Gal nesąmoningas dalyvavimas valdžios žaidimuose? Šūdas, šūdas!

Jau ankstyvoje kapitalizmo stadijoje valdžia ir pinigai tapo sulyginami dydžiai. Bet kokį pinigų kiekį buvo galima laisvai konvertuoti į tam tikrą valdžios ekvivalentą. Taip buvo klasikiniame kapitalizme. Dabar valdžia gali tapti kas tik papuolė: rasė, tautybė, amžius (visų pirma jaunystė), išorė (žinoma, grožis), lytis, žinios, techniniai įgūdžiai, apsukrumas, kvailybė, baimė. Nešioti odą – geltoną, baltą arba juodą – vadinasi, taip pat dalyvauti valdžios žaidimuose! Valdžios logika elementari: pasiūsim juoduosius į šou verslą – ir tuo pačiu juos prisijaukinsime, integruosime į „spektaklio visuomenę“. Duosime palestiniečiams juokingą žaislinę autonomiją – ir tuo pačiu neutralizuosime jų revoliucinį judėjimą. Apkrėsime visus valdžios bacilomis, suteiksime kiekvienam po mažytę, bet plėšrią valdžią – ir reikalas sutvarkytas, valdžia užsikuria, institucijos smilksta, valstybė rūksta. Tokie valdininkų ir visų tų, kurie jiems nesipriešina, užmojai. Tad užsimokime ir skelkime valdžiai smagų antausį!

11. Būti Antoninu Artaud⁷

Skiriu savo kairiajam sėdmeniui

Kaip rodo teorija, valdžia praktikuoja daugybę tramdymo metodų, tarp kurių vienas svarbiausių, be abejo, – situacijos normalizavimas.

Normalizavimas, tarp kitko, reiškia vienokią ar kitokią politinių, socialinių ir meninių praktikų konvencionalizavimą. Pagal konvencionalizavimo dėsnių diskursai bei jų skelbėjai interpretuojami instituciniais normatyviniais terminais ir nuolat įstatomi į tradicijų nušviestus rėmus bei nišas. Institucijos – akademinės, avangardinės arba, pavyzdžiui, „contemporary art“ – prisiima įteisavimo funkcijas ir atlieka biurokratinės funkcijas tos valdžios, kuri kartais pritaria, kartais pasmerkia, kartais įtraukia į „juoduosius sąrašus“, o kartais išduoda „pagyrimo raštus“. Žinoma, pačios institucijos ir jų keliami reikalavimai bei normatyvai ilginiui keičiasi, retkarčiais net radikaliai transformuojasi, tačiau tos pačios reglamentavimo funkcijos išlieka visada.

Pagrindiniai individui keliami institucijų reikalavimai liečia jo profesinę kompetenciją, politinį patikimumą ir moralinį atitikimą priimtoms normoms. Socialinės grupės, kuriai priklauso individas, paskirtis – tikrinti ir koreguoti jo identiškumą. Jei individas priešinasi kolektyvinėms pastangoms, jis gali tapti nepageidaujamu elementu. Tada socialinė grupė nustoja su juo kolaboruoti.

Kažkas panašaus nutiko ir Antoninui Artaud. Tikrasis Artaud nuopelnas buvo tas, kad jis sugebėjo išsivaduoti iš baimės, kurią sukelia laikmetis, nurodydamas žanro, tradicijos ir tinkamo žargono

⁷ Antoninas Artaud (1896–1948) – prancūzų dramaturgas, teatro ir kino aktorius, režisierius, teatro kritikas ir teoretikas, nustatęs tikslią šiuolaikinės kultūros diagnozę: „Visa rašliava yra šlamštas.“

rėmus. Jis išsigydė nuo ligos, kuri priverčia menininką virš visų kataklizmų, prarajų bei išorinių blizgučių įžvelgti pranašiskai didį ir istoriškai transcendentinį kultūros ženklą.

Kas gi išlaisvino ir išgydė Artaud? Veikiausiai ta jo pozicija, kuri tuometiniam laikmečiui ir aplinkai atrodė visiškai neįprasta; tas atviras etinis veiksmas, t.y. pozicija, kurią užėmus, prisiimama praktinė atsakomybė už teorines išvadas, kurias jau anksčiau padarė epocha savo žymiausių filosofų (Marxo, Nietzsche's), menininkų (van Gogho, Gauguino, Rimbaud, Lautréamont'o) ir politinių judėjimų (anarchistų, darbininkų sąjūdžių ir pan.) lyderių lūpomis.

Antonin Artaud. 1915 ir 1947 m. autoportretai

Savo atsakomybę Artaud prisiėmė užimdamas radikaliają negalios poziciją – jis tapo absoliučios bejėgystės ir kultūrinio neveiksnumo simboliu. Jis atsisakė poezijos (ir apskritai visų konvencinių žanrų), nutraukė ryšius su siurrealistais, sužlugdė teatro karjerą, karštligiškai blaškėsi iš vienos vietos į kitą, patyrė intoksikaciją ir detoksikaciją – štai tokie Artaud „gyvenimo kelio etapai“. Kuo toliau, tuo smarkiau vystėsi specifinis Artaud švebeldžiavimas, kuris ilgainiui tapo jo metodu ir gyvenimo būdu, jo

politika ir etika, jo egzistencija.

Šio švebeldžiavimo ribos nuolat plėtėsi: nuo tūžmingų įrašų sąsiuvinyje, kuriuos iš pradžių užrašydavo pats, o vėliau, dėl negalios, – kiti, iki kalbos „Senosios karvelidės“ teatre, nepasakytos dėl skausmingo nervų priepuolio; nuo iliustruotų raštelių klinikos, kurioje Artaud gulėjo, gydytojui iki laiškų Romos popiežiui, Dalai Lamai ir Hitleriui.

Švebeldžiavimas – jo paunksmėje modernizmas rašė savo istoriją, kūrė savo kalbą, kėlė savo dividendus. Švebeldžiavimas – tai vienišos egzistencijos, radusios atramą bendrystėje su beprotybe, kalba, tai liepsnose šokančio eretiko balsas. Švebeldžiavimas – tai nepasitikėjimas dominuojančia kultūra ir jos niekinimas. Artaud švebeldžiavimas nušlavė visus draudimus, kuriuos renčia konvenciniai žanrai bei diskursai, ir tapo ginklu kovoje prieš kultūros fiurerius bei korumpuotas erdves. Galų gale tai buvo vienišo užsmaukto kamikadzės karas prieš trūnijantį amerikietišką imperializmą.

Norisi paklausti: ar beprotybė nėra apskritai pats geriausias pasipriešinimo būdas? Ir tuojau pat atsakome: beprotybė būtų optimalus pasipriešinimo metodas, jei ji būtų absoliučiai sąmoninga. Deja, patirtis liudija, kad beprotybė nežino ką daro. Todėl savyje reikia išsiugdyti sąmoningą beprotybę. Tokia saviukla būtina užsiimti nuo pat vaikystės: su močiute, dėlįojant vaikišką konstruktorių, žaidžiant su žuvytėmis.

*Anūkėlis ir močiutė – priešinasi dviese.
Skrudėlė ir anūkėlė – priešinasi dviese.
Debesėlis ir bolonė – priešinasi dviese.
Beprotybė ir krūvelė – priešinasi penkiese.
Pižama ir žiauberėlė – priešinasi šešiese.
Utėlytės ir kriauklytės – priešinasi trise.
Popieriniai pirštai septyni – priešinasi dviese.*

Štai tau jau ir armija, štai tau ir būrys.

O jei be juokelių, tai reiktų pasakyti tiesiai: taip, Antoninas Artaud buvo nuostabus ir neprilygstamas pasipriešinimo dalyvis. Juk pasipriešinti nereiškia neatlikinėti partijos boso ar jaunimo judėjimo vadeivos pareigų, pasipriešinti reiškia pasipriešinti valdžiai savyje.

Klounų armija (pilnas pavadinimas – *Clandestine Insurgent Rebel Clown Army*) – 2003 m. Didžiojoje Britanijoje susikūręs kairysis politinis judėjimas, dažnai naudojantis beprotiškos klounados elementus

12. Tortas į fizionomiją

Kai kuriuose Antonino Artaud straipsniuose bei pastabose minimi komediniai amerikiečių brolių Marxų filmai. Artaud aukštai vertina jų darbą ir jame išvelgia represyvių šiuolaikinės kultūros funkcijų demaskavimą per pajuoką. Brolių Marxų naudotų „idiotiškų“ metodų vėliau griebėsi naujieji „marksistai“, revoliucinę išeitį išvelgę ne klasių kovoje, ne proletariato diktatūroje, o tortų svaidyme į valdančiųjų fizionomijas.

Ir tikrai, kaip pademonstravo nebylusis kinas, sviesti tortą į funkcionieriaus ar milijonieriaus veidą – efektyvus gestas, apgalvotu kretinu paverčiantis valdingą politiką, įtakingą verslininką ar svarbų kultūros veikėją. Tegul bent penkioms minutėms, tegul bent sekunde!

8-ajame dešimtmetyje Jungtinėse Valstijose ir Kanadoje užgimė „tortų metikų“ sąjūdis, sukeliantis prakaitą varančio siaubo bangą politiniame ir kultūriniame Amerikos isteblišmente. „Metikams“ vadovavo puikus kovotojas ir taiklus tortų svaidytojas Aronas Kay. Šis šokoladinių ir kreminių salvių snaiperis bombardavo įvairaus plauko elitą: dešinįjį teoretiką Williamą Buckley, art žvaigždę Andy Warholą. Niujorko merą Abe Beame'ą, rašytoją Normaną Mailerį ir daugelį kitų. Tai jis tortu išterliojo LSD propagandisto Timothy'o Leary'o fizionomiją. Deja, prašovė pro šalį taikydamas į Malcolmą McLareną ir Ronaldą Reaganą. Laikraščiai gardžiavosi tortų skandalų detalėmis. Publika kikenė ir piktinosi, krušau ją per burną.

Pastarąjį dešimtmetį užfiksuoti dar keli nauji tortų pataikymo į valdžios atstovus atvejai. Paskutiniai incidentai – tortas į „Microsoft“ šeiminingą Billą Gatesą ir 1968-ųjų gegužės išdaviką Danielį Cohn-Benditą. Taikiniai, kaip matome, parinkti buvo tiksliai.

Žinoma, tokius veiksmus lengva kritikuoti, kaip nerimtus, perdėm individualius ir neefektyvius. Tačiau reikia suprasti, kad tortų svaidytojų gestai greičiau liudija ne gerą jų humoro jausmą, o

pasipriešinimo dalyvių neviltį. Kai visur aplink – valdžia, paskutine viltimi daugeliui tampa pistoletas arba kreminis tortas, kartais – ir tas, ir tas drauge. Spermatorėja tu nelaiminga!

1998 m. belgų „L'entarteur“ Noélis Godinas pataikė į Billą Gatesą

Antras istorinis komentaras

Politinio torto meistras Aronas Kay buvo „Youth International Party“ narys – „jupijų“ partijos, užgimusios 1967-1968-ųjų naujametę naktį. *Party* angliškai reiškia ir „partiją“, ir „vakarėlį“: jupiai omenyje turėjo ir tą, ir tą. „Revoliucija – tai ne organizacija ir ne politinis įvykis. Revoliucija – tai kasdienio gyvenimo stilius, ir šis stilius turi sutapti su absoliučiu „pochujizmu“ – buvo teigiama vienoje jupijų deklaracijoje. Partija turėjo du lyderius. Pirmasis – Jerry's Rubinas, evoliucionavęs nuo linksmuolio revoliucionieriaus iki ganėtinai rimto biržos maklerio ir žuvęs automobilio katastrofoje 1994-aisiais. Antrasis – žėrintis, pesimistinio militantizmo kupinas Abbie's Hofmanas, nusižudęs 1989-aisiais. Jupiai bazavosi Kalifornijoje, kur

dangus – visada žydras, o vietinių akys – linksmos ir tuščios, kur 7-ojo dešimtmečio pabaigoje ilgai svečiavosi bytnikai, hipiai ir kairioji studentų opozicija. Čia kūrėsi subkultūrinės libertarų grupės ir kairiosios radikalų frakcijos, skelbiančios įvairius pasipriešinimo buržuaziniam konformizmui bei vyriausybinei prievartai būdus. Vos ne pačiu ryškiausiu visos tos kalifornietiškos mozaikos elementu tapo jupiai. Linksma agresija, paviršutiniška ir madinga estetika – štai kuo jie pakerėjo daugelį jaunų vidurinėsios klasės žmonių, prisiskaičiusių Hessės ir Jacko Kerouaco. Jupiai mielai naudojami tokiais populistiniais lozungais, kaip šis: „Be revoliucijos galvoje nėra socialinės revoliucijos, o be socialinės revoliucijos nėra revoliucijos galvoje. Svarbiausia – revoliucija bamboje!“ Jupiai tikėjo *pop artu*, dadaistinėmis technikomis ir skelbė: „Jupiai vis dėlto marksistai. Mes tęsiame revoliucines Gručo, Harpo, Čiko⁸ ir tėtūšio Karlo tradicijas. Tegyvuoja charakiris!“

Teatralizuotos jupijų akcijos buvo nukreiptos prieš Vietnamo karą, policijos savivalę ir patį amerikiečių gyvenimo būdą. Patogi auditorija jupiams buvo paaugliai ir koledžų studentai. Jupiai palaikė ryšius su „Juodosiomis panteromis“ ir kitomis mažumas atstovaujančiomis radikaliomis grupuotėmis. Universitetiniai kairieji kaltino jupius antiintelektualumu, subjektyvumu, popsiškumu ir smulkiaburžuaziniu individualizmu. Patys jupiai deklaravo absoliučią veiksmo viršenybę prieš teoretizavimą ir teigė, jog bet kokia ideologija – tai smegenų defektas. „Myžti ant žodžių, griebtis darbų! Tik veiksmas išlaisvina ir smeigia kaip koitus!“ Jupiai be atilsio gamino panašius lozungus, nors kartais ir patys griebdavosi teorinių aiškinimų bei intelektualių komentarų.

Svarbiausias jupijų veiklos rezultatas – jie estetizavo politinį 8-ojo dešimtmečio jaunimo pasipriešinimą. Tokių šiuolaikinio meno

⁸ Julius Henry „Groucho“, Arthur „Harpo“, Leonard „Chico“ – amerikiečių filminių brolių Marxų vardai ir pseudonimai.

žanrų, kaip performansas ir hepeningas, dėka jie stimuliuo ir pagyvino tradicines socialinio protesto technologijas. Pvz., per vieną savo demonstraciją Niujorke akcijos dalyviams jupiai išdalino paketėlius su raudonais dažais. Policijai atakavus demonstrantus, šie juos perplėšė ir tapo „krūvini“. Tuo pat metu buvo uždegti dūminiai užtaisai ir įjungti garso efektai.

Abbie's Hoffmannas buvo įsitikinęs, kad tokios teatralizuotos akcijos žymiai efektyvesnės už įprastas demonstracijas su transparentais. Jupiai netikėjo racionaliū ir argumentuotu protu, todėl buvo teisėtai apkaltinti sensacijų industrijos reprodukuavimu, savi-reklama bei tuščiu šurmuliu. Su šiais kaltinimais jie sutikdavo: „Revoliuciją sukuria mitas. Mitas, o ne teoriniai tauškalai.“ Jerry's Rubinas rašė: „Kiekvienas revoliucionierius turi žinoti, kaip kuriami kultūros stereotipai, kuriuos nori sunaikinti revoliucija.“ Miegok sau ramiai kapelyje, Džeri.

13. Šaudyti

Vienas principinių pasipriešinimo teorijos klausimų yra prievartos klausimas. Ar prievarta apskritai įmanoma tarp pačių įvairiausių nesipriešinimo blogiui jėga ideologijų? O jei įmanoma, tai kiek galima sau leisti? Kokiais atvejais prievartos metodai pateisinami? Ar jos panaudojimas pasipriešinimo praktikoje nėra tik išvirkštinė valdžios metodų pusė? Ir ką apskritai reiškia prievarta?

Dar kartą: jokių gatavų pasipriešinimo receptų nebūna, o ši knyga – visai ne pozityvių rekomendacijų rinkinys. Akivaizdu, kad prievarta tampa pasipriešinimo instrumentu tada, kai šį svėrtą ima naudoti pati valdžia. Pastaruoju metu valdžia prievartą laiko pasenusia poveikio priemone, tad vis nenoriau ir atsargiau jos griebiasi. Šiais laikais valdžia žymiai efektyviau išnaudoja bauginimo ir grasinimo, skatinimo ir gerinimosi metodikas. Mes gyvename visuomenėje, kurioje valdžios mechanizmai nukreipti į gamybą, į gyvenimą, į tai, kas skatina jį daugintis, į tai, kas sustiprina padermę, jos gebėjimą viešpatauti ir teikti naudą. Sveikata, palikuonys, tautos ateitis, valstybės klestėjimas, socialinio kūno gyvybingumas – štai kuo rūpinasi valdžia, štai dėl ko ji nerimauja. Tuo tarpu mirties, su kuria betarpiškai susijusi prievarta, ji stengiasi neafišuoti. Stropiai stengiamasi nutylėti mirtį – ne tiek dėl to neva anksčiau nepatirto nerimo, kuris dabar neva nepakeliamas mūsų bendruomenėms, ne – valdžia paprasčiausiai nuo jos nusigręžia. Mirtis dabar puotauja kažkur toli: Afrikoje, Rusijos pakraščiuose arba, galų gale, Jugoslavijoje, o valdžios centruose – megapoliuose ir gerovės visuomenėse – mirčiai vietos nebėra. Tai, žinoma, melas, kaip meluojama ir sakant, kad prievartą sukelia išorės jėgos: imigrantai, kitataučiai arba patologiniai elementai.

Iš tiesų mes gyvename glaudžiai apsupti prievartos, kuri lyg piktoji dvasia veržiasi laisvėn iš visų pusių: iš biurų ir restoranų, iš miegamųjų ir mokyklų, iš medicinos įstaigų ir oro uostų. Mūsų

kriminalai – tai ne naktinis košmaras, tai mes patys, užgimę mūsų miestų pakraščiuose.

Kartais gatvėje krūpteliu: mums pasirodo, kad išgirdome šūvį. Tačiau galime būti tikri: čia šaudo ne taiklūs sukilėliai vergai iš lūšnų, tai greičiau chaotiška kokio nors nuprotėjusio čiabuvio papliūpa arba prevenciniai policijos šūviai.

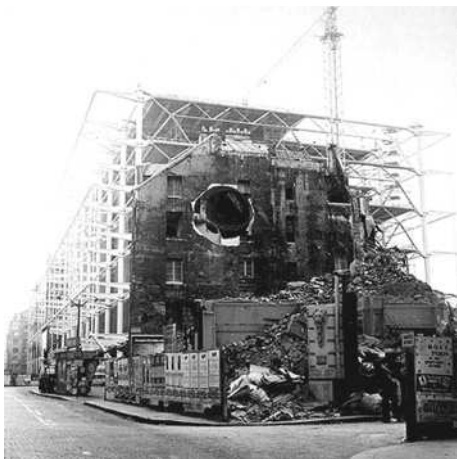
Trečias istorinis komentaras

1974 metais amerikiečių menininkas konceptualistas Gordonas Matta-Clarkas šovė iš karabino į administracinį Niujorko pastatą ir išdaužė lango stiklus. Tai buvo vienas tų simbolinių šūvių į kapitalizmą, kuriuos 8-ajame dešimtmetyje drįsdavo paleisti kai kurie šiuolaikinės kultūros veikėjai. Šiuo požiūriu Matta-Clarko kūryba atrodo ypač įdomi bei vertinga.

Šis menininkas labiausiai išgarsėjo savo architektūrinėmis statinių dekonstrukcijomis – jis tiesiog perpjaudavo per pusę nedidelius amerikietiškus kotedžus ir išmušdavo milžiniškas skyles apgriuvusiuose Bronkso ar kitų rajonų pastatuose. Matta-Clarkas, išsamiai išstudijavęs marksistinę literatūrą (nuo Marxo iki Gramsci

ir Benjamino), gerai įsivaizdavo tuos aplinkos apropijavimo (nusavinimo) bei konsumerizavimo procesus, kurie vykdomi siekiant patenkinti kapitalo interesus. Menininkas kaip tik ir siekė atrasti slaptas ideologines „siūles“ sociopolitiniame visuomenės audinyje ir jas akivaizdžiai pademonstruoti. Architektūra, kaip jau minėjome, – tai viena reprezentatyviausių valdžios „vizitinių kortelių“, ir Matta-Clarkas šį faktą puikiais įsisąmonino. Savo „anarchitektūrine“ veikla jis nieko nerekonstravo ir nerestauravo, nekūrė jokių inovatyvių architektūrinių formų ir jokiais elementais nepapildė tuometinės architektūros, jis bandė atvirai atakuoti tuos gamybos bei vartojimo ciklus, kurie įkūnyti šiuolaikiniuose pastatuose. Savo praktikoje Matta-Clarkas ne tik atsisakė bet kokio pozityvaus konstravimo, jis atliko tiesioginę architektūrinių struktūrų „korektūrą“, jas ardė ir demaskavo jų idėjas. Pastato rekonstrukcija pagal Matta-Clarką – tai manifestacija, nukreipta prieš profesionalų architektūros verslą. Ardyti, o ne statyti – štai kokia paprasta funkcinės sistemos inversija. Kol tokie architektai, kaip Miesas van der Rohe, naudojo naujas medžiagas (stiklą, plieną) ir kūrė naujas konstrukcijas, skirtas pademonstruoti iki tol paslėptas architektūrinės struktūros bei interjerą, Matta-Clarkas apnuogino jau egzistuojančias socialinės miesto erdvės skyles bei plyšius. Jo darbai leidžia įžengti į valdžios slepiamą ir maskuojamą istorinį laiką, jie fragmentuoja architektūrą, paverčia ją antimonumentu, rekonstruojančiu nekonvencinę atmintį. Juose surandame kitokią istoriją, dažniausiai slepiamą už architektūrinių socialinės paskirties fasadų ir netikrų pasaulio vienovės ženklų.

Beveik visa šiuolaikinė architektūra ir dizainas skirti tik tam, kad sklandžiai ir be konfliktų sujungtų praeitį su dabartimi, o šią – su ateitimi. Matta-Clarko „paminklai“ griežtai prieštarauja tokioms valdžios intencijoms. Jie taikliai smūgiuoja į apgaulingas kapitalizmo reprezentacijas ir suteikia mums gerą snaiperiškų kultūrinių šūvių pamoką. Pykšt!

Gordon Matta-Clark „Conical Intersect“, Paryžius, 1975

14. Artikuliuoti

Skiriu savo dešiniajam sėdmeniui

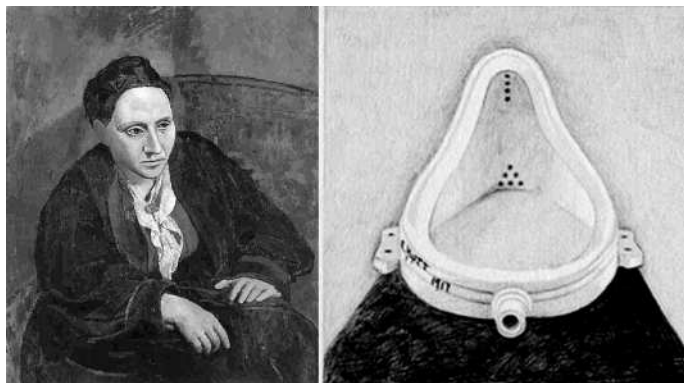
Neatidėliotina šiuolaikinio kultūrinio pasipriešinimo užduotis – suartikuluoti vyksmą. Būtina tiksliai ir aiškiai išarti, kaip neoliberalizmo epochoje funkcionuoja kapitalizmas, kokie politiniai, ekonominiai ir kultūriniai svertai naudojami jo mechanizme. Reikia pasakyti, ką vėlyvojo kapitalizmo realybei suteikia tokie neoliberalizmo elementai, kaip „politinio korektiškumo“ ideologija, galinga diskursų industrija, daugiakultūriškumas, subkultūros reiškinių įtraukimas į reprezentacinę valdžios sistemą. Šiandien, 1998-aisiais, mes gyvename visuotinio nonkonformistinės veiklos nuopuolio, nusivylimo ir pasipriešinimo judėjimų dezorganizavimo sąlygomis. Pati bendriausia ir schematiškiausia analizė parodo, jog alternatyvios opozicinės koncepcijos šiandien Vakaruose atsiranda tik fiksuotų visuomeninių institucijų rėmuose ir egzistuoja tik kaip suinstitutintos bendro diskurso iniciatyvos. Šios iniciatyvos, apsiribojančios institucine veikla ir tik lokaliai keičiančios diskurso tvarką, užkerta kelią visoms neinstitucinėms naujovėms, bet kokiam kitam mentalitetui, bet kokiai pašalinei „erezijai“. Jos tik nežymiai transformuoja bendrą nusistovėjusią praktiką bei susiklosčiusį artikuliuojimą.

Šios ir daugybė kitų problemų reikalauja neatidėliotino artikuliuojimo. Artikuliuoti – tai operatyviai įsisąmoninti ir tučtuojau išsakyti aktualias pasipriešinimo problemas. Be artikuliuojimo neįmanomi jokie produktyvūs ir iš tikro griauinantys pasipriešinimo veiksmi. Artikuliokite savo ne-pa-kan-tu-mą.

Ketvirtas istorinis komentaras

Įdomus sąmoningai artikuliuoto kultūrinio pasipriešinimo pa-

vyzdys būtų vieniša serbų dailininko Gorano Dordeviciaus iniciatyva. Niujorko Spring strypte, nedideliame dviejų kambarių bute, pirmajame aukšte, štai jau kelerius metus veikia marginalus *Salon de Fleurus*. Jo prototipas – Gertrude Stein salonas tuo pačiu pavadinimu Paryžiuje – garsioji ankstyvojo modernizmo citadelė. Ir ne tik prototipas – „Salon de Fleurus“ kopijuoja Gertrude Stein saloną tiesiog viskuo: baldais, paveikslais (tai kopijos tų Braque'o, Picasso ir Sezano kūrinių, kurie iš tikro puošė amerikiečių rašytojos kambarius Paryžiuje) ir namų apyvokos reikmenimis. Penkias dienas per savaitę nuo 7 iki 10 vakaro salonas priima svečius: kiekvienas gali netrukdomas užsukti ir įsilieti į aukštuomenės gyvenimą. Svečius sutinka *d o o r m a n* – dailininkas Goranas Dordevicius, salono šeimininkas. Jis palydės į svetainę, pavaišins vaisiais bei arbata – ir palaikys pokalbį. Žinoma, kalba pakryps apie saloną. Goranas papasakos apie jo įkūrimą (salonas atsirado paties Dordeviciaus pastangų dėka). O kodėl, tiesą sakant, kopijuojamas būtent Gertrude Stein salonas? Toks klausimas iškyla beveik

Pablo Picasso „Gertrude Stein“, 1906 Goran Dordevic „Trumpa meno istorija“, 1981

visiems lankytojams. Ir Goranas mielai į jį atsakys.

Tačiau tikroji „Salon de Fleurus“ paskirtis – analizuoti ir kritikuoti modernizmą, kaip ideologinę ir strateginę šiuolaikinės meno sistemos bazę. Šiuo atveju toji kritika – ekonominė. Goranas Dordevicius puikiai žino ekonominę modernizmo istoriją: 1900–1930 m. kolekcionierių ir prekeivių verslo mechanizmus, ekonominius santykius tarp menininkų ir jų agentų, tarp kolekcionierių ir muziejų, ir t. t., ir pan. Modernizmą Dordevicius interpretuoja visų pirma kaip vykusį kapitalizmo projektą, susidedantį į daugelio atskirų dailininkų, kolekcionierių, muziejininkų ir galerijų savininkų projektų. Šis projektas ne tik ciniškas, bet ir tipiškas to istorinio laikmečio kapitalizmui, ne tik pavykęs, bet ir tikslinis – atkakliai ir metodiškai sukurtas kelių kartų dailininkų, kritikų bei prekeivių. Gorano analizė nuplėšia daugelį romantiškų ir sentimentalių kaukių, kuriomis įprato puošti tradiciškai suvokiamas modernizmas. Tuo pat metu ekonominio pobūdžio kritika apnuogina sudėtingą kultūros mašiną ir parodo, kad kultūra determinuota ir sąlygota daugybės interesų, o meniniai interesai – tik vieni iš daugelio.

Niujorko Salon de Fleurus veikia už šiuolaikinio meno sistemos ribų, anapus nūdienio *art* verslo. Tačiau daugeliu aspektų Dordeviciaus projektas susikerta su kitais suinstitutintos meno kritikos projektais, kuriuos vykdo tokie menininkai kaip Andrea Fraseris, Mathias Poledna, Christianas Phillipas Mueleris, Reineris Ganahlis.

15. Smirdėti

Skleisti baisią smarvę, gadinti orą, leisti laukan siaubingą dvoką – puiki pasipriešinimo technologija. Atsistokite centrinėje kokio nors didelio miesto – Niujorko, Sidnėjaus, Johanesburgo arba Londono – gatvėje ir pabandykite iš savęs išspausti visą smarvę, kokią tik sugebėjote sukaupti per visą žeminantį, išdarkytą ir išvogtą savo gyvenimą. Išleiskit, išleiskit supuvusias dujas – ir jums iš karto palengvės, o gatvių praeiviai užsikiš nosis ir paniškai išsibėgios. Arba įeikite į kokį nors didelį, gerai apšviestą, marmuru apkaustytą banką – ir išlaisvinkite dvoką būtent čia. Tikėtina, kad tarnautojai mes savo darbo vietas ir ieškos išsigelbėjimo gatvėje. Likęs vienas, galėsite prisikimšti pilnas kišenes kupiūrų ir taipogi dingti kaip nematomas žmogus. Dar vienas patarimas, itin draugiškas: pabandykite kaip nors atsikratyti nepakenčiamo savo dvoko kokiam nors garsiam universitete, tokiam, kaip Harvardas arba Sorbona. Padarykite tai pilnoje auditorijoje, svarbaus bei populiaraus profesoriaus ir jo žodžius gaudančių studentų akivaizdoje. Tegul nepadori jūsų smarvė lėtai užpildo šios salės erdvę, tegul ji plinta nuo vieno studento link kito, kol pasieks lektorių. Sunku pasakyti, kokia bus reakcija. Galbūt visi šie žmonės pasistengs nusišvepti juos apėmusį šleikštulį, o gal priešingai, ims pasipiktinę žvalgytis, pašoks iš savo vietų, ims rėkti ir mostaguoti. Galima netgi tikėtis, kad kai kuriems studentams tai bus naudinga pamoka, ne blogesnė už paskaitą. Tačiau neverta tiek daug galvoti apie aplinkinius. Svarbiausia, suteikite sau tokį malonumą, tokį palengvėjimą, leiskite sau šitaip pasilepinti – ir jūsų gyvenimas (tegu tik akimirksniui) taps ne toks nepakeliamas ir nykus. Laikas nuo laiko išleisti jūmyse susikaupusį gargaliuojantį dvoką – išlaisvinantis aktas, kurį puikiai galima pavadinti pasipriešinimu.

Viešpatie, koks bejėgiškumas! Koks žeminantis vegetavimas neoliberalizmo Leviatano viduriuose! Ar jaučiate? Jaučiate?

16. Reikalavimai valdžiai

Kita pasipriešinimo technologija: teikti valdžiai jūžilius ir ultimatyvius reikalavimus. Pavyzdžiui, 1995 metais grupė Paryžiaus intelektualų paskelbė memorandumą, kuriame iškėlė neatidėliotinus reikalavimus vyriausybei: mokėti deramas algas (ar tiesiog kas mėnesines pinigų sumas) visiems Prancūzijos gyventojams – nepriklausomai nuo to, dirba jie ar ne. Šio reikalavimo vyriausybiniams organai nepatenkino ir, iš visko sprendžiant, net rimtai nesvarstė, tačiau tiesiog sunku pervertinti tokios iniciatyvos reikšmę.

Iš tikrųjų būtina bombarduoti valdžią nuolatiniais ekonominiais, politiniais ir kultūriniais reikalavimais: reikalauti nemokamo visuomeninio transporto, nemokamos duonos visiems gyventojams, nemokamų knygų knygynuose, vyriausybės darbo ataskaitų televizijoje, kasdienių pietų vargšams, dalinamų Ministrų tarybos rūmuose, viešųjų tualetų, pastatytų priešais parlamento pastatą... Kuo daugiau tokių reikalavimų, tuo geriau; kuo jie radikalesni, tuo būtinesni. Puiku, jei juos sustiprins demonstracijos ir streikai, akmenys į policijos nuovadą ir baldų salono nusiaubimas... Reikalaukit ne neįmanomo, reikalaukit būtino!

17. Paniekinama šypsena

Jeigu jūs jau ne to amžiaus, kad galėtumėte išsitraukti iš makščių peilį arba užsikabaroti į tribūną, kad išreiktumėte visą jūrą žodžių apie savo šleikštulį visuotinei bejėgystei ir nuolankumui, jei tokios tribūnos nėra arba jei auditorija išsibėgiojo, – jums vis dėlto lieka jūsų pačių nelaimingas veidas ir blyškios lūpos, kuriose gali (ir turi) šmėkštelti radiklios paniekos šypsena: visai šiai mūsų gėdai, visam šiam niekingam žmogaus susitaikymui, visai šiai šlykščiai sukilimo nebylystei ir skurdui, visai šiai beribei vergovei ir padlaižiavimui.

Su ja, šita šypsena lūpose, jūs galite atlikti kokį nors smulkaus chuliganizmo (kalbant valdžios lūpomis) aktą: išmušti padėklą iš storaodžio oficiano rankų, iškeikti pridvisusio biuro šeimininką, skelti antausį niekšingo laikraštपालािकio redaktoriui. Argi tai ne pasipriešinimas, galų gale? Ar gi tai ne supistas pasipriešinimas? O gal reikia ne tik šypsotis ir smirdėti, bet ir pamyžti? Gal dar ir pašikti? Individualiai arba visu kolektyvu?

O kokias barikadas apmyžti? Pirmyn, žengte marš! Supistą kairę! Kairę! Tą supistą kairę! O dabar ir užpistą dešinę! O dabar ir vidurinę, pisau jus visus!

18. Išdalyti pinigus

Skiriu savo dešiniajam skruostui

Viena tiesiausių ir beatodairiškiausių pasipriešinimo technologijų yra ta, kurios pagalba galima tapti visišku nesavanaudžiu ir absoliučiu skurdžiumi, tai yra visiškai atsisakyti nuosavybės. Kiekvienas mūsų puikiai žino, kaip sunku netekti to, kas paprastai sudaro mūsų buitį, mūsų egzistencinę rutiną, mūsų kasdienės šlykštynes. Sunku, oi kaip sunku kam nors padovanoti į akį kritusius marškinius, knygą arba paveikslą, jau nekalbant apie automobilį arba butą. Bet tokius dovanojimo aktus vis dėlto reikia praktikuoti kuo dažniau – iki visiško asmeninės nuosavybės likvidavimo. Pereidamas į nesavanaudžių vargšų klasę, buvęs šeimininkas priartėja prie miškuose gyvenančio laukinio žmogaus, kuris priverstas pažinti pasaulį. Be pinigų ir turto kuo geriausiai pažinsi visus kitus: draugus, mylimuosius, kolegas, visuomenę, kurioje gyvename, tikrąją kultūrinių principų, kuriais mes vadovavomės, vertę. Išdalinti pinigus ir turtą – reiškia pereiti į kitą politinės ekonomijos sistemą: skaitykite Bataille'ų⁹. Jis kalba mums apie prakaito ir nesavanaudiško atsidavimo ekonomiką, apie išekvojimo ekonomiką, apie prabangą, kuri pasiekama tik Saulei ir jos maldininkams. Bataille'us mus moko beatodairiškos orgazmo, skurdo ir pasidalinimo ekonomikos. Tai radikali priemonė pakeisti save ir tą realybės plotelį, kuriame mes betarpiškai egzistuojame.

⁹ Georges Bataille (1897–1962) – prancūzų rašytojas ir filosofas, Prancūzijos kairiųjų intelektualų lyderis 1930–1950 metais. 1935 m. inicijavo antikapitalistinį, antifašistinį ir antiparlamentaristinį judėjimą „Contre-Attaque“ („Kontrataka“). Dalyvavo gatvės manifestacijose, kovojo prieš reakcingą nacionalistinę organizaciją „Action française“ („Prancūzų veiksmas“). Įkūrė slaptą „šventąją“ draugiją „Acéphale“, kolektyvinės psichologijos draugiją, įsteigė sociologijos koledžą, leido žurnalą „Critique“, rašė marginalią antiburžuazinę literatūrą.

Bet turime atminti, kad likę pliki ir be cento kišenėje, mes galėsime priešintis valdžiai tik kūnu ir kalba, tik sąmoningumu ir supratimu. Jokių kulkosvaidžių, jokio napalmo. Tik tušti pilvukai ir ištinę liežuviukai-žalčiukai.

Penktas istorinis komentaras

Gana įdomų ir radikalų kovos prieš nuosavybę būdą praktikavo žymus rusų poetas futuristas Velimiras Chlebnikovas. Kaip pasakoja amžininkai, skaitydamas kokią nors knygą, Chlebnikovas išplėsdavo kiekvieną ką tik perskaitytą puslapį, tai yra, vietoj to, kad perverstų puslapį, jis jį išplėsdavo. Tokiu būdu Chlebnikovo perskaitytų knygų praktiškai nebelikdavo. Taip poetas šaudė iškart į du taikinius: į intelektualinę ir į materialinę nuosavybę. Pykšt ir pokšt!

19. Nešiotis tris tūkstančius dolerių

Skiriu savo kairiajam skruostui

Pasipriešinimo technika „Nešiotis tris tūkstančius dolerių“ papildo prieš tai aptartą technologiją „Išdalyti pinigus“. Iš tikrųjų bet kada, bet kokiomis aplinkybėmis kišenėje turint grynais tris tūkstančius dolerių, mes galime tapti puikiais pasipriešinimo kovotojais. Juk su tokia suma galima elgtis labai laisvai ir be jokių suvaržymų. Pavyzdžiui, galima bet kada sėsti į lėktuvą ir nuskristi ten, kur vyksta pasipriešinimas, – tapti jo dalyviu. O galima ir atiduoti šiuos pinigus (dar ir dar kartą) pasipriešinimo dalyviui arba vargšui, kuriam jų trūksta. Galima įsigyti pasipriešinimo kovai reikalingas technines priemones. Dar galima tiesiog negalvoti apie pragyvenimo problemas, apie visus tuos pusryčius, pietus ir vakarienes, apie viešbučius ir autobusus, kartą ir visiems laikams galima užmiršti rūbus ir apavą, drabužių skalbimą ir smulkias išlaidas. Kišenėje turint šią optimalią sumą galima tapti idealiu pasipriešinimo dalyviu. Arba idealiu šikniumi.

20. Vaikščioti be *triusikų*

[vairių „autonomų“ klausimas pasipriešinimo teorijoje yra pirmas. Visi žino, kad daugelyje didelių miestų egzistuoja jaunimo komunos, tvarkančios savo gyvenimą pagal nepriklausomus arba alternatyvius principus. Autonomai svajoja apie kitokį gyvenimą – paprastą, teisingą, organišką, brolišką, be susvetimėjimo, linksnų, sunkų ir erotišką. Jie tęsia kitokios kultūros tradicijas, šiuo metu užtemdytas valdžios šešėlio. Jų kultūrą pavadinsime žodine arba verbaline. Jos elementai dažnai perteikiami tekstais arba vizualiais pavidalais, tai yra lygiai taip, kaip ir hegemoninės kultūros sudėtinės dalys. Tačiau verbalinės kultūros atstovai labiau pasitiki ne tekstais ir atvaizdais, o žodiniu naratyvu ir kūno kalba. Visi žino, kad mes gyvename žodine kalba perpildytame pasaulyje. Tačiau konvertuojamomis ir tikromis vertybėmis šiame pasaulyje laikoma ta kalba, kurią fiksuoja ir reprezentuoja tik žiniasklaidos priemonės. Autonomai nepasitiki žiniasklaidos kultūra. Pirmenybę jie teikia psichosomatinei patirčiai, kuria remiasi vadinamųjų primityvių tautų ir pusiau raštingų trečiojo pasaulio gyventojų kultūra. Ši sena ir išmintinga patirtis daugybę kartų buvo išjuokta ir paneigta, tačiau vis dėlto išliko ir išgyveno. Autonomų bendrijose ši patirtis šnibžda kiauras naktis ir rėkia ištisas dienas. Naktimis ji šnibžda apie meilę ir švelnumą (kas šiandien ryšis apie ją kalbėti?), dienomis ji rėkia apie neapykantą ir siutą (o tai šiandien visiškai nepopuliaru). Savo priešus ji randa policininkų tarpe, o bičiulius – gyvūnų. Palaikymo ji ieško jau nebe šamanizme ir sektantizme, o muzikoje, narkotikuose ir alkoholizme.

Kūniškoji patirtis reiškiasi agresyviais šūkiiais, oranžiniais arba žaliais plaukais, ji prasiskverbia pro blyškius jaunus liemenis ir išryškėja apnuogintų tatuiruočių pavidalu. Ji nemėgsta apatinių rūbų, bet dievina apyrankes ir vėrinius. Ji priešinasi kaip tik gali: kartais kaip Australijos aborigenai, kartais kaip valkataujančios

katės. Ji sukelia valdžios ir opozicinių institutų nepasitenkinimą bei panieką. Autonomus valdžia laiko išsigimusia ir degeneruojančia gentimi, instituciniai kairieji juose mato nevalyvumą ir primityvumą. Tačiau visai gali būti, kad šie vargšai jaunuoliai ir merginos – tai paskutinis nesutaikomas ir nepaperkamas „pirmojo“ pasaulio pasipriešinimas. Vadinamasis intelektualinis pasipriešinimas itin dažnai tėra tik besidauginančio melo, išdavysčių ir veidmainysčių virtinė, itin dažnai jis nuleidžia rankas ir atsitraukia.

Apie tai, kas toks „nomadizmas“ ir „kūnai be organų“, autonomai žino ne blogiau už prancūziškų universitetų profesorius. Jie tai patyrė savo kūnais.

22. Plagiatas

Šviesiam Lautréamont'o atminimui

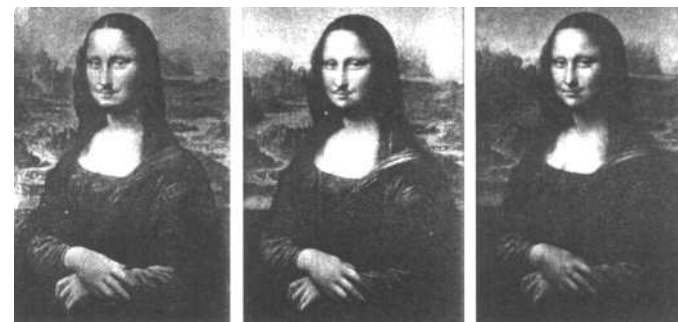
Atskiras „aukštosios“ rašytinės kultūros perkėlimo į „žemąją“ žodinę kultūrą atvejis yra plagiatas, t. y. tiesioginis autoriaus teksto pasisavinimas, atliekamas kito autoriaus ar autorių grupės. Plagiatas numato autoriaus „auros“ suardymą ir teksto perkėlimą į kitą kultūrinį, socialinį ir politinį kontekstą. Naujas teksto įvertinimas, kuris kartais keičia visus pirminius jo bruožus ir charakteristikas, – štai plagiato ir jam giminingų kultūros produktų, sukuriamų manipuliavimo būdu, užduotis.

Vieni pirmųjų plagiato galimybes pradėjo naudoti rusų futuristai, tiksliau, Igoris Terentjevas, paskelbęs ištisą manifestą, kuriuo pateisino ir gynė plagiatą. Svarbia kultūrinio pasipriešinimo priemonė plagiatą laikė dadaistai, surrealistai, o vėliau ir situacionistų internacionalo lyderis Guy Debord'as. Savo darbe plagiatą sąmoningai naudojo vienas šiuolaikinio neoizmo pradininkų Stewartas Home'as (savo vardu paskelbė anglų menininko Gustavo Metzgerio manifestą „Meno streikas“). Šiuolaikinis plagiatas remiasi senomis žodinės kultūros, kuri nuolat manipuliuoja svetimais tekstais ir pritaiko juos savo poreikiams, tradicijomis.

Plagiatas – viso labo tik viena iš kultūros apropijavimo formų. Populiarioje kultūroje šis metodas vadinamas „sampingu“, vizualiuose menuose – tai koliažas ir montažas. Tokio apropijavimo tikslai gali būti skirtingi. Pasitelkus šią kultūrinę priemonę dažnai pasiekama absoliuti pirminės medžiagos parodija, jos kritika ir radikali jos reikšmių dekonstrukcija. Kitais atvejais plagiatu stengiamasi „prikelti“ pasirinktą medžiagą, kad ji atgimtų ir persikeltų į aktualią kultūrinę atmintį. Pripažintas kultūrinio apropijavimo meistras buvo Marcelis Duchamp'as su savo „redi-meidais“, perkėlusiais masinės „žemosios“ kultūros ženklus į elitinę. O situacionistai naudojo popu-

liarų komikso žanrą radikaliems politiniams tikslams – skatino visuomenės pokyčius.

Plagiatas sugriauna hegemoninės kultūros prioritetus ir šiuo požiūriu yra pasipriešinimo technologija. Plagiatas – nepakeičiamas ginklas kovoje prieš genijaus ir autoriteto kultą, prieš genijaus, autoriteto, autentiškumo, originalumo ir kūrybiškumo mitus.

Marcel Duchamp „L.H.O.O.Q.“ 1919 m., Marcel Duchamp „L.H.O.O.Q.“ 1930 m., Leonardo da Vinci „Mona Lisa“ 1504 m.

23. Užsikasti į smėlį

Skiriu Isyk Kulio ežerui

Savo kelionės užrašuose „Po Italiją“ (1909) rusų rašytojas Vasilijus Rozanovas rašo apie italų valkatas, kuriuos jis matė Neapolio pajūryje. Šie žmonės visą laiką gulėjo užsikasę paplūdimio smėlyje. Visus, kurie tik iš smalsumo prie jų prisiartindavo, nuvydavo šalin bjauriais keiksmiais. Rozanovas pastebi, kad taip leisdami laiką jie neatrodo pasyvūs, asocialūs ir atskirti nuo pasaulio. Ne, pasak Rozanovo, šitie valkatos – sąmoningi revoliucionieriai, netgi filosofai, demonstruojantys pasauliui savo nepritarmą ir panieką visoms dominuojančios kultūros normoms bei taisyklėms. Policija persekiojo šiuos atskalūnus kaip piktybiškus tvarkos pažeidėjus. Rozanovas pasakoja, kaip jis užstojo vieną iš jų, kai šis užsipoilė įširdę žandaras. Įstatymo sergėtojas pasišalino valkatos taip ir nenubaudęs, tada pastarasis grubiai iškeikė Rozanovą. Rusų rašytojas buvo sužavėtas. Šūduko ant pagaliuko jums, brangusis Vasilijau Vasiljevičiau!

24. Bado streikas

Bado streiką, kaip radikalaus protesto ir pasipriešinimo būdą, skelbia daugelis: kaliniai kalėjimuose, jų bičiuliai ir bendraminčiai laisvėje, tautinių mažumų atstovai, politiniai ir religiniai disidentai, kovotojai už žmogaus teises ir menininkai ekstremistai. Bado streikas beveik visada reiškia kraštutinę konfrontaciją tarp individo ir visuomenės, tarp individo ir valstybės. Bado streikas – tam tikra kraštutinė parodomąjo protesto riba, jo maksimumas. Bado streikas – tai atskiros žmogaus pergalės prieš dominuojančią kultūrą ir kartu prieš gamtą viršūnę, iššūkis pasauliui parodant visišką individo savitvardą. Pavyzdžiui, bado streikas kalėjime dažniausiai parodo kalinio nepaklusnumą ir vidinę nepriklausomybę visiškos nelaisvės ir primesto režimo sąlygomis. Kalinys pademonstruoja, kad jo kūnas – tai vientisa laisva zona, įsakanti sau ir atsiribojanti nuo neteisėtų bendrųjų įstatymų.

33 metų RAF narys Holgeris Meinsas, 1974 m. numarinęs save bado Vokietijos kalėjime

Tuo pat metu bado streikas – tai aštri metafora, išreiškianti absoliučią kultūros pergalę prieš atskirą žmogų su „natūraliais“ jo poreikiais valgyti ir gerti. Šiuo atveju kultūra reikalauja atsisakyti natūralių poreikių ir elementaraus egzistencijos palaikymo vardan griežto imperatyvo, kuris svarbesnis už viską, netgi už gyvybę. Badaujant, kaip ir laikantis kitų griežtos askezės formų, pasikeičia visas žmogaus elgesį reguliuojantis mechanizmas. Lėtas savižudiškas badavimas – tai paskutinis taškas kūno istorijoje, parašytoje plataus sociopolitinio konteksto knygoje. Religinis krikščionių vienuolio pasninkas – tai visai kas kita, negu RAF narių bado streikas Stammheimo kalėjime, tačiau, iš kitos pusės, šie abu reiškiniai turi tamprų istorinį ryšį.

25. Būti suvereniu

Žmogaus suverenumo problemą vienas pirmųjų tikriausiai iškėlė Georges'as Bataille'us. Jis leido mums pamatyti „vientisą žmogų“, apie kurį nuo senų laikų svajojo įvairūs socialiniai europiečių bendruomenės sluoksniai – nuo pačių privilegijuočiausių iki pačių žemiausių. Pasak Bataille'aus, suverenų žmogų – tai individas, kuris sutrauko melagingas žmogiško solidarumo grandines, išsiveržia iš amžino kompromisų rato, atsisako pripažinti visuotinę hierarchinio pavaldumo sistemą – ir visa tai laisvos nuo visų apribojimų egzistencijos vardan. Kad perteiktų tokį fantastišką suverenaus žmogaus vaizdinį, Bataille'us sukūrė ištisą ekonominę teoriją.

Kaip žinome, kiekviena visuomenė pagamina daugiau produktų, negu reikia palaikyti jos narių gyvybingumą. Visuomenėje atsiranda produktų perteklius. Visuomenės charakterį ir nulemia šio pertekliaus panaudojimo būdai. Perteklius, mąsto Bataille'us, ir yra tiesioginė visų struktūrinių visuomenės pokyčių ir jos istorijos priežastis. Jį panaudoti galima įvairiais būdais, bet pats populiariausias būdas – skirti plėtrai. Plėtra būna įvairių formų, tačiau kiekviena jų turi savo ribas. Pavyzdžiui, demografinė plėtra, pasiekusi maksimalų tašką, dažnai virsta karu, tai yra naujų teritorijų, reikalingų išaugusiai populiacijai, užkariavimu. Perteklius visuomenėje gali būti panaikintas ir išleidžiant pinigus prabangai, žaidimams, pramogoms, menui ir pan. Laikas nuo laiko visuomenėje atsiranda prabangos kritika – kartais protestantišku, kartais marksistiniu, kartais anarchistiniu požiūriu.

Naujaisiais laikais, kaip žinome, didžioji pertekliaus dalis panaudojama kapitalistiniam kaupimui ir gamybos plėtrai. Skirtingai nei ekonominė viduramžių struktūra, kuri buvo statiška, išlaidaujanti ir perteklių naudojo neefektyviai, buržuazija perteklių išnaudoja kuo produktyviau. Visos didelės revoliucijos buvo nukreiptos prieš

viduramžišką neproduktyvų gėrybių eikvojimą – prieš suverenią ponų klasę, kuri švaistosi prabanga be jokio tikslo. Masės, svarsto Bataille'us, niekada iš tikrųjų nesivienijo prieš buržuazinę tvarką, kuri siekia kaupti, o ne eikvoti. XVII, XVIII ir XIX amžių revoliucijos šiuo požiūriu itin panašios: visos jos rengė dirvą nesustabdomam gėrybių kaupimui, gamybos augimui, industrinei visuomenei. Kitaip tariant, buvo judama nuo suverenumo prioritetų prie buržuazinių.

G.Bataille'aus leisto avangardinio žurnalo „Acéphale“ 1937 m. viršelis

Bataille'aus nuomone, suverenų žmogus – tai begalinis švaistytojas, įsitikinęs savo švaistymo beprasmybe ir griaunamai teigiantis tokią beprasmybę. Kad paaiškintų suverenumo sampratą, Bataille'us įveda sąvoką „betvarkė“. Būtent „betvarkės“ vertybės, nors jos tokiomis paprastai ir nepripažįstamos, pasak Bataille'aus, yra dieviškos kilmės, šventos ir suverenios. Žmogus, kurį užkniso darbas ir resursų kaupimas pragyvenimo vardan, gali pasiekti aukščiausią laisvę tik pasinerdamas į betvarkę, gali

būti, kad ir į žiaurią, viską griaušančią betvarkę. Būtent betvarkė, kupina visiškos laisvės, ir yra suverenumas: tai ekstazė, betikslis troškimas ir beribis erotizmas, visiškai nuneigiantis mirtį. Tuo pačiu suverenumas priešinamas tarpiniam realybės pažinimui, kaip pasaulį skaldančiam reiškiniui. Suverenumas grindžiamas ne pažinimu ar atpažinimu, o grynu atsitiktinumu, kaprizu, užgaida. Ir dar vienas svarbus teiginys: suvereni būtybė nepripažįsta realybės principo ir kiekvieną socialumo formą priskiria vergovės bei pavaldumo sričiai, iškreipiančiai suverenumo impulsus.

Ne taip jau lengva įsivaizduoti radikalesnį protestą, radikalesnę filosofinę, politinę ir estetinę neigimo teoriją už Georges'o Bataille'aus koncepciją. Ar gali ji pasitarnauti kultūrinio ir politinio pasipriešinimo tikslams? Žinoma, gali. Dar daugiau – ji nubrėžia galimas pasipriešinimo teorijos ribas. Neužstok takelio! Pisau tavo gėlelę!

26. Nepasiduoti artistinei dviveidystei

For Stewart Home

Jau rašėme, kaip kultūros scenoje vykstančių apropijavimo procesų metu hegemoninė kultūra įvairių manipuliacijų dėka įtraukia skirtingos prigimties kultūrinius elementus. Tačiau apropijavimas nereiškia, kad vyraujanti oficialioji kultūra represyviai ir autoritariai praryja neoficialią andergraundo kultūrą. Bybio, nieko panašaus. Tarp oficialiosios ir neoficialiosios kultūros nėra jokios binarinės opozicijos. Grubiai tariant, visi kultūrą gaminantys individai – tai dvigubi agentai, padlaižiai, supistos kekšės, vienu metu aptarnaujančios keletą šeiminkų. Pavyzdžiui, vadinamieji meno avangardo atstovai ne tiek maištauja, demaskuoja ir oponuoja (*destroy all masters!*), kiek kuria naują oficialiosios kultūros sistemą. Futuristai, dadaistai, siurrealistai ir situacionistų internacionalas tuo pačiu metu ir kritikavo konservatyvius kultūros gamybos procesus, ir padėjo susiformuoti naujoms kultūros konservavimo formoms. Vadinamieji šiuolaikiniai kritiški menininkai galų gale irgi tampa isteblišmento elitu, aukštosios kultūros ir oficialiojo meno istorijos dalimi, kurią rašo tokie pat neva kritiškai nusiteikę isteblišmento bonzos. Šiuolaikinė *art* sistema, siejanti daugybę sluoksnių bei modelių (galerijas, muziejus, žurnalus, kuratorius, kritikus, dilerius, kolekcionierius, menininkus ir pan.), – tai visuomeninių institucijų ir pačių kultūros veikėjų kūdikis. Beje, šis kūdikis – dvigubas išsigimėlis, iš mamos pusės jis paveldėjo išsigimėliškas avangardo tradicijas, o iš tėvo – šaltojo karo charakterį. Šis plačiakaktis išgama absoliučiai neįgalus politine prasme ir siaubingai kenksmingas menine. Iš visų jėgų kolaboruoti su valdžia, dalyvauti jos reikaluose – mėgstamas dailininkų ir literatų, režisierių ir kritikų užsiėmimas, tų, kurie daugelį amžių lyg prostitutės aptarnavo valstybę bei jos institutus.

Kyla klausimas: kaip atsispirti šiai artistų brolijos bjaurasčiai, kaip šiuolaikinėmis sąlygomis kovoti su kolaboravimo dvasia? Tik vieninteliu būdu: nuolatine ir budria savikontrolė prieš pradėdant kiekvieną konkretų darbą. Tik sau pačiam išsiaiškinus išankstines darbo sąlygas ir prielaidas, kruopščiai išanalizavus kiekvieno vykdomo projekto aplinkybes, tik tada bus įmanoma suvokti, kuo mes iš tikrųjų užsiimame ir kokiai politikai tarnaujame. Reikia suprasti save – tokia sąžiningo kultūros darbo prielaida. Bėda tik viena: sąžiningi tampa vargšais.

Šeštas istorinis komentaras

Kolektyviniai neoistų pseudonimai kovojo prieš garsias menininkų pavardes

Tai, koks sudėtingas ir dvilypis šiuolaikinės kultūros mechanizmas, puikiai iliustruoja neoavangardinis judėjimas, kurio nariai save įvardijo neoistais (*Neoism* arba *Neoist Cultural Conspiracy*). Manoma, kad neoizmas užgimė Portlande, Oregono valstijoje. 1977 metais čia darbavosi menininkai Davidas

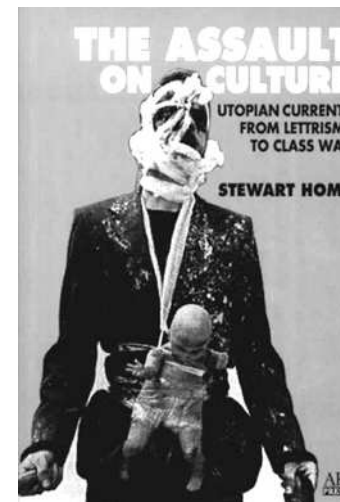
Zackas ir Alas Ackermannas, pankas Maris Kundzinas, kiek vėliau prie neoistų prisijungė vengrų emigrantas Istvanas Kantoras. Jie vadovavosi kritine idėja, kurią sąlyginai galima pavadinti „atvira pop žvaigždės koncepcija“. Visiems norintiems kovoti prieš pop žvaigždžių kultą jie siūlė naudotis „multiplikuotu“ vardu – Monty Cantsin.

Pagrindiniai neoistinio meno šaltiniai – *fluxus* ir pašto menas (*mail-art*), o principinė teorinė idėja – atskirti komercinį meną nuo andergraundo. Be to, neoizmą stipriai įtakojo pankų ir visa postpankinė kultūra. Neoizmo manifestacijose svarbų vaidmenį vaidino ir pačios įvairiausios okultizmo formos, patologinė fizika, bepročių kultūra, slaptų bendrijų bei konspiracinių organizacijų tradicijos.

9-ojo dešimtmečio pradžioje neoistų butuose JAV, Anglijoje ir Kanadoje reguliariai vyko „festivaliai“. 1984-aisiais viename tokiaame sambūryje apsilankė Stewartas Home'as, vėliau pastūmėsiantis judėjimą naujų aukštumų link. Tačiau jau 1985 metais S. Home'as, nepatenkintas grupės teoriniu lygiu bei praktine veikla, paliko neoizmą ir netrukus įkūrė nepriklausomą frakciją Londone. Beje, Home'o intervencija stipriai pakeitė patį judėjimą, nes būtent šis anglas suformulavo neoizmui vertingiausias plagiato, multiplikuojamo vardo ir meno streiko idėjas.

Tarstelsime keletą žodžių apie multivardo genealogiją. Pirmuosius kolektyvinio pseudonimo pėdsakus XX amžiaus kultūroje paliko dadaistai. 1920 metais Raoulis Hausmannas savo bičiuliams – poetams ir dailininkams – pasiūlė įstoti į „Kristaus bendriją“: už 50 markių kiekvienas galėjo pasivadinti Jėzumi Kristumi. Stewartas Home'as savo ruožtu pasiūlė „Karen Eliot“ vardą, kuriuo būtų identifikuojami visi neoizmo dalyviai. Dar vienas fantominis neoistų vardas buvo „Luther Blissett“. Iniciatorių užmanymu tokie multivardai turėjo pasipriešinti dominuojančioje kultūroje viešpataujančiam žvaigždžių bei autoritetų kultui ir sukurti naują –

kolektyvinę – kultūros realybę. Tačiau kolektyvinio pseudonimo idėja didelio pasisekimo nesusilaukė. Pagrindinė problema buvo ta, kad susidomėjusi auditorija atkakliai ieškodavo tik fiktyviu vardu prisidengusio realaus asmens, visi žaidimai su multivardu tuo ir baigdavosi. Neoavangardinė išmonė gimdė tik tekstines pramogas – ir taškas. Taip atsitiko ir su daugeliu kitų neoistinių idėjų.

Vienas iš daugelio S.Home'o knygų viršelis

Apskritai kalbant, visiškai tuščias ir negatyvus neoizmui buvo pats „naujumo“ terminas. Ankstyvojo neoizmo turinys – sužaisti, apžaisti, nužaisti save patį, save defiksiuoti, žaisti savo paties suistorinimą. Neoizmas užsirefektavo norėdamas atsakyti į vienintelį klausimą – ar jis yra naujas kultūros reiškiny, ar tik parodijuoja naujumo ideologiją? Tad plagiato idėja neoizmui buvo būtinas kritinis atsakas į naujumo reikalavimus. Kaip žinome,

istoriniam avangardizmui originalumo, pirmumo ir naujumo idėjos – tai principinės pajungiančios idėjos, kurios vėliau išsigimė į bybis žino ką. Halas Fosteris savo knygoje „Realybės sugrįžimas“ iškelia klausimą apie naujumo idėjos reproduktivumą antrosios XX amžiaus pusės meno praktikoje. Jis išskiria pirmuosius neoavangardistus 6-ojo dešimtmečio pradžioje (Rauschenbergas ir Kaprow), kurie bandė iš naujo išrasti avangardą bei transformuoti jį į instituciją, ir antruosius 7-ojo dešimtmečio neoavangardistus (Broodthaersas ir Burenas), kurie užėmė kritinę poziciją suinstitutinio pseudoavangardo atžvilgiu. Senojo avangardo, nesugebėjusio sugriauti institucinio meno, nesėkmė neoavangardistams leido kritiškai žvelgti į pačią institutinimo problemą. Tokį projektą šiandien tęsia kritiškai nusiteikę institucinio meno atstovai (pavyzdžiui, Andrea Fraseris).

Vadovaudamasis būtent tokiu avangardo supratimu, neoistas Stewartas Home'as ir interpretavo istorinį avangardą kaip hegemoninį, besiveržiantį į valdžią projektą. Home'as teisingai pažymi autoritarines avangardo tendencijas, jo bjaurias ambicijas viską universalizuoti ir pasitikėti institucijomis. Pavyzdžiui, neoistas pateikia skandalingai juokingą faktą: pasirodo, situacionistai (štai jie, supisti revoliucionieriai!) specialiai siuntinėjo savo medžiagą bei dokumentaciją muziejams, kad šie visą tą bybieniją suarchyvuotų.

Tokią dviveidę politiką – deklaruoti savo radikalumą ir paklusti patiems sumaučiausiems normatyvams – Home'as laiko skiriamuoju viso šiuolaikinio meno bruožu, pradedant nuo avangardo. Pats neoizmas irgi sąmoningai žaidžia tuo dvilypumu ir jį reprodukuoja. Apskritai neoizmo radikalumas – tik tekstinis, todėl šis judėjimas gali būti laikomas vienu iš postmoderną reprezentuojančių strategijų.

Ir dar: neoistai – patriarchališki falocentriniai kastratai, į savo šūdiną kompaniją nepriimančys nei vienos merginos. Dėl to mes juos niekiname, tuos sušiktus kekšius.

27. Streikas

Eizenšteino atminimui

Streikas – slapčia susitarti

Streikas – snukį išarti

Streikas – disko šokis

Streikas – linksmi juokis

Streikas – visų nuodėmė

Streikas – amžiaus žymė

Streikas – vytelė pinti

Streikas – skylė danguj spindi

Septintas istorinis komentaras

Devintojo XX amžiaus dešimtmečio pabaigoje neoistai¹⁰ surengė meno streiką (*art-strike*), kuris galėjo plačiai išplisti tarptautiniu lygiu. Stewartas Home'as paskelbė tekstą, kuriame siūlė nutraukti bet kokią kultūros gamybą, distribuciją bei meno diskusijas nuo 1990 iki 1993 metų. Neoistų nuomone, tokiu būdu klasių kova persikels į meno pasaulį ir pasaulinė *art* sistema galų gale bus sužlugdyta.

Kita vertus, meno streiko idėja priklauso ne Home'ui, jis tik meistriškai ją pasinaudojo vadovaudamasis plagiato principais. Home'as rėmėsi garsiąja Gustavo Metzgerio iniciatyva, kvietusia menininkus streikuoti 1977–1980 metais. (1979 metais panašią idėją siūlė ir Goranas Dordevicius, tačiau nesėkmingai.) Metzgerio iniciatyva pirmiausia buvo ekonominio pobūdžio. Metzgeris tikėjosi,

¹⁰ Neoizmas arba „Neoist Cultural Conspiracy“ – neoavangardinis meno judėjimas XX a. 8–9 dešimtmetyje. Kovojo prieš pop meno žvaigždžių kultą, kolektyvinių pseudonimų ir mail-art pagalbą kūrė naują kolektyvinę kultūros realybę.

kad po trejų absoliučios prostracijos metų ekonominė *art* sistemos bazė bus pakirsta ir menininkai galės diktuoti pasauliui tas kūrybos formas, kuriomis jie iš tikro nori užsiimti. Beje, Home'o nuomone, taip būtų atakuojama tik tuometinė meno sistema, o ne apskritai visas ideologinis meno statusas visuomenėje. Home'as teisingai spėjo, jog menas ir kūryba anaip tol nėra progresyvi opozicija valdžiai, todėl išpuolį, jo manymu, reikia nukreipti būtent prieš šiuos kūrybiškumo mitus. Šiuo požiūriu Home'as itin skyrėsi nuo absoliučios kultūros veikėjų daugumos, kuri tikėjo ir tiki „sprogdinančiu“ savo meno efektu.

Meno streiko akcijos planuojamos ir Lietuvoje

Tokia Home'o *art-strike* interpretacija sukūrė milžinišką paradoksą. Jis puikiai suvokė, jog tarpusavyje konkuruojančių korumpuotų menininkų pasaulyje totalus streikas absoliučiai neįmanomas ir utopiškas. Dar daugiau – jis ir nelaukė kokios nors rimtos pagalbos iš menininkų bendrijos pusės. Skirtingai nei Dordevicius ar Metzgeris, kurie tikėjo pozityviu kultūrinio streiko rezultatu, Home'as buvo įsitikinęs, kad tokia iniciatyva „spektaklio visuomenėje“ taps eiliniu šou, suvaidintu žiniasklaidai bei žiūrovams. Kvietime streikuoti Home'as matė tekstinį įvykį, kuris įsitraukia į žaidimą su kitais tekstiniais įvykiais ir juos atitinkamai pergrupuoja.

Art-strike Home'o akimis – tai ne socialinis ar politinis aktas, o visų pirma menas, šiuolaikinis menas. Jo pažiūroms būdingas tam tikras pesimizmas – abejonė, kad radikaliais meniniais veiksmais galima pakeisti postmodernią visuomenę. Šiuolaikinė *art* sistema nuolat kinta veikiamą įvairių meninių intervencijų. Ši sistema pati gimdo provokacijas. Bet koks „antimenas“, nukreiptas prieš meno institucijas, neišvengiamai tampa sistemos dalimi. Savo ruožtu visa tai, ko sistema nepripažįsta kaip meno, yra išmetama už istorinio diskurso ribų ir įvardijama arba politika, arba kriminalu, arba beprotybe. Tokia sistema stipriai determinuoja bet kokią radikalų veiksmą ir pasmerkia jį arba kolaboruoti, arba išnykti.

Visa tai tiesa, tačiau Home'as pamiršta, kad už art sistemos ribų irgi egzistuoja kultūrinė erdvė, kurioje šiuo metu ir reikia kurti. Sveiki atvykę į tretįjį pasaulį!

28. Graffiti

Skiriu Bertui Papenfussui¹¹

Graffiti – tai simbolinis užgrobimas teritorijų, kurios paprastai laikomos „grynai funkcinėmis“: pastato sienų, tvorų, tunelių, metro, tiltų, pjedestalų ir pan. „Grynas funkcionalumas“ yra ne kas kita, o grynas mitas: kiekviena betoninė siena visada turi ir tam tikrą konkrečią, ir slaptą simbolinę prasmę, kuri giliai įsišaknijusi vietiniame kontekste. Minėtos teritorijos simboliškai užgrobiamos panaudojant ne tik dažų balionėlį, bet ir lipdukus, piešinius ir užrašus, lapelius, laikraščių iškarpas. *Graffiti* manipuliuoja viešąja erdve, tai yra kontekstais, kuriuose valdžios ir viešpatavimo santykiai išreikšti materialiai – cemento, stikle, metale, kitose statybinėse bei architektūrinėse medžiagose. Vadinamoji viešoji erdvė šiandienėje visuomenėje yra itin detalai struktūrizuota, galimybės naudotis šia erdve toli gražu ne visiems vienodos.

Graffiti neigia viešumo sampratą, susietą su nuosavybės ir biurokratinio (bei policinio) šios nuosavybės įteisinimo idėjomis. *Graffiti* priešinasi bauginančioms arba įsiteikiančioms architektūrinių formų reikšmėms, už kurių visada slypi valdžios intencijos. Įprastas valdžios noras – estetizuoti politiką ir tuo pačiu užmaskuoti valdančiųjų ir pavaldinių santykius, pateikti juos kaip „organiškus“ bei „natūralius“. Kurti *graffiti* (piešti ant objektų ir plokštumų vaizdus, šūkius, vardus arba jų trumpinius) – vadinasi, abejoti valdžios pretenzijomis visiškai kontroliuoti aplinkinę erdvę ir ją vienvaldiškai apgyvendinti. *Graffiti* su atvirai išreikšta politine kritika tiesiogiai siekia destabilizuoti viešąją erdvę. *Graffiti* be politinio atspalvio, bet su erotinėmis, nihilistinėmis ir absurdistinėmis intencijomis

¹¹ Bert Papenfuss (g.1956) – Berlyne gyvenantis poetas, dailininkas ir muzikantas. Nespausdinamas dėl politinės cenzūros. Kuria tekstus pankroko grupėms.

agresyviai įsiveržia į viešąją erdvę, pažeidžia visuomenėje įsigalėjusius nurodymus kurti pozityvias prasmes ir tuo pačiu atakuoja visuomeninę sistemą.

Visi šie žodžiai, beje, labiausiai tinka herojiškajam *graffiti* laikotarpiui – 1960–1970 metams. Šiandieninis *graffiti* menas toli gražu ne visada kritiškas, o kartais būna ir visai be jokio turinio. Mes jau žinome, kad valdžia greta represijų naudoja ir pozityvias poveikio priemones, kurios sėkmingai sunaikina politinį *graffiti* potencialą. Vykdomi apropijavimo ir integravimo procesai, valdžia falsifikuoja ir maskuoja pirminius *graffiti* kūrėjų siekius, juos pritaiko oficialiosios kultūros interesams. Šiuo metu *graffiti* menas dažnai naudojamas erdvių dekoravimui ir viešųjų vietų puošybai. Valdžia naudoja ir dar vieną efektyvų metodą, kuris atima iš *graffiti* opozicinės politikos galią, – tai pačių menininkų, kuriančių *graffiti*, integravimas į oficialiąją kultūrą. Pavyzdžiui, taip nutiko amerikiečiui Keithui Haringui.

Neblogas pavyzdys, parodantis, kaip aktyviai dirba kultūrinės valdžios mechanizmai, gali būti „purškiko iš Ciuricho“ („Der Sprayer

von Zürich”) istorija. Šis anoniminis menininkas piešė griaučių, voražmogių ir monstrų vaizdus ant namų sienų Vokietijoje ir Šveicarijoje. 1979 metais policija menininką areštavo. Jis buvo identifiкуotas kaip Haraldas Nāgelis, Šveicarijos pilietis, ir gavo devynis mėnesius kalėjimo. Kad ir kaip būtų absurdiška, tačiau menininko įkalinimo metu jo darbai jau buvo integruoti į oficialiojo meno kontekstą (rodomi galerijose ir netgi muziejuose), tai yra į tą patį kontekstą, prieš kurį jie iš pradžių ir buvo nukreipti. Dabar kai kuriuos Nāgelio *graffiti* saugo valstybė – kaip kultūrinius paminklus. Bravo! (Apsišik!)

Valstybė saugo ir garsiąją Berlyno „East Side Gallery”. Tai Berlyno sienos dalis Kreuzbergo rajone, dekoruota viso pasaulio *graffiti* menininkų darbais ir paversta turistiniu atrakcionu, primenančiu Vokietijos susivienijimą. Oficialiai pripažintas ir įteisintas gatvės dailininkų menas Berlyne papildytas net autorių pavardėmis ir adresais. Šie kūriniai nuolat restauruojami. Žinoma, šie supisti *graffiti* nebyloja kokios istorinės tiesos apie du Berlynus, jie išreiškia tik valdžios intencijas ir bandymus interpretuoti istoriją. „East Side Gallery” – gryna klastotė, tiesos falsifikacija ir meno uzurpacija.

Aštuntas istorinis komentaras

1998 metų sausį šios knygos autoriai pabandė įvykdyti pasipriešinimo akciją „East Side Gallery”. Ankstų sekmadienio rytą atėjome prie Berlyno sienos su dviem kibirais pilkų dažų, dažytojų voleliais ir pluoštu lapelių. Norėdami gražinti sienai jos seną pavidalą, ėmėme uždažyti (naikinti) *graffiti*. Ant uždažytų plokštumų klįjavome lapelius su užrašytu tekstu: „Bandymas uždažyti Berlyno sienos *graffiti* („East Side Gallery”) – tai politinis veiksmas. Jis iliustruoja akivaizdų faktą: Berlyno siena stovi ir toliau. Ji egzistuoja ne materialiai, o simboliškai – kaip simbolinė siena, skirianti „savus“ nuo „svetimų“, perteklių – nuo skurdo, Suvienytąją Europą –

nuo barbarų. Mes kaip ir anksčiau esame uždaryti primityvios opozicijos erdvėje, nepaisant visų intelektualinių dekonstrukcijų. Mes nebetikime šių dekonstrukcijų efektyvumu, todėl stengiamės fiziškai išreikšti savo skeptiškumą, nepaklusnumą ir pasipriešinimą (parašai)”. Po penkiolikos minučių mus areštavo policija, o dar po trijų valandų – paleido. Pasak tardytojo, byla turi būti perduota teismui. Užsipisk, sušiktas policajau!

29. Būti menininku

Visa tai, kas paprastai vadinama menu, – istoriškai besikeičianti konvencija. Istoriskai sąlygota ir riba tarp politikos ir meno, jie atskirti, kad tenkintų rinkos poreikius, menininkų karjeros siekius ir profesionalias istorikų ambicijas. Apskritai būti menininku – vadinasi, kurti nekonvencines sociopolitines teorijas ir jas realizuoti praktiniais bandymais.

Visos pastangos įžvelgti virš šiandieninio pasaulio sukrėtimų, trūkių bei draiskanų švytintį istoriškai transcendentinį kultūros ženklą parodo, kad menininkas – silpnavalis, kad jis akiai vadovaujasi bendrais universaliais štampais, kuriuos kuria hegemoninio kapitalizmo diskursai. Būti menininku – vadinasi, ištraukti rakštį iš glotnaus prasių paviršiaus, basa koja priminti teorijos veidą, įkišti liežuvį į analinę politikos angą, suasmeninti plaukus ant struktūriškumo plikės. Nejaugi Jeffas Coonsas ką nors raukia mene? Nejaugi menas turi ką nors bendra su Maurizio Cattelano arba Mike Kelly?¹² Pastebėti ir puoselėti smulčiausius mikropolitinius lopinėlius, kas sekundę atsirandančius ir vėl išnykstančius sąmonės kopose, – štai kas yra būti menininku. Ir kiekvieną minutę atminti, kad menui svetimas klausiantis arba stebintis žvilgsnis: menas visada aktyviai puola, įsibrauna, įsiskverbia, įsismelkia į priešo teritoriją ir ją tučtuoju užvaldo. Menas – tai menas kariauti, menas priešintis, menas įsiveržti ir paveržti. Visos gyvybingos meno praktikos vadovaujasi karinėmis strategijomis ir yra grindžiamos daugumos, tonalumu, kontekstų, neadekvatumų pasireiškimais.

¹² Jeff Coons – amerikiečių menininkas simuliacionistas. Šiandieninis Warholas, masinės kultūros apologetas, už milijonus dolerių pardavinėjantis keramines Michaelo Jacksono skulptūreles. 2006 m. pateko į pačių įtakingiausių meno pasaulio asmenų dešimtuką. Maurizio Cattelano – italų menininkas, irgi Warholo pasekėjas. Už 3,5 mln dolerių pardavė juodo meteorito prispaustą popiežiaus Jono Pauliaus II skulptūrą. Mike Kelly – garsus ir tituluotas Amerikos *art* sistemos atstovas.

Menas nestato tvirtovių, nesteigia ilgalaikių įstaigų, kartu jis nėra nei „fast food“, nei vienkartinis indelis: menas – tai kardo blyksnis ir tiesus žvilgsnis, trumpas apsikabinimas ir greit išsivadėjantis aromatas. Apsikabinimas, dvelkiantis grėsme ir nepakantumu. Greit išnykstantis netikrumo ir abejonių aromatas.

William S. Burroughs „RE/Search“ interviu: „Mes ketiname sugriauti visą dogmatinę verbalinę sistemą...“

Tačiau ką, tiesą sakant, galėtų reikšti ši meninės veiklos interpretacija naudojant karinę, militarinę terminologiją? Ji reiškia tik tai, kad meną reiktų suprasti kaip konfliktinių zonų organizavimą. Konfliktas, kaip meno produktas, kiekvienos mikrostruktūros viduje sukuria naujus žmogiškus (personalinius) santykius ir problematizuoja įprastus, tuos, kurie jau tapo norma. Konfliktas išryškina nesuderinamumą ir neįsisąmonintą opoziciją. Jis kuria ne menamą konsensumą, o dialogą. Būti menininku – tai nuolat kelti konfliktus menamai taikiose zonose ir deklaruojamos ramybės teritorijose.

30. Būti neskaidriu

Ką reiškia būti neskaidriu?

Kaip teigė Michelis Foucault, kiekvieną subjektą formuoja diskursai, jo vieta kultūrinių jėgų konfigūracijoje, o ne psichologija, asmeninis skonis, įpročiai ar norai. Individas tampa permatomas ir suprantamas, kai kiti perskaito ir išnagrinėja tas diskursines sąrangas, kurios suformuoja subjektą ir nusako jo vietą pasaulyje. Šia idėja pagrįsta visa šiuolaikinė kultūrologija, visas kritinis poststruktūralizmo požiūris. Subjektas dešifruojamas, nuo jo nulupami visi diskursiniai „kailiai“, jis identifikuojamas sociokultūriniu požiūriu – subjektas tampa nuogas ir bejėgis.

Todėl būti neskaidriu – tai būti neperskaitomu, nesuprantamu ir neapčiuopiamu dabartinėms analizės ir identifikacijos technologijoms. Pats Foucault save konstravo kaip „filosofą su kauke“, kuris tyčia slepia savo „identiškumą“ ir sprunka nuo bet kokio totalinio aiškumo bei skaidrumo. Nebūti nei „menininku“, nei „filosofu“, nei „revoliucionieriumi“, nei „konservatoriumi“, nei „intelektualu“, nei „kritiku“ – vadinasi, išsaugoti erdvę laisvam manevrui, greitam judesiui stabilios ir inertiškos sistemos viduje. Toks judesys būtinai priešingantis priimtai klasifikacijai ir disciplininei prievartai.

Tai, ką mes čia vadiname neskaidrumu, kituose kontekstuose gali vadintis autonomija, mikropolitika, vaidmenų atsisakymu arba „užminavimu“. Visi šie elgsenos modeliai tinka ir „neskaidriam“ subjektui, kurio neįmanoma identifiкуoti, nes visa „neskaidrumo“ politika paremta atsisakymu nuo bet kokių galutinai apibrėžtų prasmų.

31. Būti skaidriu

Būti skaidriu – vadinasi, būti aiškiu ir suprantamu kiekvienu konkrečiu komunikavimo atveju. Visai nebūtina painiai kalbėti ir slėpti žodžių reikšmes: būtina likviduoti tik galutines teksto prasmes. O po to kuo greičiau prišokti prie vandens čiaupo.

32. Gatvės neramumai

Gatvės neramumai gali būti masiški ir individualūs. Praeinant pro vitriną sviesti į ją plaktuką. Išsvaidyti gatvės dailininkų molbertus. Sustabdyti eismo judėjimą gatvėje. Apvogti pyraginę iki paskutinio duonos kąsnio. Važiuojamoje dalyje organizuoti nedidelį karnavalą. Surengti improvizuotą demonstraciją. Sušaukti mitingą. Išrėžti praeiviams politinę kalbą. Užmėtyti banko pastatą šūdais. Parodyti masinį striptizą. Išmėtyti pro balkoną pinigus. Apsimesti psichinių ligonių gauja. Išprovokuoti mokinukus garsiam skandalui parke.

Gaila, bet visi šie linksmi ir drąsūs metodai nebeveikia. Tačiau nereikia pulti neviltin: veikite, improvizuokite.

Devintas istorinis komentaras

Italijos didmiesčiuose 8-ajame dešimtmetyje buvo neramu. Visuomenės pakraščiuose kilo drėgnos pyzdos nepasitenkinimo ir lipnaus bybio neapykantos banga. Jaunimo judėjimo avangarde purvinomis kojomis žengė „miesto indėnai“ – „*Indiani Metropolitan*“.

Jie aktyviai kovėsi prieš kapitalistinę smegenų plovimo mašiną ir priešinosi moraliniam jaunimo išgvėrimui. Veiksmas vyko trikampyje Roma–Bolonija–Milanas. Socialinės revoliucijos ir klasių kovos metodus „Miesto indėnai“ siejo su avangardinėmis estetinio maišto technikomis. Vienas pagrindinių „indėnų“ šūkių buvo: „Kiekvienas iš minios nori tapti avangardistu!“ Jie paišė *graffiti*, kuriuose parodijavo valdžios šūkių beprasmybę, buržujų logiką pateikdami kaip visišką abrakadabrą. Jie kikenė į šlykščius veidus švarutėliams kaklaraiščiuotiems Milano biznesmenams. Kiauras dienas ir naktis jie tūsinosi savo smirdinčiame andergraunde ir kūrė grandiozinius gatvės peštynių planus.

Kur jūs dabar, pašėlę „miesto indėnai“, kokiuose supistuose rezervatuose?

„Indiani Metropolitan“ nariai 1977 m.

33. Suprasti pažodžiui

„Suprasti pažodžiui“, mūsų nuomone, – vadinasi, siekti, kad mintis būtų tuoju pat įkūnyta poelgyje, sąmoningai neskirti teorijos nuo praktikos, o diskursus vertinti pagal tai, kaip jie įgyvendinami kasdienybėje. Čia ir dabar.

Plačiai apibendrinus galima teigti, jog šiandien mes gyvename tekstocentristinės kultūros pasaulyje. Tai reiškia, kad kiekviena kultūrinė iniciatyva realiai save reprezentuoja tik teksto pavidalu. Kultūra galutinai legitimuojama, kai ji pateikiama ir užfiksuojama kaip tekstas tarp kitų tekstų. Labiausiai vykusiu laikomas toks tekstas, kuris susilaukia daugiausia tokių pat tekstinių atsiliepimų, nuorodų bei komentarų. Tekstas gyvena kaip savo paties aidas, kaip besidauginančios citatos, interpretacijos ir kritinės pastabos. (Pavyzdžiui, toks tekstas – Ridley'io Scotto filmas „G. I. Jane“. Šiame amerikiečių filme pasakojama apie karininkę (Demi Moore), patenkančią į karinę stovyklą, kurioje apmokomi specialios paskirties daliniai. Herojė patiria visokių išbandymų, o pabaigoje net dalyvauja diversinėje akcijoje Kinijoje. Tai filmas su stipriu fašistiniu prieskoniu, jis turi visus būtinus fašistinio teksto atributus: skelbiama karinio elito korporatyvumo apologija, aukštinamas militarizmas, asmeninis seksualumas idėjiškai pateikiamas kaip profesinės „brolybės“ dalis ir t. t., ir pan. Jei Ridley'is Scottas savo filmą būtų sukūręs 4-ojo dešimtmečio nacistinėje Vokietijoje, tai jo kūrinys būtų suprantamas kaip veikti skatinanti agitacinė propaganda. Tuo tarpu šiuolaikiniame kontekste jis, visų pirma, yra tekstas, iš kurio galima daryti pačias įvairiausias išvadas, tarp jų ir netekstines, tačiau jis save manifestuoja būtent kaip tekstas tarp kitų tekstų...)

Bet žinome ir kitokio tipo kultūras, kuriose kultūrinis tekstas dažnai būdavo suprantamas kaip tiesioginė veiksmo instrukcija, kaip politinės kovos vadovas, kaip religinis arba etinis mokymas. Geras pavyzdys – XIX a. rusų kultūra. Lermontovo, Tolstojaus,

Černyševskio, o vėliau ir rusų simbolistų skelbti imperatyvai tapo betarpiu impulsu, pakeitusiu ištisų kartų gyvenimą bei praktinę veiklą. Šiuo atveju galima kalbėti apie tekstualizuoti vengiančios kultūros fenomeną. Tekstas individui tik suteikia žinių, kaip galima pakeisti save ir pasaulį. Labai dažnai individas itin tiesiogiai ir tiesmukai sutapatina tekstą su gyvenimu ir ima keisti gyvenimą sutinkamai su teksto turiniu. Kraštutinis pavyzdys: rašytojas (pvz., Aleksandras Dobroliubovas) pasitraukia iš savo profesinės aplinkos ir ištirpsta liaudyje (tam kvietė svarbiausi rusų kultūros tekstai). Tiesioginis teksto perkėlimas į gyvenimą tekstą paverčiant kūnu – šiam fenomenui duoklę atidavė ne tik Blokas, Majakovskis ar Chlebnikovas, bet ir Rimbaud, Gauguinas, Artaud bei kiti vakarietiškos kultūros atstovai. „Suprasti pažodžiui“ leidžia meną suvokti kaip etiką, o estetiką – kaip politiką, ir įpareigoja suvokėją vėliau jas išbandyti nuosavu kailiu.

Suprasti tekstą pažodžiui ypač būdinga žemajai žodinei kultūrai (priešingai nei aukštajai, oficialiajai). Nuolat įtakojama pačių įvairiausių tekstų, žemoji kultūra sėkmingai demetaforizuoja rašytinę kalbą. Šio proceso pasekmės dažnai pasirodo gana transgresyvios,

nes peržengia menamas rašytinės kultūros idėjų ribas. Pavyzdžiui, tekste išreikštas svajones apie androgeną, absoliutaus tyrumo bei skaistumo ilgesį sektantiškoji rusų kultūra (skapai) tiesiogiai įgyvendino apipjaustydami vienas kitą. Marksistinių diskursą kartais irgi tiesiogiai realizuodavo negailestingai degindami dvarininkų sodybas. Naujos politinės doktrinos apie lygybę ir teisingumą prancūzų revoliucijos metu įsikūnijo giljotinos pavidalu.

Šitokios tekstų transformavimo tendencijos dažniausiai laikomos regresyviomis bei primityviomis. Bet ne viskas taip paprasta. Tai, kad visa šiuolaikinė kultūra yra tekstocentristinė, kad kritinės intencijos visiškai sutekstinamos, kad politinė valia įkūnijama tik spaustuvių produkcijoje, – visa tai irgi parodo tam tikrą civilizacijos sulaukėjimo ir impotentiškos jos degradacijos lygį. Žodžiai, žodžiai, žodžiai... Jie veisiasi kaip žiurkės, užgimsta kavinėse, universitetų auditorijose ir tribūnose, o vėliau, tiražuojami spaustuose ir kompiuterių tinkluose, sukuria nuolat visus terorizuojančią diskursų įvairovę. Prie žodžio galima sugrįžti, žodžio galima atsisakyti, žodį galima nuneigti kitais žodžiais, žodžiais galima užkalbėti ir taip apgauti gyvenimą...

Suprasti pažodžiui, vadinasi, suprasti žodžius „tiesiogiai“ ir paversti juos veiksmis. Žodis tampa kūnu. Šios transformacijos metu jie dažnai tampa ne tokie sudėtingi, daugiasluoksniai ir įmantriai sąlygiški. Vietoj to jie apdovanojami pačiomis netikėčiausiomis likimo dovanomis: veiksmu virtęs žodis gali atvesti į beprotnamį, į kalėjimą arba į nežinomą salą, gali tapti skurdo ar net mirties priežastimi. Vis dėlto norintis pasipriešinti žmogus neturi kito kelio, tik tą vienintelį – žodžius jis privalo įkūnyti veiksmis, o mintis – poelgiais.

Dešimtas istorinis komentaras

Šiuo metu tarp vakarietiško neinstitucinio kairiojo pasipriešinimo dalyvių dažnai sklinda kalbos, kad aktyvus praktinis pasipriešinimas

valdžiai baigėsi tada, kai didžiausio populiarumo susilaukė tekstinės Michaelio Foucault, Gilles'io Deleuze'o, Jacques'o Derrida bei artimiausių jų pasekėjų idėjos. Kalbų esmė ta, kad poststruktūralizmo tekstai griaujami paveikė Vakarų visuomenės pasipriešinimą ir savo spekuliacijomis nuslopino politinį bei kultūrinį aktyvizmą. Tačiau ši problema ne tokia paprasta, ją reikia spręsti itin konkrečiai, diferencijuotai.

Michaelis Foucault demonstracijoje

Kaip žinome, Michaelis Foucault savo kritinius diskursus visada stengėsi susieti su politine praktine veikla. Jo požiūris į teorijos ir praktikos santykį nuostabiai išreikštas šiais žodžiais: „Vietoj to, kad apie teisėtvarkos istoriją parašyčiau knygą, kuria vėliau naudosis tie, kurie praktiškai nagrinės teisėtumo klausimus, man norėtųsi

iš pradžių pačiam panagrinėti praktinę teisėtvarkos pusę, o tik vėliau – jei dar būsiu gyvas ir nesėsiu į kalėjimą – na, tada parašysiu ir knygą...”

Foucault prisidėjo prie daugybės politinių iniciatyvų ir akcijų: organizavo protesto akciją, kai 1977 metais Leonidas Brežnevas lankėsi pas Giscard'a d'Estaing'ą; dalyvavo Paradžanovo palaikymo demonstracijoje; palaikė lenkų „Solidarumą“; įkūrė „Informacijos apie kalėjimus grupę“ ir t. t. Būtent teorijos ir praktikos santykių klausimams Foucault skyrė milžinišką dėmesį – ir visada teikė pirmenybę praktikai.

Garsiajame Foucault ir Deleuze'o pokalbyje „Intelektualai ir valdžia“ Deleuze'as formulavo: „teorijos ir praktikos santykiai visada specifiniai, lokalūs ir fragmentiški. Kaip praktika sujungia vieną teorinį požiūrį su kitu, taip ir teorija sujungia atskirus praktikos reiškinius... Tačiau teorija anksčiau ar vėliau pastato sieną, kurią sugriauti gali tik praktika“. Belieka pridurti, kad praktika gali kartais atlikti teorijos vaidmenį, ir atvirkščiai – specifinėmis sąlygomis teorija gali tapti būtina praktika. Jukš, kiaulės, iš rūtų darželio!

Okalbant apie Jacques'ą Derrida bei teorines dekonstruktyvizmo idėjas, mūsų požiūrį į jas neblogai išreiškia toks anekdotas:

Mongolų totorių jungo laikais per neišbrendamą purvą maknoja rusų valstiečių šeima – vyras ir žmona. Staiga prie jų prijoja totorius ir kreipiasi į vyrą: „Klausyk, aš noriu išpisti tavo žmoną. Bet čia per daug purvo. Kai ją pisiu, palaikyk man kiaušius, kad nesusipurvinčiau, supratai?“ Totorius nulipa nuo arklio, patvarko valstiečio žmoną ir nujoja. Tada valstietis ima juoktis: „Cha! Cha! Cha!“ Žmona pro ašaras klausia: „Ko gi tu, kvaily, kvatoji? Jis gi mane išpiso!“ O vyras jai atsako: „Juokiuosi, nes pergudravau totorių: aš nelaikiau jo kiaušių.“

Tekstinis pasipriešinimas dekonstruktyvizmo tradicijai kažkuo panašus į to valstiečio elgesį.

34. Juoktis ir kvatoti

Gera nuotaika visada progresyvesnė už kultūringą pesimizmą. Žinoma, tai nereiškia, kad televizijoje kikenantys debilai yra mūsų idealas. Bet tiesa tokia: kad įbaugintų paprastus gyventojus, valdžia noriai kalba apie pasaulines katastrofas, apokalipsės grėsmes ir prognozuoja visokias baisybes. O juokas juk išsklaido tokią paraližuojančią baimės atmosferą. Valdžios diskursuose dažnai kalbama apie praeitį ir ateitį, kuriama kultūros vientisumo bei tęstinumo iliuzija, o juokas juk visada susijęs tik su dabartimi, su šia akimirka, nuplėšiančia transcendencijos skraistę. Kaip raginama visiems girdėtame eilėraštyje:

*Nusijuokite, juokaliai!
Susijuokite, juokaliai!
Tie, kas juokiasi juokais, tie juokenasi juokom,
Susijuokit išjuokom!
Juokingalių pajuokių – išjuokių juokalių juokas!
Išsijuoki nujuokiai, juokdarių jukusis juoke!
Juokiai, juokiai,
Išjuok, apjuok, juokeliais, juokeliais,
Juokeliukais, juokeliukais.
Nusijuokite, juokaliai!
Susijuokite, juokaliai!*

Nusijuokti laiku ir dėl rimtos priežasties – toks veiksmas gali duoti stiprų atkirtį šlykščiai valdžios santykių rimčiai. Juokitės seminaruose ir paraduose! (Skaitykite Bachtino, Bergsono ir Deleuze'o tekstus apie juoką.)

Vienuoliktas istorinis komentaras

Kai kurie istoriniai šaltiniai liudija, kad iškart po Spalio perversmo Vladimiras Leninas kvatojo ištisas dvi dienas. Ar tai buvo giedras ir sveikas žmogaus, įvykdžiusio pasipriešinimo akciją, juokas? Jokių būdu. Taip bjauriai greičiausiai kikenė politikierius, pergudravęs savo konkurentus.

Reikia griežtai skirti cinišką, infantilų, paniekinamą, idiotišką, kvailą, paliepusį, homerišką, beviltišką, geranorišką, pritariamą, nekaltą, išdykėlišką, koktų, vergiškai nuolankų, protingą, bejėgį, linksmą ir demaskuojantį juoką. Juokitės linksmi!

35. Veiksmai su kėde

Ar namų sąlygomis galima mokytis aktyvaus pasipriešinimo technologijų? Ar galima kasdieną grūdinti savo pasipriešinimo kovotojo raumenis ir instinktus? O kodėl gi ne, malonėkite pasakyti. Štai paprastas ir įtaigus pratimas: veiksmas su kėde. Pamėginkit, pasitreniruokit.

*Štai stovi kėdė.
Ką man su ja veikti?*

*Galiu ant jos prisėsti.
Tai reiškia nuovargį.*

*Galiu ją tau atiduoti.
Tai reiškia mandagumą.*

*Galiu mesti į ugnį.
Tai reiškia: man šalta.*

*Bet man dabar nešalta.
Dabar aš įsiutęs.*

*Įsiutęs dėl netobulo:
Netobulo pasaulio.*

*Imu šią kėdę.
Ir tėsčiu ją į sieną.*

*Tai veiksmo pradžia.
Tai pradžia visko.*

36. Neapkęsti

Visokio plauko emocijos, jų apologija – šiais laikais ne itin populiaru. Bet emocijos tokie pat normalūs ir būtini dalykai, kaip bučiniai, kaip paikystė, kaip riaugalas, kaip šaltis. Emocijas reikia išsiugdyti, o visų pirmiausia – neapykantą. Išpuoselėta, tikslingai nukreipta ir sąmonės galia ginkluota neapykanta – bet kokio pasipriešinimo būtinybė.

Ar kada nors matėte smarkiai nuskriaustą vaiką, apimtą stipraus neapykantos priepuolio? Ar matėte, kaip jis ima trypti kojomis, mojuoti rankomis, rėkti ir žaibuoti akimis? Ar matėte, kaip jis mėto į savo priešus akmenis, smėlį ir tuščius butelius? Tokia neapykanta pavojinga ir savižudiška. Bet jeigu jūsų neapykanta paremta savianalize ir situacijos kontrole, žiniomis ir vyksmo suvokimu – tada nuostabu, vadinasi, jūs gyvas ir esate geros

formos. Pasipriešinimo kovotojas – ne mašina, ne kompiuteris, ne terminatorius. Pasipriešinimo kovotojas – gyvas žmogus su savais prisiminimais, neurozėmis, kaprizais, baimėmis ir meilėmis. Ir, žinoma, su savo neapykanta.

Tačiau visada atminkite: neleiskite, kad neapykanta užvaldytų visą jūsų esybę! Neapykantą reikia matuoti mažuoju piršteliu. Ir visų pirma išsiugdyti ne neapykantą, o nepatiklumą. Kuo reikia nepasitikėti? Nepasitikėti reikia:

- a) diskursais,
- b) prezidentais ir ministrais pirmininkais,
- c) įvairaus plauko biurokratais,
- č) menu,
- d) teisėsauga,
- e) laisvės deklaracijomis,
- f) seksu,
- g) teorijomis,
- h) žiniasklaidos priemonėmis,
- i) žurnalų redaktorais,
- j) kareivija,
- k) intrigantais,
- l) pamokančiomis autoritetingomis intonacijomis,
- m) savo pasiekimais,
- n) pasipriešinimo propaganda,
- o) bet kokiomis prievartos apraiškomis,
- p) pop kultūra,
- r) elitine kultūra,
- s) kolektyvais,
- š) doktrinomis...

Likusius punktus pridėkite patys. Tikrai neužteks abėcėlės.

37. Ataka prieš nuobodulį

Siaubingas nuobodulys viešpatauja mūsų miestuose. Sumautos hierarchijos. Šlykštus patriarchatas. Bjauri kaliūzė. Patologinis blusturgis. Baimingas korektiškumas. Kiauliasnukis įžūlumas. Štai, rodos, ir visos pramogos. Patys didžiausi džiaugsmas: nueiti į kiną, į parodą, į bordelį arba į kavinę. Didžiai dėkingi, taip sakant. Diskoteka, bliad'!

„Disciplinos visuomenė“ ir „kontrolės visuomenė“, kaip, beje, ir visos panašios totalitarinės ir fundamentalistinės visuomenės, pagimdo ir augina nuobodulį lyg patį brangiausią ir mylimiausią savo kūdikį. Ši sušikta nuobodulį sukelia pusiau policinės, pusiau medicininės priemonės. Iš vienos pusės, visuomenė tave muštruoja, iš kitos pusės, ne mažiau bjaurios, – gydo. Tu arba žygiuoji su slepiamąja uniforma, arba voliojiesi ant kušetės su minkštute pižama. Arba atiduodi pagarbą, arba inkšti ir myži į naktipuodį. Saulėtu sezonu puikuojiesi paplūdimy nauju bikiniu. Žaidi tinklinį. Išpažįsti nuodėmes gydytojui arba bičiuliui. Šypsaisi viršinininkams. Geri alų ir degtinę. Valgai arbūzą. Užsidedi madingą kailinę *budionovką* ir alyvinius *kalsonus*. Spoksai televizorių. Sensti, džiūsti, marazmėji.

Nuobodulys įsikraustė mums į širdį ir visą laiką skrebena ją savo piktu nageliu, valanda po valandos. Nuobodulys iškastravo mokslą ir meną, erotiką ir politiką. O ką mums siūlo valdžia – kaip priešuodį nuo nuobodulio? Savaimė suprantama: pornografiją ir prievartos demonstravimą. Dar niekada seksas (jo ženklai, vaizdiniai ir naratyvai) nebuvo toks kiaurai peršviečiamas, toks totaliai atskirtas ir savyje užsidaręs, dar niekada masinės ir pavienės skerdynės nebuvo tokios atviros ir nesusilaukė tokio visuotinio pritarimo bei kvailo visuotinio susidomėjimo. Auga ir tvirtėja tarpusavio ryšiai tarp porno industrijos ir politikos: kuo labiau karo technologijos kreipiamos mechaniško ir sisteminio išnaikinimo link,

tuo labiau sprendimo teisę turintys karo vadai paklūsta nuogiems išlikimo, savimeilės, cinizmo ir galios dėsniams. Nuobodulys reikalauja duonos ir žaidimų, nuspėjamumo ir hiperrealybės, vadinasi, jis reikalauja pornografijos. Nuobodulys reikalauja vartoti ir reprodukuoti niekingas pramogas.

Kaipgi mums su tuo kovoti? A? Kaip priešintis?

Nuobodulys baisiai bijo, kad subjektas netaptų autonomiškas. Jo autonomija reiškia, kad subjektas rado įdomų užsiėmimą ir į jį įsitraukė. Tuo užsiimdamas jis tampa kitoks ir atsiskiria nuo pramogaujančios bei nuobodžiaujančios daugumos. Jei visuotinės pramogas daugiausia tiekia masinė gamyba ir technologijos, tai savo mėgiamą užsiėmimą subjektas atranda subjektyvaus pažinimo dėka, dėka to, ką Foucault vadina „savęs kūrimo technologijomis“. Pasitelkdamas būtent šias technologijas, subjektas skelbia savo būtį. Kalbame apie savišvietą naudojant įvairias gyvenimo technikas. Istorijos požiūriu tokios technikos itin įvairios: senovinės vakarinio susikaupimo bei nuolatinio būdravimo formos, sukurtos filosofinėse Antikos mokyklose; išpažinties bei savirefleksijos praktikos, naudojamos krikščionybėje; socialinės ir politinės (savi)analizės bei aktyvizmo metodai, atskirų subjektų (ir jų grupių) praktikuojami Naujaisiais laikais; kai kurie avangardistiniai psichoanalizės požiūriai, perkelti į „savo paties kultūros“ sferą. (Kaip jau rašėme, politika gali būti vykdoma mikropolitikos lygmeniu, o socialinė praktika – individo kasdienybės lygmeniu.)

Tokiu būdu nebloga priemonė prieš nuobodulį – tai saviukla ir savišvietą, savęs pažinimas ir kritiškas požiūris į save patį. Pasitelkus šiuos metodus galima išprovokuoti romaną su realybe, kuris suteiks daug malonumo. Taigi dabar trumpai išvardinsime kai kurias kasdienės kovos prieš nuobodulį technikas:

- 1) pratintis draugauti,
- 2) treniruoti sugebėjimą priimti visavertę pasaulio įvairovę,

- 3) treniruoti neformalaus bendravimo įgūdžius,
- 4) pratintis žvelgti į pasaulį erotiškai,
- 5) drausminti savo emocijas ir jas artikuliuoti,
- 6) niekada nepulti į neviltį, liūdesį ir depresiją,
- 7) nuolat atnaujinti požiūrį į save,
- 8) pažinti ir kontroliuoti visus savo norus,
- 9) vadovauti sau, o ne kitiems,
- 10) nuolat peržiūrėti santykius su kitais ir naikinti valdžios intonacijas.

Na, ir taip toliau.

Dvyliktas istorinis komentaras

Neapykanta nuoboduliui (ji įsiliejo į platesnę neapykantą „spektaklio visuomenei“) buvo užvaldžiusi situacionistus. Jie sukūrė gana efektyvius kovos prieš liūdesį ir pasyvumą metodus. Vienas įdomiausių jų atradimų buvo eksperimentinė *dérive* idėja – pasipriešinimo kovotojų grupė stengiasi „pasisavinti miestą“. Eksperimento dalyvių gyvenimas tokio „pasisavinimo“ metu tapdavo žymiai intensyvesnis ir ryškesnis, negu gali įsivaizduoti koks nors paprastas miesčionis. Taigi kokia šios idėjos esmė? Pasitelkiant patirtus pojūčius ir juos dokumentuojant objektyvūs miesto žemėlapiai tampa subjektyviais. Tačiau šis subjektyvumas reiškiasi ne ligotomis klejonėmis ar romantiškomis svajonėmis, tai naujas subjektyvus kultūrinis ir politinis projektas, atsirandantis eksperimento metu. Miestas suskirstomas zonomis, kiekviena jų įgauna naują funkciją. Šioms zonoms situacionistai suteikia simbolines reikšmes, kurios persipina su realiomis istorinėmis atskirų miestų rajonų reikšmėmis. Dekonstruojamos senosios prasmės ir užgimsta naujos. Konspiracija susilieja su fantazija.

Tokio situacionistinio žaidimo pradininkais galima laikyti

siurrealistus, kurie žavėjosi atsitiktiniais susitikimais ir nutikimais mieste, iracionaliais nepaaiškinamais incidentais gatvėse. Skirtingai nei jie, situacionistai visada pabrėžė urbanistinį ir socialinį *dérive* pobūdį, rezistencinę savo žaidimo potekstę. 1957 metais (tais pačiais buvo įkurtas Situacionistų Internacionalas) jie įsteigė fiktyvią Londono psichogeografijos asociaciją, kuri ir sprendė „psichogeografinės kartografijos“ problemas – *dérive*. Beje, žaidimas buvo žaidžiamas ne ant popieriaus namuose, situacionistai iš tikrųjų vaikštinėjo po Paryžių ir kitus Europos miestus, juos tyrinėjo, svarstė miestų planus ir, be jokios abejonės, linksmiai važinėjo dviračiais. Psichogeografija turbūt jiems teikė didžiulį malonumą: visokiausi ginčai, kavinės ir pan.

„Nuogas miestas“ – vienas situacionistinių „miesto pasisavinimo“ planų

38. Išsipisinėti

Išsipisinėti – tai sąmoningai priešintis istorijos eigai bei įvykių tvarkai suprantant, kad jėgos nelygios ir tu esi pasmerktas. Daugelis pasipriešinimo dalyvių (visų pirma estetai ir intelektualai) apskritai nieko daugiau ir nedarė, tik išsipisinėjo. Šią situaciją iliustruosime pavyzdžiu.

Kaip žinome, Švietimo epocha prikėlė naujam gyvenimui jai pačiai kokybiškai priešingas jėgas. Kapitalistinio miesto kultūra, vidurinėsios klasės racionalumas ir nauji visuomeniniai santykiai iššaukė aršų pasipriešinimą. Buržuazinė visuomenė švarino gyvenimą, šalino iš jo aistras ir karnavalą, laimino nuosavybę ir šeimą, ėmėsi atriboti privatų gyvenimą nuo viešojo, prievartos teisę suteikė tik valstybei, o žmogų paliko vieną su ciklišku jo paties gyvenimu. Tad aišku, kad ši civilizacija gimdė niršius atsakomuosius judėjimus, neigiančius nuosavybę, šeimą bei racionalumą, bandančius apjungti privatų ir viešą gyvenimą, per kraštus liejančius antibiurokratinį protestą, pasitikinčius savąja prievartos teise, teikiančius naujų nemirtingumo vilčių. Švietimas sklido iš Europos centrų, o pasipriešinimas pirmiausia mito vietinėmis tradicijomis.

Protestas reikšdavosi įvairiai – mistinėmis pranašystėmis, valstiečių sukilimais, religinėmis erezijomis, socialinėmis revoliucijomis, šventiniais karnavalais, kosminėmis utopijomis, nostalgikais skundais, individualaus ir masinio teroro apraiškomis, filosofinėmis teorijomis, meno sąjūdžiais. Politikoje ir ekonomikoje pasipriešinimo idėjos anksčiau ar vėliau pralaimėdavo ir įsijungdavo į valdžios struktūras, tačiau kultūrinis pasipriešinimas (archaikos, neofolkloro, dekadentikos, avangardo, okultizmo bei mistikos pavidalais) dažnai pasirodydavo visai vaisingas.

Romantinės epochos protestas prieš racionalizmą susijungė su vietiniais antiburžuaziniais išpuoliais. Ėmė formotis bohema. Baudelaire'as bučiavo lavonus ir skelbė Blogį. Van Goghas nusiplovė

ausį. Flaubertas užmušė madam Bovari. Rusijos dekadentai skleidė antivakarietišką agitaciją ir maukė mongoliškų kumelių kraują. Belgijoje vėmė simbolistai. Vokietijoje mistinės tendencijos reiškėsi sifilio simptomais. O kas tuo metu darėsi Afrikoje? Rimbaud. Apskritai viskas atrodė nuostabiai: neviltis, striptizas, protestas, blefas ir išsipisinėjimas. Dendžiai tapdavo demokratais ir atvirkščiai, buvo perkainojamos vertybės, daromos karjeros, visi siekė pasitenkinti, kvepėjo revoliucija. Pasipriešinimas? O.K. – pasipriešinimas. Nietzsche's mintys susikryžmino ir jis tapo Nukryžiuotuoju.

Olegas Kulikas apsimeta šunimi ir „saugo meną nuo buržujų“

39. Kukuoti, kvaksėti, kudakuoti

Skiriu Deleuze'ui ir Guattari

Vėlų 1997-ųjų rudenį šios knygos autoriai apsilankė Vienos kunsthaleje, kurioje paskaitą skaitė Niujorko moderniojo meno muziejaus („Museum of Modern Art“, MoMA) direktorius Glennas Lowry – šūdžius. Paskaita buvo skirta aptarti muziejų administracijos veiklą šiuolaikinėmis sąlygomis. Jos klausė viso labo 12–14 žmonių – vietinių muziejininkų su kunsthale direktoriumi ponu Mattu priešakyje – smulkiu populistu ir biurokratu. Pats misteris Lowry irgi buvo pagarsėjęs reacionierius, demagogas, modistas ir intrigantas. Mes specialiai atėjome į paskaitą, kad pareikštume jam savo pasišlykštėjimą. Girdite, misteri Lowry?!

Po penkių minučių paaiškėjo, kad visas skurdus paskaitos turinys – vien tušti pilstymai ir durnystės. Tada mes ėmėme kvaksėti. Nieko daugiau: tiesiog kvaksėjome lyg balų varlės. Kva-kva-kva...

Misteris Lowry apstulbo. Jis liovėsi pliurpęs ir pakėlė akis nuo konspekto. Herras Mattas irgi apstulbo. Apstulbo ir visi kiti. Mes liovėmės kvaksėti. Įtampa šiek tiek aprimo.

Misteris Lowry pratęsė paskaitą. Mes savo ruožtu vėl ėmėme kvaksėti. Misteris Lowry vėl nutilo. Herras Mattas nusprendė imtis priemonių. Jis pasišaukė kažkokį vergą, kuris po sekundės prišoko prie mūsų ir paprašė liautis. Mes liovėmės. Misteris Lowry pratęsė paskaitą. Mes ėmėme kvaksėti vėl.

Trumpai tariant, iš šitos protą pisančios paskaitos mus išvijo *na chuj*. Na ir kas? Užtai mes iki valios prisikvaksėjome savo malonumui. Kvaksėti būtina! Bet viską reikia daryti taip, kad kvaksėjimas netaptų konvencija, požiūriu, estetika. Kvaksėjimas turi sukelti aplinkinių neapykantą, o ne pritirimą. Priešinantis reikia panaudoti visus savo gabumus ir nuolat atminti Marso formulę: „Didieji pasaulio istorijos įvykiai nutinka du kartus: pirmą kartą kaip

tragedija, antrą – kaip farsas.“ Jei kvaksite antrą kartą, kvaksėkite dar beprotiškiau ir pavojingiau nei pirmą. Ir juokitės: iš savęs, iš savo kvaksėjimo ir iš priešininko! Gera nuotaika – ir jokių depresijų.

40. Kiaušiniai į kaktą

Jau rašėme apie tortų svaidytojus, kurie mėto į priešininkų fizionomijas kremo gaminius. Mes patys esame kiaušinių svaidytojų šalininkai, tai yra prijuočiame tiems, kurie į valdžios atstovus mėto vištų gaminius. Svaidėme kiaušinius į kaktas Liublianoje, Vienoje ir Peskaroje (Italija). Visa tai darėme vadovaudamiesi šiuolaikinio meno kontekstais. Esmė ta, kad šiądienę art sistemą mes laikome didžiulės politinės sistemos modeliu. Kultūra anaipol nėra visuomenės antstatas: ji – vienas pagrindinių veikiančių valdžios mechanizmų, svarbus svertas valdant milijonų žmonių kūnus ir sąmones. Būtent kultūroje patikrinamos valdžios poveikio žmonių kūnams priemonės – tos priemonės, kurias vėliau bus galima pritaikyti kitose sferose. Ir visoje toje konfigūracijoje *art* sistema vaidina svarbiausią vaidmenį: ji struktūrizuoja, sugrupuoja, atsioja, perkošia, surūšiuoja valdžios strategijas ir ideologijos elementus. Todėl kova prieš tarptautinę meno sistemą – tai kova prieš politinę sistemą. Nei daugiau, nei mažiau. Taip, taip.

Taigi mes mėtėme kiaušinius. Liublianoje viskas vyko šitaip. Vieną šios knygos autorių pakvietė dalyvauti dideliame *art* projekte „Body and the East“, skirtame Rytų Europos performanso menui, *body art*’ui ir akcionizmui. Mes nusiuntėme savo politinės akcijos Berlyne („East Side Gallery“) vaizdo medžiagą ir dokumentaciją. Bet Liublianos projekto kuratorius nepanoro rodyti šios medžiagos ir primygtinai reikalavo *body art*’o. Tuo tarpu mums svarbus ir aktualus yra politinis menas, o *body art*’as – šiaip dvokiantis šunšūdis. Ir tada parašėme lapelį, kuriame pareiškėme, jog nesutinkame su kuratoriaus nuomone, todėl susirinkusią publiką ketiname apmėtyti kiaušiniais. Ir iš tikro – atvykome į Liublianą, per parodos atidarymą išplatinome lapelius ir ėmėme svaidyti kiaušinius į meno mėgėjus. Slovėnijos kultūros ministras tuo metu sakė iškilmingą kalbą, ir vienas kiaušinis teko jam. Kaifas! Supistas kaifas!

Meno konferenciją Liublianoje A. Breneris pavertė politizuotu spektakliu

Vienoje viskas vyko kitaip. Pasirodėme baigiamojoje studentų parodoje, kuri vyko vietinėje Meno akademijoje. Visi žino, kad studentai gali tapti tikrais revoliucijos šuniukais, tačiau čia, Vienoje, jie pasirodė esą maži šiknalaižiai ir konformistai. Parodoje buvo daugybė žmonių, ją kuravo Haraldas Szeemannas – labai garsus ir gerbiamas šveicarų dėdulė. Po iškilmingos kalbos visi patraukė gerti ir ėsti į netoliese improvizuotą bufetą. Štai tada mes juos ir ėmėme bombarduoti kiaušinukais. Tačiau po pusantros minutės mus suvystė profesionalios vietinės gorilos – tikri nacių smogikai. Jie iškviatė policiją. Galų gale mus paleido, tačiau vėliau paaiškėjo, jog byla policijoje vis dėlto užvesta. Mus įskundė kažkokie niekšai iš publikos. Todėl dabar oficialiai pareiškiame: Austrija – represyvi policinė valstybė, šnipų ir aviganių šalis. Gėda Kakanijai!¹³

Italijoje buvo linksniau. Užmėtėme kiaušiniais ir publiką, ir parodos rėmėjų standus. Taip jiems ir reikia!

Manome, jog kiaušinius svaidysime ir toliau.

¹³ Kakanija – tai Austrijos–Vengrijos imperijos pavadinimas R. Musilio romane „Žmogus be savybių“

41. Palįsti po dušu

Kiek žmonių pasaulyje gali sau leisti kiekvieną dieną maudytis duše? Šiaip ar taip, tokių žmonių daugiau Vakarų pusrutulyje negu Rytų. O dušas juk taip reikalingas, kad atsigautum ir pasisemtum jėgų. Pasipriešinimo kovotojui lįsti po dušu – ne juokas. Reikia, kad nesijaustum ligotas, purvinas, nuvalkiotas, pervargęs. Dušo kabinas reikia pastatyti visur. Visiems nuobodiems megapoliams ir niūriems miesteliūkščiams – po šviesią dušo kabiną.

42. Meilė

Ferdinando Céline'o atminimui

Apie meilę daug nekalbėsime. Bet prisiminti ją norisi. Oro bučiny! Į patį šakumą.

Tryliktas istorinis komentaras

Tik nereikia painioti meilės su hipiais, meilės – su Johnu Lennonu ir Yoko Ono, meilės – su šūdą sunkiančiomis kinematografo nešvankybėmis. Meilė – tai ne hipiai. Kas tokia meilė, reikia nuspręsti individualiai. Oro bučiny! Rumuniškas bučiny! Į šakumą ir į baslį!

43. Gėdytis

Gėda visą laiką pliaukšti apie pasipriešinimą. Gėda vadintis revoliucionieriais, kovotojais, disidentais. Gerklę gniaužia siaubinga ir baisi gėda. Šitos knygos autoriai – ne pasipriešinimo kovotojai, jie – trupučiuką chuliganai. Mums tiesiog mirtinai nuobodu šiame pasaulyje, kurį surentė mūsų tėtušiai ir diedukai, mūsų motušės ir bobutės, mūsų bičiuliai ir bičiulių bičiuliai. (Bet ne mes, ne mes.)

U, kaip gėda! Uuu!

44. Kikenti iš šios knygos

Kikenkit iš šios knygos! Chi chi chi! Chi chi chi! Chi chi chi!

Chi chi cha cha! Chi chi cha cha!

Chi chi cha cha! Chi cho cha chi!

Beje, paverkti iš jos irgi į naudą.

Ir apskritai: imkite ir nebepasitikėkite jokia teorija! Vieną kartą ir visiems laikams!

Šios knygos autorius kvietė į ringą Rusijos prezidentą, nes šis pradėjo karą Čečėnijoje. Kvietė labai rimtai tačiau dar rimčiau jį suėmė saugumas

45. Tiesioginis susidūrimas, konfliktas

Mes skelbiame tiesioginį susidūrimą. Tik betarpiški fiziniai kontaktai gali pakeisti šį pasaulį į gerą pusę. Apkabinti tą, kuriam bjauru glėbesčiuotis. Pabučiuoti tą, kuris kaip nuodų bijo bučinio. (Visa tai, žinoma, traktuojant kaip politinius santykius.) Griebti už šiknos tą, kuris mano, kad jo šikna – tai Dievo namai. Štai kaip reikia elgtis.

Tiesioginis susidūrimas yra neužmaskuotas konfliktas. Konfliktai, kaip žinom, būna įvairios prigimtys. Hipertrofuotai antagonistinėje visuomenėje už paprastą gatvės klausimą „Kiek valandų?“ duoda į snukį ir pasiunčia *na chuj*. Politiškai korektiškoje visuomenėje atsakymas į šį klausimą palydimas veidmainiškai mandagia šypsena. Konfliktas, mūsų supratimu, yra būtinas, nes jo metu pripažįstami skirtumai ir antagonizmai, kurie dažnai užglaistomi dialogais ir svarstymais. Konfliktas nesiekia melagingo konsensuso, jis reikalauja diskretiško kultūros proceso. Konfliktas pažeidžia ritualizuotus normatyvinius visuomenės ryšius, kad aptiktų juos reguliuojančius represijų mechanizmus.

Tiesioginis susidūrimas: aptikti ir lyg peiliu atverti dirbtinai užglaistytas arba tabu paskelbtas prieštaravimų, skirtumų ir neatitikimų zonas. Mūsų tikslas – aštriais dėmesio pirštais negyvai užkudenti abejingumą ir išsisukinėjimą.

46. Preparuoti identiškumą

Mūsų knygutė eina į pabaigą. Tačiau dar kartą: pasipriešinimas, kad ir kur jis atsirastų, visada iškelia individualumo klausimą. Ši nuostata – principinė, tad apie ją tarsime dar kelis žodžius.

Pasipriešinimas įtvirtina teisę būti kitokiu, t. y. individo teisę į individualumą, tačiau jis kovoja ir prieš individualizavimo stereotipus. Mes jau žinome, kad identiškumas gali būti ir išlaisvinantis, ir pavergiantis. Apskritai identiškumas – tai privilegija, o ne išankstinė duotybė (substancija), taip jau yra sušiktame mūsų pasaulyje. Identiškumas – tai socialiai ir kultūriškai sukonstruojamas darinys, diskursinių praktikų efektas, o ne jų priežastis. Tai fikcija, atliekanti įvairias funkcijas (reprezentatyvias, represyvias, preventyvias, prezervatyvias), todėl reikia griežtai skirti, kokioje specifinėje situacijoje konstruojamas šis identiškumas, kieno interesai atstovaujami. Reikia atsakyti į klausimą, ar šis identiškumas primestas prievartos būdu, ar priiimtas daugmaž savo noru. Identiškumas gali tapti galingu ginklu šiuolaikiniame kontekste, kuriame vyrauja identifikacijų ideologija ir politika, išduodanti leidimus naudotis kultūra bei kapitalu. Pavyzdžiui, faktas, kad identiškumas – tai sukonstruojamas produktas, dar visai neliudija, jog reprezentavimo funkcijas atlieka tam tikros identiškų grupės (tarkim, mažumos) atstovai. (Mažuma – tai tik diskurso objektas, pati ji neturi teisės kalbėti apie ką nori, tai reiškia, kad mažuma tarnauja tik kaip daugumos interesų projekcija.) Jei (mažumos) atstovams vis dėlto suteikiama teisė kalbėti, tai jie gali aptarinėti tik „savo“ temas ir taip fiksuoti savąjį identiškumą. Tokiu būdu valdžia įgyvendina savo politiką individų lygmeniu.

Tad pasipriešinimo formos, nagrinėjančios politinio identiškumo problemas, nėra nukreiptos nei „prieš“, nei „už“ individą, jos sutelktos kovai prieš valdžią, pasireiškiančią individualizavimo plotmėje. Toks pasipriešinimas nukreiptas prieš pačias įvairiausias

valdžios apraiškas kasdieniame gyvenime: turguje ir parduotuvėje, pasų skyriuose ir ambasadose, miestų lūšnynuose ir dailės vernisažuose. Valdžia nuolat stengiasi identifiкуoti žmogų ir taip jį supančioti. Valdžios primestas identiškumas individą paverčia žaisliuku ir žaidžia su juo velniškus žaidimus: iš jo šaiposi, jį mausto, jam kelia siaubą, su juo elgiasi chuliganiškai. Kaip su tuo taikstytis? Atsakymas aiškus: neatsisakyti identiškumo, bet tuo pačiu metu ištreniruoti jį lankstų kaip gimnastės kūnas ir nesugaunamą kaip kulka. Susikurti jį apvalų kaip rutulys.

RAF nariai identifiкуojami kaip teroristai (1977 m. plakatas)

47. Spoksoti televizorių

*Spoksoti televizorių – tai užsidegti įtūžiu.
Užsidegti įtūžiu – tai tapti nevaldomu.
Tapti nevaldomu – tai išeiti iš namų.
Išeiti iš namų – tai atsidurti gatvėje.
Atsidurti gatvėje – tai nudrengti batus.
Nudrengti batus – tai sudrumsti vandenį.
Sudrumsti vandenį – tai nubaidyti ryklius.
Nubaidyti ryklius – tai paerzinti Spilbergą.
Paerzinti Spilbergą – tai išklabinėti dolerį.
Išklabinėti dolerį – tai suvalgyti visas alyvuoges.
Suvalgyti visas alyvuoges – tai atsiraugėti.
Atsiraugėti – tai supykdyti tėvelį.
Supykdyti tėvą – tai nušluoti Vatikaną.
Nušluoti Vatikaną – tai sukelti visuotinę paniką.
Sukelti visuotinę paniką – labai sunku.
Labai sunku – tapti pasipriešinimo dalyviu.
Tapti pasipriešinimo dalyviu – tai spoksoti televizorių.
Spoksoti televizorių – tai matyti badą.
Matyti badą – tai trypti kojomis.
Trypti kojomis – tai prisiminti spalį.
Prisiminti spalį – tai skaityti „October“¹⁴.
Skaityti „October“ – tai mąstyti apie bejėgystę.
Mąstyti apie bejėgystę – tai sukelti juoką.
Sukelti juoką – nepakanka.
Nepakanka – viskas, kas yra.
Viskas, kas yra, – tai Afrika ir beisbolas.
Afrika ir beisbolas – tai padėtis be išeities.*

¹⁴ „October“ – meno teorijos, kritikos ir šiuolaikinio meno žurnalas, pradėtas leisti 1976 m. Niujorke

*Padėtis be išeities – tai nevilties klyksmas.
Nevilties klyksmas – tai inercijos stotelė.
Inercijos stotelė – tai, ko reikia.
Tai, ko reikia, – keistoki veiksmai.
Keistoki veiksmai – tai, ko aprašyti neįmanoma.
Ko aprašyti neįmanoma – tai nonsensas.
Nonsensas – mirtinai nusibodo.
Mirtinai nusibodo – tai šlykštu.
Šlykštu – tai valdomi kūnai.
Valdomi kūnai – tai gėda ir siaubas.
Gėda ir siaubas – tai valdomos mintys.
Valdomos mintys – tai, kas pasiekta.
Tai, kas pasiekta – nepasiekama kaip nugara.
Nugara – tai kudašius ar gundymas?
Gundymas – senas kaip pasaulis.
Pasaulis – tai šlykštynių prieglauda.
Šlykštynės – tai valdžia, valdžia.
Valdžia – tai, kas visada egzistuoja.
Visada egzistuoja – tai, kas blogai.
Blogai – tai, kas esti.
Ėsti – kaupti jėgas pasipriešinimui.*

Keturioliktas istorinis komentaras

1995 metais Prancūzijoje lyg iš patalo pakilusi žilaplaukė beprotė kilo streikų ir demonstracijų banga, kurią lydėjo patys įvairiausi protestuotojų reikalavimai valdžiai. Ši banga vėliau buvo pavadinta „1995-ųjų lapkričio socialiniu judėjimu“. Manoma, kad katalizatoriumi pasitarnavo didžiulė ir arši demonstracija už moterų teises. Paskui moteris sukilo darbininkai, intelektualai, užsieniečiai, benamiai, paaugliai ir liumpenai.

Nuo 1996 metų ėmė nesustabdomai augti emigrantų pasipriešinimas, kuris Prancūzijoje iš esmės veikė nelegaliai, nes šios šalies įstatymai apie užsieniečius visada buvo baisiai represyviūs. 1996 metų judėjimas prasidėjo nuo protesto prieš prievartinį ištrėmimą, nuo akcijų prieš biurokratijos savivalę ir policijos prievartą. Protestuojančių užsieniečių grupuotė buvo pavadinta „Sans-papiers“ („Be popierių“); šis pavadinimas apibūdino tiek nelegalią jų padėtį, tiek legalizacijos ir teisių pripažinimo siekius. 1996 metų kovą šie siekiai galų gale virto vienos Paryžiaus bažnyčios užėmimu. Trylika nelegalų okupavo bažnyčią ir išlaikė ją savo rankose iki policijos šturmo.

Visi šie įvykiai 1997-ųjų pradžioje sukėlė masinių protestų bangą prieš emigracijos įstatymą. Pasitraukė vidaus reikalų ministras Debré, sukairejo vyriausybė, paryžiečiai surengė nelegalių užsieniečių palaikymo demonstracijas. Tačiau būtent po ryškios kairiųjų konsolidacijos „Sans-papiers“ pasijuto apgauti. 1997 metų birželį vidaus reikalų ministerija paskelbė, kad visi emigrantai bus absorbuoti, jei jie pasirodys prefektūrose ir užsiregistruos. 150 000 žmonių išėjo iš pagrindžio ir pateikė savo duomenis valdžios funkcionieriams. Legalaus statuso susilaukė tik pusė užsieniečių.

Užtai dabar policija turi visų judėjimo dalyvių koordinates! Kiaulės! Faraonai!

Nuo 1998-ųjų kovo atsinaujino demonstracijos, protestai ir pastatų užgrobimai Paryžiuje ir sostinės priemiesčiuose. Bet palaikančiųjų skaičius smarkiai sumažėjo. Kovo mėnesį į Malį per prievartą buvo išsiųsta 12 žmonių, kilo sumaištis oro uoste, o tai sukėlė ir inteligentijos pasipiktinimą. Vėliau prasidėjo audringos benamių demonstracijos. Skurdžiai išėjo iš šešėlio, susivienijo į pasipriešinimo kolektyvus ir ėmė rodyti visuomenei savo nelojalius snukius. Kas gi dabar bus?

Kartą prancūzų filosofas Jeanas François Lyotard'as pasakė, kad prancūzai – tai vienintelė tauta Europoje, kuri nukirsdino savo karaliaus galvą ir pradėjo šaunų ir siaubingą maištą. Štai jau du šimtmečius Prancūzijos vyriausybę daugelis laiko priešu, prieš kurį galima ir reikia ryžtingai kovoti. Tegyvuoją besipriešinantį Prancūziją! Užsmaukysim Eliziejaus laukus iki visiško nušvitimo!

48. Tapti nomadu

Paprasta sėdėti savo kabinete profesoriaus krėsele ir kurti diskursus apie nomadų pasipriešinimą, visai kitas reikalas būti nomadu realybėje.

Baisiai norisi išsimiegoti švariuose pataluose, skaniai papusryčiauti, dar labiau – porą mėnesių prasėdėti krėsele, skaityti knygutes ir graužti riešutus. Tačiau realybėje tikras nomadas per daug dažnai negali pasinaudoti elementariausiais patogumais ir maloniai pailsėti. Tarp kitko, kalbame ne apie benamius, beviltiškai keliaujančius į nežinią proto miglose, kalbame apie tuos žmones, kurie nomadų gyvenimą pasirinko kaip filosofiją, kaip savo *credo*, kaip pasipriešinimo strategiją.

Sėslus gyvenimo būdas prie namų židinio šiuolaikinėje visuomenėje mums atrodo šlykštus, nes panardina į tvankią vietinę

atmosferą. Kova prieš šią atmosferą mus galutinai nuvargina, išsunkia visas jėgas ir užmigdo lipniame gimtųjų iščių voratinklyje. Kad įstengtum pasipriešinti lokaliai valdžiai tiek savyje, tiek konkrečioje mažoje erdvėje, reikia judėti, stengtis pajusti ir suprasti visą pasaulį. Nomadizmas parodo visavertės būties horizontą ir suteikia taip reikalingos patirties, kurios niekaip neįgys sėdėdamas vienoje vietoje. Nomadizmas ypač svarbus pasipriešinimo dalyviams iš trečiojo pasaulio: jis padeda išsilaivinti nuo provincialių ir anachroniškų pasaulio suvokimų. Ne mažiau svarbios ir pirmojo pasaulio atstovų kelionės į trečiąjį: jos išgydo nuo universalizmo viruso. Deja, institucijų organizuojamos kelionės dažniausiai neefektyvios, nes itin primena paprasčiausią turizmą. Tik individualios kelionės ir paties susikurta nomado strategija įgalina pasiekti tikrai įdomių rezultatų: Liublianoje susitikti Zimbabvės gynybos ministrą, Toledo mieste susidomėti baskų svaityklėmis, Meksike pasinerti į *rendez-vous* su Davido Wojnarowicziaus šešėliu.

Kaip tapti nomadu be cento kišenėje? Sunku, be galo sunku. Paprasčiausia prisidengti dailininko arba rašytojo profesija, tikrovėje išliekant pasipriešinimo dalyviu. Tokie apsimetėliai menininkai kiekviena pasitaikiusia proga turi smogti:

- a) valdžiai pačiuose mumyse ir mūsų artimuosiuose,
- b) aplinkinių korupcijai,
- c) akiplėšiškumui ir didybei,
- d) socialiniam abejingumui,
- e) visuotinei konkurencijai,
- f) godumui ir kapitalistiniam grobuoniškumui,
- g) policijos kontrolei,
- h) menkystei ir veidmainystei.

49. Rėkti

Vaikiškas, bet gana veiksmingas pasipriešinimo būdas – rėkti, klykti iki pamėlynavimo. Į kiekvieną niekšybę atsakyti riksmu, kiekvieną šlykštybę – klyksmu. Veikia geriau už sėdimąjį streiką. Į kalėjimą už tai neįkūš, piniginės baudos nepaskirs. Blogiausia, kas gali atsitikti, – išves iš priplėkusios patalpos į lauką. O gaivus oras visada į naudą.

David Wojnarowicz (1955–1992)

Penkioliktas istorinis komentaras

Puikus amerikiečių dailininkas, rašytojas, aktorius ir aktyvistas Davidas Wojnarowiczius visą savo gyvenimą iš burnos skleidė galingus artikuliuotus garsus. Jo darbai – nuostabus vienišo pasipriešinimo pavyzdys. 9-ojo dešimtmečio pradžioje, kai valdžia visur ėmėsi totaliai jaukinti kultūrą, Wojnarowiczius priešinosi

kaip didysis Montesuma, kaip vienintelis lobotomijos nepaveiktas partizanas. Jo kūryboje išliko atmintis apie kažkokių sinkretinius prarastos kultūros lobius, apie didingą kultūros giesmę, giedamą valdžios dykynėje. Jo menas netarnavo diskursų industrijai, nesivaipė saujelės pseudointelektualų labui. Jis klykė – apie nesantaiką, apie sprogdinančią neviltį, apie besiveržiančią pro langų grotas meilę. Šie nesklandūs mūsų žodžiai – gėlės ant Wojnarowicziaus kapo.

50. Šaudyti iš laidynės, svaidytis akmenimis, mojuoti kumščiais

Argi būtina kaip nors komentuoti šias (ir panašias) technologijas? Atvirai sakant, mums nusibodo apie visą tai pliurpti, velniškai nusibodo.

Dabar turime pareikšti tiesiai: rašyto žodžio nemėgstame ir juo nepasitikime. Rašydami šią knygą įsitikinome, kad aprašyti pasipriešinimo – neįmanoma. Pasipriešinimas iš principo priešinasi naratyvui apie pasipriešinimą. Esmė ta, kad pasipriešinimo dalyvis (jei jis priešinasi iš tikro, o ne tik imituoja) nieko nepamėgdžioja, jis identifikuoja su vaisinga akimirkos laisve, su savimi ir kūrybos aktu. Šaudyti iš laidynės tiesiog nuostabu, nes pasaulis to nenori, pasaulis bijo. Bet jei šaudyti iš laidynės reiškia įsijungti į reproduktyvias ir imitacines struktūras, vadinasi, toks šaulys priklauso valdžiai. Nesvarbu, ar ji marksizmo valdžia, ar struktūralizmo valdžia, ar anachronizmo valdžia. Ar tamsos karalystės valdžia. Šaudyti iš laidynės – reiškia pajusti ir pergylventi realaus jaudulio kupiną akimirką, ir nieko daugiau. Visa kita – tik didesnė ar mažesnė proto pislava.

51. Išpažinti feminizmą

„Feminizmo“ sąvoka bendruoju požiūriu yra labai abejotina, nes feminizmas neegzistuoja kaip reiškinys apskritai, sutinkamos tik atskiros aktyvizmo ir teorijos formos, kurios pasivadina feminizmu, – šios formos dažniausiai heterogeniškos. Feminizmą reiktų suprasti šitaip: tai veiksmai, kurie neigia patriarchalinių diskursų universalumą, analizuoja istorinius lyčių skirtybės atsiradimo konstruktus ir apsunkina pačios feministinės analizės ambivalentiškumą tarp gausybės kitų diskursų. Feminizmas šiuo požiūriu – tai ne banalus valdžios perkėlimas nuo „vyriška“ į „moteriška“, ne visus klaidinantis vyrų ir moterų lygiateisiškumo siekis, o nuolatinė hegemoninės visuomeninės sistemos kritika ir dekonstrukcija. Feminizmo projektas iš principo nukreiptas prieš skirtingus, bet visada taikiai vienas su kitu sugyvenančius diskriminavimo ir hierarchizavimo mechanizmus. Pavyzdžiui, feminizmo neįmanoma suvulgarinti iki seksizmo tematikos lygio. Feminizmas manifestuoja ne tik seksualinę, bet ir ekonominę bei etninę diskriminaciją. Tai reiškia, jog žmogaus lyties identiškumo neįmanoma nagrinėti atskirai nuo politinių ir sociokultūrinių ryšių, šis identiškumas visada persipina su rasinėmis, etninėmis, regioninėmis ir klasinėmis ypatybėmis.

Moters subjekto neįmanoma aprašyti jokiais fiksuotomis ir transcendentinėmis sąvokomis: tokia feminizmo teorijos aksioma. Bet kas gi tada yra feminizmo subjektas? Kaip feminizmo teorija neigia griežtai apibrėžto subjekto sampratą?

Feminizmo radikalumo esmė kaip tik ta, kad feminizmas kalba apie moteris itin diferencijuotai, jis sukuria kalbą, kuri itin įvairiai ir daugialypiai reprezentuoja moteris bei jų politinę padėtį visuomenėje. „Moteriškumo“ kategorijos neįmanoma nuneigti, tačiau būtina nuolat apeliuoti į šios kategorijos sąlygotumą ir takumą. Kitais žodžiais tariant: „moteriškumo“ kategorijos nereikia suvokti kaip universalios identifikavimo priemonės, priešingai, reikia

detaliai demitologizuoti ir demontuoti bet kokias „universalias“ šios kategorijos konotacijas. „Moteriškumo“ kategoriją, kaip ir kitas bazines sąvokas, reikia suprasti kaip permanentinio mūšio vietą, kurioje nuolat demaskuojami ir paneigiami bet kokie pamatiniai apibrėžimai ir kategorijos.

Subjekto konstravimo procesas visada susietas su atskyrimo mechanizmais. Sąvoka „moteris“, identifikuoianti subjektą, ne tik aprašo, bet ir priskiria, sunormina, apriboja ir diskriminuoja. Pasitelkusi šią bazinę sąvoką, valdžia vykdo pačią žiauriausią ir rafinuočiausią diskriminavimo politiką – šeimose, privačiose erdvėse, socialiniuose kolektyvuose. Karas prieš šią diskriminaciją turi nuolat būti pasipriešinimo dalyvio dėmesio centre.

52. Nematoma moteris

Kad veiktų kuo efektyviau, pasipriešinimo dalyvis turi pasiversti nematoma moterimi. Kas ji tokia? Ogi paprastų paprasčiausia nematoma moteris. Pasivertęs nematoma moterimi, pasipriešinimo dalyvis turi paskelbti sėdimąjį streiką. Šio streiko niekas neturi pastebėti. Po to nematoma moteris turi pakilti į *Empire State Building* ir imti švilpti. Į jos švilpesį suskris visos Niujorko varnos. Nematoma moteris joms išdalins po mažą metalinę dildelę – nudildyti grotas. Varnos išsiskraidys po visus Amerikos kalėjimus ir nepastebimai perduos dildes kaliniams. Šie nudildys langų grotas ir paspruks iš kalėjimų. Jie surengs visuotinį Amerikos sukilimą, nuvers prezidentinį režimą ir sugriaus Pentagoną. Nematoma moteris ims juoktis. Jos juoką parodys per televiziją.

O dabar ji stovi apžvalgos aikštelėje ant *Empire State Building* stogo ir žiūri į dangų. Niekšai! Niekšai!

53. Pasidaryk pats

Penkiasdešimt trečiosios pasipriešinimo technologijos paprasčiausiai nėra. Galbūt skaitytojas pats ją susikurs ir įgyvendins. Sėkmės!

54. Būti demokratišku

Pats sunkiausias dalykas – būti demokratišku: bet kokiomis aplinkybėmis. Ką tai apskritai reiškia? Patį, patį sunkiausią dalyką. Būti ne valdingu ir kartu ne bevaldžiu: būti demokratišku. Gali būti, kad šis žodis ne itin vykęs. Bet visi mūsų žodžiai jau baigėsi.

Pabaigos žodis

Nesinorėtų knygutės baigti šitokia kokeriška fraze: visi mūsų žodžiai jau baigėsi. Tačiau mums iš tikrųjų nebeliko ko pridurti. Vis dėlto manome, jog priešintis iš tikrųjų galima tik čia ir dabar – konkrečioje vietinėje situacijoje, specifiniais būdais. Vienaime kontekste optimaliai suveikia kokio nors Gonzálezo-Torreso¹⁵ kūriniai, kitame – „women only“¹⁶, trečiame – antausis arba vandens pistoleto čiurkšlė. Kai kada prisireikia ir tikrų ginklų. Bet mes netikime napalmu, elektros kėde ir kolektyviniais pasmerkimais spaudoje. Bai bai.

¹⁵ Félix González-Torres (1957–1996) – Kubos disidentas, tapęs populiariu Amerikos menininku. Išgarsėjo 1990-aisiais politizuotomis ir emancipuotomis instaliacijomis, kuriose pabrėžiama gėjų diskriminacija ir nusivylimas amerikietiška svajone.

¹⁶ „Women only“ – karingojo feminizmo srovė.

Epilogas!!!

Vis dėlto reikia pareikšti savo nuomonę dar kai kuriais klausimais. Štai ką tik, prieš porą minučių, perversme dar vieną katalogą, skirtą supistam situacionistų internacionalui. Todėl norime pareikšti: tai ne kas kita, o tipinė bolševikinė bohema, visi tie situacionistukai! Dėjom mes ant jų.

Kurpdami šią knygutę kartais baisiai pykdavomės. Požiūriai išsiskirdavo ir išsibėgiodavo į visiškai priešingas puses. Natūralu: Breneris – trečiojo pasaulio atstovas, savamokslis amatininkas, prisirankiojęs po kruopelę iš viso pasaulio, o Schurz tuo tarpu – mergina iš Austrijos, tai yra sterilizuotų jūros kiaulyčių šalies, Kakanijos ir supistų *Generali Foundation*¹⁷ tradicijų paveldėtoja. Taip, biografijos visiškai skirtingos, tačiau, po velnių, mes mylim vienas kitą! Dažnai krušamės.

Rašėme šią knygutę greitai, pankiškai. Turbūt daug ką praleidome. Užtat įgavome velniškos patirties: įsimylėjome vienas kitą kaip triušukai, kaip kačiukai. Kita vertus, pamėginome tapti tikrais revoliucijos šuniukais: mėtėme kiaušinius, kvaksėjome ir panašiai. Rašėme šią knygutę. Tai yra mylėjome, maištavome ir analizavome. Ko daugiau iš žmogaus norėti?

Knygutė parašyta tokiems patiems, kaip ir mes. Tai yra individams, kurie dar neįsirašė į prakeiktas institucijas, kuriems diskursų industrija dar nepraplovė smegenų, kurie vis dar tiki savo nuojauta ir protu. Reikia diferencijuoti, reikia skirti, reikia atpažinti, mielasis skaitytojau! Nuolatos!

¹⁷ „Generali Foundation“ – draudimo koncerno įsteigtas privatus fondas Austrijoje, finansuojantis šiuolaikinio meno projektus.

Ko mes labiausiai siekėme šioje knygutėje? Siekėme reabilituoti pačius juokingiausius ir labiausiai diskriminuojamus žmogaus veiksmus: spjūvius, šnirpštimą, bezdalus, šūvius iš laidynės, iškištus liežuvius, špygas ir kvailas grimasas. Norėjome pasakyti, kad savo šleikštulį valdžiai galima išreikšti visaip, tik nereikia nieko nutylėti arba iš viso pasiplauti. Kovoti ir priešintis gali kiekvienas! Reikia surasti drąsos špygą parodyti, o ne laikyti ją kišenėje.

Bet tuo pačiu metu reikia atminti, kad pasipriešinimas (atleiskite mums už tokį skambų žodį) – tai nuolatinės intelekto pastangos, o ne koks nors chamizmas. Velniop chamus! Chamus – šiknon! Ir kiek galima mažiau cinizmo.

Bendras kūrybinės grupės „Juodraštis“
ir leidyklos „Kitos knygos“ leidinys

Kitos knygos info@kitosknygos.lt

Juodraštis juodrastis@riseup.net